

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

**Vybrané problémy migrace lidí z bývalého
Sovětského svazu studujících v České
republice**

Bakalářská práce

Brno 2008

Autor práce: Sylvie Kudová

Vedoucí práce: Mgr. Ema Štěpařová

Bibliografický záznam

KUDOVÁ, Sylvie. *Vybrané problémy migrace lidí z bývalého Sovětského svazu studujících v České republice: bakalářská práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2008. 77 l., 24 l. příl. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Ema Štěpařová.

Anotace

Bakalářská práce „Vybrané problémy migrace lidí z bývalého Sovětského svazu studujících v České republice“ se v obecné rovině zabývá otázkami migrace lidí z post-sovětských zemí do České republiky a jejich vzděláváním jakožto cizinců v České republice. V konkrétní rovině pak postihuje problematiku ukrajinské, běloruské a gruzínské komunity na území ČR. V praktické části jsou zkoumány a popsány dopady specifčnosti post-sovětského původu na oblast života a studia z pohledu migrantů z Ukrajiny, Běloruska a Gruzie studujících v České republice.

Annotation

Baccalaureate work „Selected problems of migration of people from lands of former Soviet Union studying in Czech republic“ deals with general migration questions of people from former Soviet Union lived in Czech Republic and with education of these migrants as foreigners in Czech Republic. From the concrete perspective there are covered the problems of Ukrainian, Byelorussian and Georgian communities lived in the area of Czech Republic. In practical part are investigated and described the impacts of specificity of post-soviet origin on the life and study sphere, that are sensed by Ukrainian, Byelorussian and Georgian migrants studying in Czech Republic.

Klíčová slova

Migrace, post-sovětsí migranti, Ukrajinci, Bělorusové, Gruzínci, vzdělávání cizinců v ČR, kvalitativní výzkum, zakotvená teorie.

Keywords

Migration, post-soviet migrants, Ukrainians, Byelorussians, Georgians, education of foreigners in Czech Republic, qualitative research, Grounded Theory.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval/a samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 20. dubna 2008

Sylvie Kudová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Emě Štěpařové její pomoc a cenné rady při zpracování bakalářské práce. A také respondentům, kteří se ochotně účastnili mého výzkumu.

Obsah

ÚVOD.....	10
1. MIGRACE JAKO FENOMÉN DOBY.....	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU MIGRACE	13
1.1.1 <i>Druhy migrace</i>	14
1.1.2 <i>Důvody migrace</i>	15
1.1.3 <i>Kdo migruje?</i>	16
1.2 PROBLÉMY SPOJENÉ S MIGRACÍ	17
1.2.1 <i>Adaptace</i>	17
1.2.2 <i>Komunikace</i>	20
1.2.3 <i>Xenofobie a rasismus</i>	22
1.2.4 <i>Diskriminace cizinců v České republice</i>	24
2. MIGRACE LIDÍ Z POST-SOVĚTSKÝCH ZEMÍ DO ČESKÉ REPUBLIKYCHYBA! ZÁLO	
2.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ MIGRACI DO ČESKÉ REPUBLIKY Z POST-SOVĚTSKÝCH ZEMÍ.....	27
2.2 PŘÍSTUP ČESKÉ SPOLEČNOSTI K MIGRANTŮM Z POST-SOVĚTSKÝCH ZEMÍ	29
2.3 PROBLÉMATIKA KOMUNIT VYBRANÝCH POST-SOVĚTSKÝCH ZEMÍ V ČESKÉ REPUBICE.....	31
2.3.1 <i>Ukrajinská komunita</i>	31
2.3.1.1 <i>Současné typy ukrajinských migrantů a jejich integrace</i>	32
2.3.1.1.1 <i>První typ</i>	32
2.3.1.1.2 <i>Druhý typ</i>	34
2.3.1.1.3 <i>Třetí typ</i>	34
2.3.1.2 <i>Ukrajinský hodnotový systém</i>	35
2.3.1.3 <i>Vzdělávání Ukrajinců v České republice</i>	35
2.3.2 <i>Běloruská komunita</i>	38
2.3.2.1 <i>Situace v Bělorusku</i>	38
2.3.2.1.1 <i>Politická situace v Bělorusku</i>	38
2.3.2.1.2 <i>Život v Bělorusku</i>	39
2.3.2.2 <i>Česko-běloruské vztahy</i>	41
2.3.2.3 <i>Bělorusové v České republice</i>	41
2.3.2.3.1 <i>Vzdělávání Bělorusů v České republice</i>	43

2.3.3	<i>Gruzínská komunita</i>	45
2.3.3.1	<i>Situace v Gruzii</i>	45
2.3.3.1.1	<i>Gruzínský hodnotový systém</i>	46
2.3.3.2	<i>Gruzínská migrace</i>	47
2.3.3.3	<i>Česko-gruzínské vztahy</i>	48
2.3.3.4	<i>Vzdělávání Gruzínců v České republice</i>	49
3.	VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ	50
3.1	SOUVISEJÍCÍ LEGISLATIVA	51
3.2	ZÁKLADNÍ ŠKOLA	52
3.3	STŘEDNÍ ŠKOLA	53
3.4	VYSOKÁ ŠKOLA	54
4.	VÝZKUMNÁ ČÁST	56
4.1	CÍL VÝZKUMU	56
4.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY A ÚKOLY	56
4.3	PLÁN VÝZKUMU	57
4.4	VÝBĚR	58
4.5	ZÍSKÁVÁNÍ DAT	60
4.5.1	<i>Připravený seznam okruhů</i>	61
4.5.2	<i>Realizace rozhovorů</i>	61
4.5.3	<i>Interpretace jednotlivých rozhovorů</i>	62
4.6	ANALÝZA DAT	62
4.6.1	<i>Kódování</i>	62
4.6.1.1	<i>Otevřené kódování</i>	62
4.6.1.1.1	<i>Kategorizace otevřeného kódování</i>	63
4.6.1.1.2	<i>Schéma otevřeného kódování</i>	66
4.6.1.2	<i>Axiální kódování</i>	67
4.6.1.2.1	<i>Schéma axiálního kódování</i>	67
4.6.1.3	<i>Selektivní kódování</i>	68
4.6.1.3.1	<i>Schéma selektivního kódování</i>	69
4.7	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	70
	ZÁVĚR	72
	RESUMÉ	723

SUMMARY	724
POUŽITÁ LITERATURA.....	72
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	736
SEZNAM SCHÉMAT	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	77
PŘÍLOHY	

Úvod

Naše společnost se stává stále více multikulturnější a v naší zemi přibývá stále více migrantů, kteří hledají v České republice útočiště. Ačkoliv není česká společnost z minulosti zvyklá setkávat se dennodenně s jinými kulturami a tolerovat jejich specifika, musí se přizpůsobit tomuto trendu a vytvářet pro migranty přátelské životní podmínky, jinak nebude nikdy žádný národ v české zemi spokojený, ani ten český. Problematika migrace je tedy velice aktuální téma.

Migraci jako fenomén jsem začala vnímat nejvíce v období mých studií na vysoké škole. Tehdy jsem se začala blíže střetávat s příslušníky jiných národností a uvědomovat si, že Česká republika není jenom o Čechách. Migranti z jiných zemí mě začali fascinovat, měli v sobě něco tajemného, něco, co je odlišovalo od českých lidí, na které jsem byla tolik zvyklá. Byl to kus jejich kultury, který v sobě nosí každý migrant, ať už je od své rodné země jakkoliv vzdálen. Při poslouchání jejich příběhů a poznávání jejich kultur, jsem postupně přicházela na to, že každá kultura může nabídnout něco krásného a že je vlastně dobře, že migrace existuje, protože skrze ni je obohacována i naše kultura.

Můj nejsilnější zážitek s migranty se týká právě studentů ze zemí bývalého Sovětského svazu. Při mém pobytu v Praze jsem se dostala do kontaktu s ukrajinskými, uzbeckými a ruskými studenty. Ze začátku jsem byla plná předsudků, protože mi celý život bylo podsouváno, že všechno spojené s bývalým Sovětským svazem je špatné, o to víc jsem byla překvapena, když mi tito lidé připadali mnohem přátelštější, srdečnější a upřímnější než Češi (ale nelze zobecňovat). K volbě tématu mě tedy především vedla osobní zkušenost a setkání s lidmi pocházející ze zemí bývalého Sovětského svazu. Jejich příběhy jsou nejen velmi zajímavé, ale bez sporu přínosné z hlediska sociální pedagogiky, a to především v oblasti multikultury.

Myslím si, že popsat problematiku post-sovětské migrace z pohledu migrujících studentů není příliš obvyklé, což může dát fenoménu migrace i jiný rozměr než ten, který nezobrazuje migraci pouze jako putování za prací a lepší životní úroveň. Navíc se tímto prací dotýká i problematika vzdělávání studentů-cizinců, což je rovněž velice

aktuální trend a s ním spojené problémy vztahující se (nejen) na post-sovětské migranty je třeba také řešit.

Ve své práci jsem si hlavně kladla otázky spojené s post-sovětskou migrací a s životem studenta, který nosí mezi českou společností „nálepku“ migrant z bývalého Sovětského svazu. Statistická čísla udávají, že na českých školách přibývá počet studentů tohoto původu. České školy mají pro ně tedy dveře dokořán, ale mají oni sami pocit, že jsou v Česku vítáni s otevřenou náručí? Odráží se jejich předsudky opředený původ nějak na kvalitě života a studia v českém prostředí? Jsou si naše kultury opravdu tak podobné, o čemž se snažilo přesvědčit Sovětské impérium, nebo veškeré podobnosti odešly společně se sovětskou érou?

Otázkami dopadů post-sovětského původu, jak jsou pocíťovány v oblasti života a studia migranty z vybraných zemí bývalého Sovětského svazu studujících v ČR, se zabývá především praktická část. Teoretická část slouží jako jakýsi průvodce problematikou spojenou s migrací jak z obecného pohledu, tak z pohledu post-sovětského migranta a příslušníka ukrajinské, běloruské nebo gruzínské komunity v ČR. Záměrně jsou představeny tyto komunity, protože se výzkum dotýká jejich příslušníků. Jelikož se celá práce vztahuje na studenty-migranty, je v teoretické části věnovaná kapitola i problematice vzdělávání cizinců v České republice.

1. Migrace jako fenomén doby

O fenoménu migrace lze obecně říci, že je to dlouhodobý a zřejmě i nezvratitelný jev, který provází lidstvo již od samého počátku jako součást evolučního procesu. Při pohledu zpět do historie lidstva se setkáváme s mnoha pohyby obyvatel za účelem dlouhodobého či trvalého pobytu, tedy migračními pohyby, například tlupy sběračů či později lovců migrovaly podle ročních období do hojnějších oblastí; také známé „stěhování národů“ nebylo nic jiného než migrace. Jev migrace tedy zůstává, mění se však v průběhu doby důvody, možnosti a trendy.

V dnešní době technologického pokroku, který umožňuje relativně rychlý a pohodlný přesun z jedné části zeměkoule do druhé, pozorujeme trend nasměrovaný z „chudého jihu“ na „bohatý sever“, z hlediska Evropy pak migrační trend nabývá spíše směru z východu na západ.

Hlavními důvody jsou nejen socioekonomické rozdíly mezi bohatými a chudými zeměmi, ale také politické důvody, válečné či náboženské boje i ekologické katastrofy.¹ Těchto důvodů se Evropa, přesněji tzv. Západní (liberálně-demokratická) Evropa, stává častým cílem migrantů a již od konce 2. světové války se potýká s neblahým fenoménem masové imigrace.

Přesto, že žijeme ve střední Evropě, zůstává obyvatelstvo České republiky relativně národnostně a rasově homogenní. Z historického pohledu je to pochopitelné; své sehrály – holocaust prováděný fašisty, odsun Němců ze Sudet, čtyřicet let trvající izolace země za reálného socialismu i rozpad Československa na dva státy. Jelikož naše země – v porovnání například s Rakouskem, Švýcarskem, Holandskem – nebyla nikdy příliš bohatá, nebyla po dlouhou dobu ani zvláštním lákadlem pro migranty; po převratu byla pouze tzv. tranzitní zemí, přes kterou se přecházelo na Západ. Situace se ovšem mění a už několik let je zaznamenáván nárůst migrantů, svůj podíl na této skutečnosti

¹ Dušan Drbohlav uvádí, že z celkového počtu celosvětové migrační komunity odchází v současnosti jen 30 milionů lidí z důvodů nějakého náboženského, rasového či národnostního pronásledování nebo v důsledku válek a nuceného vysídlení či etnických čistek, jak jsme si zvykli říkat „vyhánění obyvatelstva z jeho původních domovů“ v posledních letech. [ŠIKLOVÁ, Jiřina: Připravujeme se na cizince. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. str.38.]

má i vstup České republiky do Evropské unie. A tím, že jsme se nedávno stali součástí tzv. Schengenského prostoru, se u nás předpokládá ještě větší nárůst imigrantů.

Imigranti jsou svým způsobem přínosem, protože emigrují ze země ti schopnější, aktivnější a často i vzdělanější. Ovšem pokud je jejich počet za krátkou dobu příliš vysoký, hrozí, že se neadaptují a svým chováním mění prostředí i kulturu země, do které přišli.

S otevírajícím světem k nám tedy přicházejí nejen noví lidé, ale i nové problémy, které musíme znát a řešit, a tento jev se prakticky zastavit nedá. Izolace země také není možná, proto se i česká společnost, která po dlouhou dobu nebyla zvyklá na velký počet cizinců ani na rozmanitost kultur, musí naučit myslet multikulturně. Starší generace má sice ještě problémy si v naší zemi zvyknout na pluralitu etnickou, národnostní i kulturní, ale mladší generace je díky změnám ve společnosti a multikulturním vzděláváním tomuto trendu otevřená a pohlíží na něj čím dál více jako na jakousi samozřejmost.

1.1 Vymezení pojmu migrace

Co je migrace? Existuje celá řada definic vysvětlující tento pojem; některé se omezují pouze na stručné vymezení (např.: *stěhování obyvatelstva uvnitř země nebo z jedné do druhé*²), jiné jsou obsáhlejší, ale zpravidla se mezi sebou významově neliší.

Poměrně jasnou představu o migraci jako takové, přináší následující definice: *Migrací je označován proces prostorového přemístování osob přes hranice, spojený se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně na trvalo. Podle směru migrace se rozeznává emigrace (vystěhování) a imigrace (přistěhování). Každý individuální pohyb nabývá ovšem obou těchto forem – z jedné oblasti se emigruje, do druhé se imigruje.*³

² LINHART, Jiří. *Slovník cizích slov pro nové století*. Litvínov: Dialog, 2003. str.246

³ *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. 78 str.

Statika pohlíží na migraci dvěma pohledy:

- a) migrace obyvatelstva vybraného územního celku;
- b) migrační toky probíhající mezi dvěma oblastmi.

Často se ovšem stává, že se migrační toky očima laika zaměňují s jinými formami prostorových pohybů, například s dojížděnkou, vyjížděnkou, cestováním. Takovým formám náleží souhrnný pojem mobilita (hybnost), který sice migraci také zahrnuje, ale je nutno oba termíny od sebe odlišovat.

Dopady migrace – ať už se jedná o jakýkoliv druh – se v dnešním světě promítají snad do všech oblastí života, proto se její problematikou zabývá hned několik vědních oborů, vedle již zmíněné statistiky také demografie (zaměřuje se především na objem migrace), sociologie, kulturní a sociální antropologie (motivy a dopady migrace, její vliv na životní styl, sociální strukturu, příbuzenské svazky apod.) aj.

1.1.1 Druhy migrace

Existuje mnoho kritérií, podle kterých můžeme rozdělit migraci, proto se můžeme setkat s různými druhy migrace. Rozlišujeme migraci:

- **vnitřní, vnitrostátní** (migrace uvnitř hranic vymezené oblasti) X **vnější, mezinárodní** (migrace přesahující hranice země);
- **krátkodobá** X **dlouhodobá** X **trvalá**;
- **individuální** X **kolektivní** X **masová** (hromadná migrace vyvolaná například přírodní katastrofou nebo válkou);
- **dobrovolná** (vyplývá z vlastní iniciativy) X **nedobrovolná** (může se jednat o vyhoštění nebo vyklizení za účelem ochrany – tzv. evakuace);
- **hrubá** (úhrn přistěhovalých a vystěhovalých z určité územní jednotky za určité období) X **čistá** (rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých);
- **reemigrace** (zpětná migrace) – zvláštním druhem migrace, kdy se emigranti navrací zpět do mateřské země, pokud je reemigrace organizovaná státní mocí, hovoří se o tzv. repatriaci.

1.1.2 Důvody migrace

Dalším kritériem členění migrace by mohly být důvody, které k ní vedou. Příčina vedoucí k migraci je vytvářena vlivem více faktorů. V souvislosti s migrací se mluví o tzv. „push – pull“ faktorech. **Push faktory** „vypuzují“ z mateřské země, můžeme do nich zařadit politické recese, válečné konflikty, nedostatek volných pracovních míst, rychlý demografický růst, chudobu nebo nízkou úroveň či problém častého výskytu chorob. Na druhé straně stojí **pull faktory**, které lákají migranty do nové země, například ekonomická stabilita, vysoká hospodářská úroveň a dostatek pracovních příležitostí, vyšší příjmy a jiné skutečnosti vyvolávající vidinu lepší budoucnosti v cílové zemi. Při rozhodování k emigraci ovšem nesehrávají tak důležitou roli jako je to v případě push faktorů, jež nutí jedince hledat východisko, kterým se právě často stává migrace.

Obecně lze důvody k migraci rozdělit do následujících skupin:

- **ekonomické důvody** – získání lépe placeného pracovního místa (tzv. pracovní migrace) a kvalifikace, kvalitnější vzdělání, dosažení vyšší životní úrovně v cizí zemi;
- **demografické důvody** – jsou ovlivněny rostoucím významem práv a samotného životního naplnění jednotlivců, např.: získání dobrého společenského postavení, dosažení osobních cílů člověka aj.;
- **politické, vojenské důvody** – válka, nesouhlas s politickou situací v mateřské zemi (diktatura, totalismus spod.), pronásledování režimem apod.;
- **environmentální důvody** – nespokojenost se životním prostředím, znečištěné prostředí, výkyvy teplot, plynulé či náhlé zvýšení nadmořské hladiny, nedostatek množství pitné vody, přírodní katastrofy a jejich následky aj.;
- **důvody z hlediska kultury či tradice** – např. *stěhování tisíce Židů po druhé světové válce do Izraele*⁴.

⁴ DVOŘÁKOVÁ, Martina. *Mezinárodní migrace v ČR* [rukopis]. Brno: MU Přírodovědecká fakulta, 2006. str. 14

1.1.3 Kdo migruje?

Pokud se chceme zabývat migrací, musíme také vědět, koho se tento proces týká, kdo je vlastně aktérem migrace. Často slycháme označení cizinec, azylant, uprchlík apod. Ale již málo kdo z nás dokáže tato pojmenování správně použít.

- **migrant** je člověk žijící mimo stát původu déle než jeden rok – v případě mezinárodního migranta, nebo vnitřně vysídlená osoba;
- **cizinec** je osoba, která není občanem ČR, tedy má jiné než české státní občanství;⁵
- **občan** – z cizince se stane právoplatný občan ČR získáním českého státního občanství. *Státní občanství ČR se (podle Zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky) nabytí narozením, osvojením, určením otcovství, nalezením (u fyzické osoby mladší 15 let nalezené na území ČR) či prohlášením nebo udělením (podmínky udělení státního občanství ČR cizinci viz příloha č. 1: Slovníček základních pojmů – „občan ČR“).*⁶ Občan má narozdíl od cizince tu výhodu, že nesmí být nucen Českou republiku opustit;
- **uprchlík/azylant** – *uprchlíkem je osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy z pronásledování z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo kvůli příslušnosti k určité společenské vrstvě nebo zastávání určitých politických názorů.*⁷ Pokud uprchlík splní podmínky udělení azylu, je mu přiznán status azylanta. Azyl může být v České republice udělen nejen pro uprchlictví, ale i v případě slučování rodin nebo z humanitárních důvodů;

⁵ Pobyt cizince může být od roku 1999 pouze trvalý, v ostatních případech musí cizinec disponovat vízem do devadesáti nebo nad devadesát dní. [BIRICH, Tomáš, aj. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum Praha,o.s, 2003. str. 81]

⁶ BIRICH, Tomáš, aj. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum Praha,o.s, 2003. str. 81

⁷ BIRICH, Tomáš, aj. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum Praha,o.s, 2003. str. 82

- **příslušník národnostní menšiny** je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny⁸ spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti⁹. Nutno poznamenat, že vedle národnostních menšin existují na území České republiky i další etnické a národnostní skupiny, nejedná se však o národnostní menšiny, protože jejich příslušníci nejsou občany České republiky (např. Vietnamci, Rumuni aj.)

1.2 Problémy spojené s migrací

V této kapitole bych mohla vyjmenovat celý seznam problémů, se kterými se člověk může potýkat od chvíle, kdy se rozhodne migrovat. Zahrnovalo by to proces vybírání cílové země, patřičnou legislativu a administrativu, loučení se svou kulturou, samotný přesun atd. Vybrala jsem problémy týkající se interakce dvou kultur: kultury migranta a kultury cílové země, protože je považuji ze sociálního hlediska za nejpodstatnější a zabývám se jimi i ve svém výzkumu.

1.2.1 Adaptace

Migranty, kteří se chtějí na delší dobu usadit v dané cílové zemi, čeká složitý proces adaptace, tedy proces přizpůsobení se prostředí, ve kterém jedinec žije. Obecně je imigrace do nového prostředí považována za velmi závažný akt, hluboce zasahující do života člověka, který může být doprovázen kulturním šokem. *Kulturní šok patří mezi přirozené reakce, které se objevují u lidí pobývajících delší dobu v cizím prostředí. Nejistota ve vztahu k platným pravidlům, zvykům a zvládnutí místního jazyka vyvolává stav dezorientace a anemie. Více tíhneme k vidění negativních věcí, vyzdvihování a idealizování vlastních kulturních hodnot.*¹⁰ Adaptace se poté promítá do oblasti

⁸ Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky vytvořilo.

⁹ TOMÁŠKOVÁ, Petra. Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In: *Menšiny a migranti v České republice*.

¹⁰ POTOČKOVÁ, Dana. Společnost a interkulturalita. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. str. 34

biologické, psychologické, morální, politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní i geografické.

Proces adaptace je – jako jakýkoli proces – ovlivňován více faktory. Těmito faktory mohou být jednak migranti samotní, jednak imigrační politika země a přístup její majoritní společnosti k imigrantům. Na problematiku adaptace je potom pohlíženo ve dvou úrovních: mikro - (z hlediska jedince) a mikroúrovně (z hlediska státu).

Na mikroúrovni definoval J. W. Berry čtyři základní typy soužití podle toho:

- A) *zda imigrant udržuje vztahy s ostatními etnickými skupinami, nebo nikoli,*
- B) *zda si současně zachovává svou kulturní identitu, či nikoli.*¹¹

Jedná se o tyto typy:

- **integrace** (A - ano, B - ano) je chápána jako *proces, při kterém se obě strany, vstupující do vzájemného kontaktu, něčeho vzdávají, aby zároveň něco získal*¹². Aby došlo k naplnění takového cílu, musí imigrant chtít přizpůsobit se základním pravidlům hostitelské země a na druhé straně musí být většinová společnost ochotná ponechat dostatek prostoru pro projevy „menšinové“ kultury, tak aby byly v ideálním případě uspokojeny zájmy obou stran. *Všem jsou dána stejná práva, aniž by se očekávalo, že se nově příchozí zbaví svých specifik.*¹³
- **asimilace** (A - ano, B - ne) – *úplné přizpůsobení se jedince nebo skupin, ať již přesídlenců nebo národnostní menšiny, které vede ke ztrátě původní etnické identity; dochází pak naprostému splynutí s majoritní společností*¹⁴. Lze rozlišovat asimilaci přirozenou a asimilaci nucenou. Drbohlav zmiňuje tři modely asimilace – asimilační teorii (přirozený proces vývoje končící splynutím v majoritní populaci), model „tavícího kotle“ (ang. „melting pot“; minoritě je přiznaná určitá, byť malá národotvorná role) a model „salátové mísy“ (spíše než

¹¹ DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: *Menšiny a migranti v České republice*. str. 24

¹² *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR: Příručka pro zaměstnance veřejné správy*. Praha: Multikulturní centrum, 2007. str. 77

¹³ *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR: Příručka pro zaměstnance veřejné správy*. Praha: Multikulturní centrum, 2007. str. 34

¹⁴ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. str.197

o míšení se jedná o soužití etnických skupin jak mezi sebou, tak s majoritou, ve vzájemné komunikaci rozličné intenzity).

- **separace** (A – ne, B – ano) neboli oddělování, vylučování; ve vztahu k adaptačnímu procesu může jít o mluvíme o formování separujících se trvalých etnických enkláv, které jsou zároveň silně odmítány majoritní populací.
- **marginalizace** (A - ne, B - ne) vytlačení na okraj společnosti.

Z hlediska makrodimenználního pohledu lze rozlišit tři základní modely imigrační politiky:

- **Diskriminační model** (tzv. *differential exclusion*) je založen na dočasném a návratném pobytu cizinců. Imigranti jsou začleněni do určité společenské sféry (např. na trh práce), ale není jim umožněno vstoupit do ostatních oblastí - jako např. do široce definovaného systému sociální péče, nemohou získat občanství, participovat na politickém životě (účastnit se voleb) apod.
- **Asimilační model** stojí na jednostranném procesu rychlé a „jednoduché“ adaptace imigranta do nové společnosti. Očekává se, že za rychlého získání občanství, práv a povinností majoritní populace imigrant zaplatí ztrátou svého mateřského jazyka, svých specifických kulturních a sociálních rysů.
- **Multikulturální (pluralitní) model** podporuje odlišnost minority od majoritní populace. Obě se liší jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem po několik generací. Imigrantům jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se vzdají svých specifík.¹⁵

Výsledkem celého procesu adaptace je široké spektrum alternativních scénářů: od bezproblémového soužití skrze rychlého získání bezpečného právního statusu až případné naturalizace (ziskem občanství) a asimilace na jedné straně až po častý ilegální pobyt, sociálně ekonomickou marginalizaci a separaci.

¹⁵ DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: *Menšiny a migranti v České republice*. str. 25

Prostorově mají imigranti tendenci koncentrovat se do etnických enkláv (zejména největší města a vysoce urbanizované prostory mají nejvyšší koncentrace cizinců), což se sebou nese řadu výhod jak po stránce kulturní (stejný jazyk), tak po stránce ekonomické (možnost „etnické ekonomiky“) a sociální (různé formy pomoci), navíc se hromadně lépe brání proti xenofobii, popř. rasismu. Nevýhodou ovšem je, že separace a marginalizace migrantů často vyvolává nesouhlas nebo dokonce odpor ze strany majority, ukazuje se, že integrace i asimilace jsou provázeny menšími konflikty, a to by si měli uvědomit nejen imigranti, ale i stát a majoritní populace.

1.2.2 Komunikace

Proces komunikace sehrává v interakci dvou odlišných kultur důležitou roli, ovlivňuje vzájemný vztah a částečně i adaptační proces, který v případě nedorozumění může být probíhat segregačním směrem.

Komunikace je – zjednodušeně řečeno – proces, při kterém dochází k vysílání a přijímání informací. V případě, když se vysílající správně nevyjádří, nevysvětlí dostatečně, co měl na mysli nebo co chtěl, hrozí, že si přijímající vysvětlí vzkaz chybně. Na druhou stranu se může mluvčí vyjádřit jasně, ale přijímající neposlouchá pozorně, vysvětlí si vzkaz špatně, popř. vyvodí předčasné závěry, a význam slov není správně pochopen. Vzájemné nedorozumění může vést často ke konfliktům až k narušení harmonického soužití.

Odborníci upozornili na mnoho faktorů, které představují bariéry porozumění při komunikaci. Jedním z nich je i profesor Dean Barnlund ze Státní univerzity v San Francisku, který rozlišuje tyto čtyři základní faktory:

- **hodnoty** – jsou to názory našich rodičů, prarodičů, naší společnosti, kterých si ceníme a jež nám ukazují, co je správné a důležité, a naopak, co je pravda, jaká je naše společnost, kultura, tradice. Patří sem i náboženství. Určité hodnotové vzorce přijímá člověk již od útlého věku v rámci procesu socializace. Hodnotový systém, který se během našeho života zformuje, pak určuje kritéria, podle kterých žijeme. Hodnotový systém se liší jak mezi jednotlivci, tak mezi

skupinami. Co se týče kultur, jsou tyto rozdíly často markantní a významně ovlivňují nejen komunikační proces, ale i celkové vztahy mezi kulturami;

- **vnímání** (percepce) – naše vnímání je ovlivněno vlastními zkušenostmi a zážitky, námi dostupnými informacemi, hodnotovým systémem a atmosférou situace. *Každý vidí situaci jinak, a aby nedocházelo ke konfliktu či nedorozumění, je nutné si dlouho věci vyjasňovat a podívat se na ně očima našeho partnera;*
- **předpojatost** (až předsudky) – *vyplývá často z hodnotových vzorců chování, tradic, zkušeností, informací (resp. dezinformací) a ze sociální percepce a vede k závěrům, které jsou námi akceptovány jako pravdivé bez jakýchkoli důkazů. Mnohé předsudky jsou sdílené celou skupinou lidí, jde pouze o generalizované závěry (např.: Francouzi mají dobré víno apod.), které vedou k utváření stereotypů;*
- **komunikační styl** – nekomunikujeme pouze slovně, ale i neverbálně. Lidé vnímají *tón, upřímnost a přesvědčivost našeho hlasu, naše držení těla, naše pohyby...Co člověk, to rozdílný komunikační styl. Individuální styl je ještě podpořen a rozvíjen kulturními zvyklostmi a tradicemi každé skupiny obyvatel (jiný pozdrav v USA, Japonsku, apod.)¹⁶.*

Dle Šiškové doprovázejí tyto faktory každou komunikaci a pokud se dva lidé budou lišit ve více než v jednom z uvedených faktorů, stane se komunikace obtížnou. Kdybychom měli všichni stejnou minulost, kulturu, tradici a zkušenosti, byl by komunikační proces poměrně snadný. Při komunikaci mezi lidmi pocházející z odlišného kulturního prostředí je totiž k větší pravděpodobnosti nedorozumění a konfliktů, které mohou v případě migrantů pramenit i z nedostatečného zvládnutí komunikačního jazyka.

¹⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. str. 14 - 16

Zlepšením komunikace mezi kulturami se zabývá tzv. interkulturní vzdělávání, jehož snahou je mj. *vytvářet způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní, komunikovat a kooperovat s příslušníky jiných sociokulturních skupin a obecně zlepšovat vztahy mezi majoritou a minoritami*¹⁷ (více viz Příloha č.1: Slovníček základních pojmů).

1.2.3 Xenofobie a rasismus

*Sociální identita není založena jen na vnímaných podobnostech mezi členy vlastní skupiny, ale také na vnímaných odlišnostech od skupin jiných. Máme sklon pokládat vlastní skupinu za lepší než ostatní, existence jiných skupin nás může naplňovat nedůvěrou a strachem. Zvláště velkou hraje narušení prostoru nebo kulturních hranic.*¹⁸ Pro člověka je přirozené chovat se zaujatě a upřednostňovat svoji kulturu, je to jistě míry dáno evolučně; uvnitř vlastní skupiny se jedinec cítí bezpečněji než v cizí, neznámé. Jedinci s odlišnými zvyky v nás proto často vyvolají pocit nejistoty, který se promítá do našeho chování.

Odlišnosti mezi dvěma kulturami lze rozdělit do čtyř skupin: odlišnosti týkající se jazyka, zvyklostí, náboženského vyznání nebo etnika. *Jinými slovy, cizího příslušníka považujeme za odlišného buď proto, že mluví jiným jazykem, nebo proto, že se liší zvyklostmi a tradicemi své původní země, nebo také proto, že vyznává jinou víru, a konečně i proto, že může pocházet z odlišného etnika*¹⁹. První dvě odlišnosti (jazyk a zvyklosti) lze překonat, náboženství a etniku se ovšem překonat nedá.

Postoj, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem a odchýlkám, vede ke xenofobii. Xenofobie je často používaný pojem, ale zřídka definován, například neexistuje právní definice, protože nejde ani o jev, který by byl právně regulován, ani o ideologii. (Předmětem právních úprav je až konkrétní aktivní chování pramenící z xenofobie.) Obecně lze xenofobii definovat *strach z toho, kdo přichází z ciziny, z cizího prostředí,*

¹⁷ Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR: příručka pro zaměstnance veřejné správy. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007. str. 77

¹⁸TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. str. 65

¹⁹SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci* (Esej o multietnické společnosti). Praha: Dokořán, s.r.o., 2005. str.65

mimo vlastní sociální útvar. Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus apod. Pramení z ní – za určitých podmínek – pronásledování cizinců a stojí v pozadí vytváření segregovaných území.

Ferištenská dále uvádí, že, pokud společnost prožívá sociální, ekonomickou či politickou krizi, stává se pro ni cizinec (subjektivně též vnímán jako nebezpečný faktor) „snadno definovatelným“ původcem nesnází. Xenofobie není pouze specifikem u lidí, lze ho zaznamenat i jiných živočišných druhů jako prostředek obrany – xenofobickými projevy upozorňují členové skupiny na nebezpečí.

Xenofobie může časem vyústit v rasismus. Rasismus je definován (dle Frištenské) jako *ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv lidských odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Všechny rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy.*²⁰

Z pravidla se rozlišují dva druhy rasismu: „měkký“ a „tvrdý“ rasismus (dle Frištenské); nebo též lidový a ideologický rasismus (dle Alana). V případě „měkkého“ (lidového) rasismu jde o nevyhraněný a latentní lidový postoj, který je nyní v České republice považován za důvodné výhrady proti způsobu života těch, již se týká. Protože nemá podobu promyšlené a veřejně hlášené ideologie organizovaných seskupení, stává se takový postoj často společensky sdílenou normou, byť je v rozporu s principem rovných práv a občanské společnosti. Naopak tvrdý rasismus (ničení, zášť, hanobení, vyhrožování apod.), jakožto agresivní forma měkkého, je širokou veřejností rozeznatelný a odmítaný.

²⁰ FRIŠTENSKÁ, Hana. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998.

Jako projevy rasismu jsou potom (z právního pohledu) označována tato jednání: rasová nenávisť, rozlišování podle rasy, veřejné hanobení národa či rasy, podněcování k nenávisti k některému národu nebo rase, ničení některého národa či rasy, genocidium, národnostní a rasová zášť, národnostní a rasová nenávisť.

Tolik rozšířená xenofobie a rasismus jsou velmi nebezpečnými jevy ve společnosti, které mohou přerůst až v rasové násilí, a podle toho bychom k nim měli také přistupovat. Alan poukazuje na nutnost pohlížet na situaci i z hlediska těch, kteří jsou vnímáni jako jiní, odlišní a cizí. Zamysleme se nad tím, že skupinová příslušnost stěžuje každému jednotlivci pokus nastoupit individuální cestu. *A přesto zůstává, zdá se, taková individuální cesta jediným účinným východiskem z tohoto téměř začarovaného kruhu. Podmínkou je vytvořit na obou stranách - uvnitř vlastní skupiny i v širším sociálním okolí - atmosféru vstřícnosti, podpory, ocenění a tolerance.*²¹

1.2.4 Diskriminace cizinců v České republice

Dalším negativním problémem, se kterým se migrant se statutem „cizinec“ může setkat, je diskriminace. Diskriminace vůči cizincům můžeme řadit do tzv. rasové diskriminace. Rasová diskriminace je, stejně jako rasové násilí (viz Příloha č. 1: Slovníček základních pojmů), řazena mezi produkty rasismu a znamená *jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo nezvýhodňování založené na rase, barvě pleti nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života*. Frištenská dále rozlišuje dva druhy rasové diskriminace – úmyslnou a strukturální.

Diskriminaci úmyslnou (nebo též vědomou) se rozumí *„úmyslné chování, směřující k jednotlivému příslušníku diskriminované skupiny s konkrétním obsahem (například upírání určitého zaměstnání).“*

²¹ ALAN, Josef. Xenofobie a rasismus:úvodní poznámka sociologa. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998.

Diskriminace strukturální je chápána jako „*vlastnost určitých systémů a procedur, které pak, aniž by chtěly úmyslně diskriminovat určitou handicapovanou skupinu lidí, jsou pro ni obtížně dostupné, protože nepočítají s jejími odlišnostmi a možnostmi (například vzdělávací systém, který nebere v úvahu jazykové možnosti Romů)*“.²²

Jak k otázce diskriminace cizinců přistupuje Česká republika? Má stát jako takový povinnost jednat s cizinci stejně, jako jedná se svými občany, když cizinec není „člen“ státu? Dle Čížinského²³ lze vycházet ze dvou protikladných postojů.

První postoj je založen na myšlence, že stát má povinnost jednat se všemi osobami stejně, a tedy nesmí bez dalšího činit rozdíly mezi svými občany na straně jedné a s cizinci na straně druhé. Tato zásada ovšem zcela nevylučuje možnost stanovit pro cizince odlišná práva, takové „činění rozdílů“ by však muselo být odůvodněné a přiměřené; samotná skutečnost, že jde o cizince, by tím důvodem být neměla.

Opačný principální postoj vyplývá z toho, že na cizince se nediskriminace nevztahuje, tedy že stát má přirozené právo znevýhodnit cizince oproti svým občanům v jakékoliv míře, ale tak, aby se nedotkl jejich jiných lidských práv, které všem lidem, tedy i cizincům přiznal. Lidským právem není právo na rovnost s občany (maximálně by cizinci mohli požadovat, aby stát zacházel se všemi cizinci z kteréhokoliv státu stejně).

Platné právo České republiky řeší otázku diskriminace cizinců pouze v rámci základních práv a svobod ukotvených v Listině (čl. 3 – nediskriminace i pro cizince). Znamená to tedy, že cizinci nesmí být diskriminováni ve vztahu k žádnému právu zaručenému Listinou, pokud ovšem Listina výslovně nestanoví, že je pro cizince možno přijmout méně výhodnou právní úpravu.

²² FRIŠTENSÁ, Hana. Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998.

²³ *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR: Příručka pro zaměstnance veřejné správy*. Praha: Multikulturní centrum, 2007. str. 34

Lze tedy konstatovat, že Česká republika se zatím nachází mezi oběma výše uvedenými postoji, s tím, že vývoj směřuje od druhého principálního postoje k prvnímu, tedy k nediskriminačnímu.

2. Migrace lidí z post-sovětských zemí do České republiky

2.1 Faktory ovlivňující migraci do České republiky z post-sovětských zemí

Čím se stává Česká republika atraktivní pro migranty ze zemí bývalého SSSR? Česko disponuje hned několika pull faktory, které sem lákají post-sovětské migranty. Jedním z nich je i blízkost kultur. Tím, že bylo Československo jakousi součástí sovětského polokoloniálního impéria, nalézají zde lidé z bývalého SSSR *srozumitelnou kulturu* a shodné *hodnoty postsocialismu*. Dalším faktorem je *malá jazyková bariéra* díky podobnosti češtiny a ruštiny (běloruštiny, ukrajinštiny), která je dodnes často užívaná ve většině post-sovětských zemí. Přitažlivá je i určitá *stabilita*, kterou (nejen) post-sovětské migranti v České republice vnímají, a to v porovnání s etnickými konflikty, měnovými reformami nebo organizovaným zločinem. *Samotní přistěhovalci tento faktor formulují tak, že v Čechách už je Evropa, že Češi jsou „kulturní národ“, nebo že lidé v Čechách žijí „po evropsku“.* To vše v kontrastu s „dračí mentalitou“ a „asijskostí“ poměrů v některých zemích bývalého SSSR²⁴. Česká republika se také stává atraktivnější *vstupem do Evropské unie* a *modernizací hospodářství*. V neposlední řadě sehrává důležitou roli k imigraci i *výhodná geografická poloha* České republiky. Díky svému umístění představuje Česko pro mnohé východní migranty původně jen tranzitní zemí (most na Západ), ale v častých případech zde kvůli různým okolnostem setrvávají.

Migrace lidí ze zemí bývalého SSSR do České republiky má většinou ekonomický důvod. Dřívější snahy Sovětského impéria o zachování nadnárodní infrastruktury způsobily nestejnorodý ekonomický a sociální vývoj v členských zemích. Masy ekonomických migrantů opouštějící území bývalého Sovětského svazu rozpochoval především pád železné opony, která po dlouhou dobu oddělovala dva rozdílné socioekonomické systémy.

²⁴ ČERNÍK, Jan. Migrační potenciál SSSR, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, problematika ekonomické migrace. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. str. 70.

Ekonomičtí migranti vidí v České republice příležitost pracovního uplatnění, část z nich ovšem nehledá stabilní pracovní místo s vysokým příjmem a perspektivu trvalého pobytu. *Tato část imigrantů investuje získané prostředky do zvýšení sociálně-ekonomického statusu doma. Jakmile naspoří dostatečný obnos, vracejí se migranti domů a zde saturují vlastní životní úroveň kapitálem získaným v zahraničí*²⁵ (případ Ukrajinců, Moldavanů, Bělorusů aj.). Takový druh migrace – cirkulační nebo též krátkodobá – se sebou nese tvrdou daň tím, že migrant trpí odloučením od rodiny. Navíc, aby zlepšil sociální status rodiny doma, žije migrant v cílové zemi za zhoršených životních podmínek a ve značném pracovním vypětí, což nakonec stejně vede v mnohých případech k trvalé migraci celé rodiny.

Není to pouze vidina zaměstnání či podnikání na živnostenský list, která přivádí ekonomické migranty do české země, ale i příležitost studia a praxe. České školy dokonce v posledních letech zaznamenávají vyšší nárůst zájemců o studium ze strany post-sovětských národů. Je to tím, že Česká republika umožňuje bezplatnou výuku v češtině (nikoliv v angličtině) a kvalitní vzdělání na úrovni jiných západních zemí. Navíc v Česku nejsou snahy omezit počty cizinců na školách, na rozdíl od některých jiných států Evropské unie (Rakousko, Holandsko).

Nutno dodat, že migrace z post-sovětských zemí do České republiky není podmíněna pouze ekonomickými důvody, ale (již v menším procentu) i politickými důvody (Bělorusko) a důvody kulturní či historické tradice.

²⁵ ČERNÍK, Jan. Migrační potenciál SSSR, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, problematika ekonomické migrace. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. str. 78.

2.2 Přístup české společnosti k migrantům z post-sovětských zemí

Přístup České republiky k cizincům je velmi ovlivněn historickými jejími zkušenostmi s jinými zeměmi, které se ne vždy zachovaly vůči českému národu přátelsky (nadvláda Habsburků, německá okupace, druhá světová válka, okupace vojsky Varšavské smlouvy po roce 1968). I vztah české společnosti k národům bývalého SSSR je do značné míry odrazem minulých událostí. Mnoho Čechů nerado vzpomíná na dobu totalitního režimu řízeného z Ruska (tehdejší centrálou Sovětského impéria), ve které byly vedené na českou společnost ze strany SSSR různé nátlaky (vše co bylo sovětského původu, bylo prezentováno jako „nejlepší a jediné“, ostatním bylo opovrhováno; znalost ruštiny, ruské historie a ideologie bylo v tehdejší Československu jakousi nutností apod.). Díky těmto událostem se změnil dřívějšího obdiv v nesympatii až averzi vůči všemu ruskému a (post)sovětskému.

Česká společnost navíc mnohdy nerozlišuje mezi jednotlivými post-sovětskými národy a migranty z těchto zemí zařazuje do kategorie tzv. „Rusáků“, tedy mezi ruskou komunitu žijící v ČR. Nutno dodat, že ruská komunita má v Česku svébytné a ne příliš chvalné postavení, a to díky následujícím skutečnostem (dle Drbohlava):

- *v české veřejnosti je stále patrný negativistický pohled vůči všemu ruskému, což pramení především z nezapomenutelného vpádu spojeneckých vojsk v roce 1968;*
- *na území Česka se již projevuje novodobá éra „ruského mafiánství“, která dnes dosahuje věhlasu srovnatelného s tradiční italskou mafií, a to nejen na evropském kontinentu.²⁶*

Antiruská vlna často splývá s vlnou „antisovětismu“ a negativistické postoje postihují reprezentanty většiny post-sovětských zemí. K utvoření obrazu post-sovětského cizince jako „*notorického zločince, který pokud nespáchá trestnou činnost*

²⁶ DRBOHLAV, Dušan. Ruská komunita v České republice. In: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

*na ulici, páchá ji zcela určitě pod pláštěm soukromého podnikání,*²⁷ přispěly i česká média. Ta, především v období let 1991 – 1998, informovala o rusky mluvících migrantech prakticky pouze v případech, kdy se tito lidé dopouštěli na území České republiky závažných trestných činností. Často se také objevovaly neúplné informace o životě v zemích bývalého SSSR, kdy byly především Rusko a Ukrajina popisovány jako *bezpřespektivní státy se zcela prohnitou a zkorumpovanou státní správou, stále se zvyšující kriminalitou*²⁸ apod.

Za posledních deset let však došlo v přístupu českých medií k určitému pozitivnímu posunu, a to také díky zlepšující se ekonomické situaci především v Rusku. Média již nehovoří pouze o kriminálních senzaci, ale začínají informovat také o perspektivnosti trhu v zemích bývalého SSSR a o úspěšné spolupráci českých a ruských firem. Otázkou však zůstává, zda tyto zprávy dále neprohlubují zášť a další negativistické postoje vůči příslušníkům těchto zemí.

²⁷ VLÁŠEK, Jindřich. Vývoj vztahu českých médií k rusky mluvícím cizincům aneb Stane se Česká republika moderním a otevřeným multinacionálním státem?. In: *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)piše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum Praha, o.s, 2003. str. 44

²⁸ tamtéž

2.3 Problematika komunit z vybraných post-sovětských zemí v České republice

2.3.1 Ukrajinská komunita

Ukrajinská komunita je v České republice vedle slovenské nejpočetnější ze všech komunit, z tohoto pohledu si drží výrazné prvenství mezi zeměmi bývalého sovětského bloku (druhou největší post-sovětskou skupinu migrantů v ČR tvoří ruská komunita – viz Příloha č. 3: Cizinci v ČR r. 2006). V případě Ukrajinců jde hovoříme většinou o migraci ekonomické, migranti z Ukrajiny tedy přichází do Česka převážně s vidinou možnosti výdělku, podnikání, práce, zaměstnání i možnosti vzdělávání. Příčinou je převážně ekonomický úpadkem, katastrofální stav zdravotní péče a masová nezaměstnanost v současné Ukrajině a s tím související ztráta osobní perspektivy občanů. Atraktivnost Česka pohledem ukrajinského migranta je dána geografickou blízkostí obou států a poměrně malými jazykovými i kulturními bariérami. Kromě toho, Zakarpatská Ukrajina, odkud přichází do České republiky nejvíce dělníků a také jedna z nejchudších oblastí Ukrajiny, bývala kdysi součástí československého státu.

Mezi ukrajinskými migranty převažují mladí muži, ženatí a s dětmi. Skutečnost, že většina pracovních migrantů z Ukrajiny u nás vykonává těžkou manuální, která nevyžaduje speciální kvalifikaci a vysoké vzdělání, budí dojem, že ukrajinský dělník nedisponuje žádným odborným vzděláním. V řadě případech je opak pravdou, mezi dělníky se lze nalézt vystudované lékaře, učitele aj., kteří se nemají možnost uplatnit na Ukrajině.

Dalším ne zcela pravdivým tvrzením je, že Ukrajinci připravují Čechy o pracovní místa. Jak je známo, ukrajinská *zaměstnanost převažuje již tradičně ve stavebních a komunálních službách, ženy se uplatňují jako šičky, švadleny, uklízečky a v zemědělství. Mnoho z nich pracuje za velmi tvrdých podmínek 8 až 12 hodin denně, často o sobotách a o nedělích. Za svou práci dostávají ve většině případech méně než 10 000 korun. Naproti tomu našim občanům se vyplácí zůstat doma a pobírat podporu v*

nezaměstnanosti nebo sociální dávky – od výše minimální mzdy se tolik neliší.²⁹ Otázkou je tedy, zda je na vině ukrajinský dělník pracující za podmínek často nepřijatelných z pohledu českého zaměstnance, nebo zaměstnavatel, který raději přijme pracovitěho, vděčného ukrajinského pracovníka, za něhož nemusí platit ani daně ani zdravotní a sociální pojištění...

2.3.1.1 Současné typy ukrajinských migrantů a jejich integrace

Dosavadní charakter ukrajinské migrace odpovídá modelu tzv. „S“ křivky, který je rozdělen do tří fází. *Nejprve do hostitelské země přicházejí jednotlivci (v drtivé většině muži), jejichž cílem je vylepšit ekonomickou situaci svou i svých rodin v zemi původu. V další fázi si někteří z nich vybudují silnější vazby k imigrační zemi a rozhodnou se zde zůstat, budující tak základnu pro další usazování svých krajanů (dochází především ke sjednocování rodin).*

V závěrečné fázi (zhruba po 20 až 30 letech) se usazování imigrantů stabilizuje a završuje se též proces jejich integrace do většinové společnosti. Dle Novotné lze na základě tohoto modelu rozlišit tři typy Ukrajinských migrantů s rozdílnou mírou integrace v české společnosti.

2.3.1.1.1 První typ

Pro první typ je charakteristická *intenzivní pracovní cirkulační migrace*, s níž se lze na území České republiky setkat již od devadesátých let 20. století. Představitelé tohoto typu jsou především muži mladšího či středního věku, kteří mají rodiny na Ukrajině, za nimiž pravidelně jezdí (obvykle každé 3-4 měsíce na cca 3 týdny), a v Česku vykonávají povětšinou nekvalifikované práce (jako je kopáč, zedník, myčka nádobí, uklízečka apod.) Protože přijíždí do Česka výhradně za účelem vyššího

²⁹ BURYÁNEK, Jan. *Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty* Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. str. 406.

výdělku, který jim a jejich rodinám zajistí lepší sociální zabezpečení³⁰, nemají větší důvod se do české společnosti integrovat – z pravidla styk s Čechy ani nevyhledávají a jejich jazyková znalost češtiny je taká o poznání nižší než je tomu u zbývajících typů. *V České republice se určitě neplánují usadit trvale, budou sem pouze dojíždět, dokud to pro ně bude výhodné. V případě, že jim v pobytu v ČR bude nějakým způsobem zamezeno, pokusí se nalézt pracovní příležitosti v jiné cílové zemi*³¹.

Největší vlna tohoto typu migrantů byla pozorovatelná od počátku devadesátých let 20.století, kolem roku 2000 došlo ovšem k výraznému poklesu pracovních migrantů z Ukrajiny, což bylo nepochybně způsobeno zavedením regulačních opatření při udělování pracovního povolení. Následkem tohoto opatření vzrostl na druhou stranu počet držitelů živnostenských oprávnění, které také umožňuje Ukrajincům přístup na trh práce. Od devadesátých let se i změnilы prostředky, pomoci nichž získávají ukrajinští migranti v Česku práci; na rozdíl od dřívější tzv. burzy práce (v Praze např. v Holešovicích nebo na Smíchově) je dnes populární tzv.klientelismus. „Klienti“ nabízí zájemcům na Ukrajině česká pracovní místa, poté zajistí potřebná povolení, dopravu a stravování, ovšem neplní povinnosti zaměstnavatele ani nemusí udržovat pracovní poměr³². I přes jistý podíl závislosti na „klientovi“ a nejistého pracovního vztahu, je klientský systém ukrajinskými migranty vítán. Díky klientelismu je ovšem snížena možnost kontaktu Ukrajinců s českou společností, což se negativně odráží na míře integrace.

³⁰ Na Ukrajině poté *staví honosné domy nebo nakupují spotřebitelské zboží*. [ČERNÍK, Jan. Migrační potenciál SSSR, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, problematika ekonomické migrace. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. str.78]

³¹ NOVOTNÁ, Hedvika. Současná ukrajinská pracovní migrace a její integrace. In: *Migrace – tolerance – integrace II : Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 20. a 21. září 2005 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2005. str.308

³² „Klient“ většinou disponuje pracovníky bez kvalifikace. Kvalifikovaní lidé se dostávají do sítě „klienta“ zpravidla v okamžiku vstupu na trh práce, kdy se ještě neorientují v novém prostředí a potřebují vyřídit nutnou administrativu pobytu. [ČERNÍK, Jan. Migrační potenciál SSSR, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, problematika ekonomické migrace. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. str. 83]

2.3.1.1.2 Druhý typ

Od koncem devadesátých let 20. století je spatřována větší tendence ukrajinských dělníků usadit se v české zemi na delší dobu, migrační trend se posouvá od krátkodobých pracovních pobytů směrem k trvalé imigraci. Jedná se o migranty, kteří už nemají tak silný vztah k Ukrajině; ve většině případů žije jejich rodina (nebo alespoň část z ní) společně s nimi v Česku, kde děti navštěvují školy. Tento typ se do značné míry snaží přizpůsobit podmínkám českého prostředí (obvykle mají v Česku pronajatý byt, popř. vlastní automobil), v porovnání s předešlým typem udržují větší kontakt s českou společností, mezi kterou mnohdy nalézají i přátelské vztahy. *Jako účel svého pobytu v ČR uvádějí vedle zlepšení ekonomické úrovně také „lepší životní podmínky“, či „lepší možnost studia pro své děti“, které si pak „budou moci vybrat, kde chtějí žít.“ Přesto si, především v důsledku nejistoty, udržují nebo budují zázemí na Ukrajině, aby se případně měli kam vrátit.*³³

Do této skupiny lze částečně zařadit ukrajinské migranty, přijíždějící do Česka studovat. Ti zde většinou chtějí získat patřičné vzdělání a pokud možno ho i po nějakou dobu uplatnit na českém pracovním trhu, ale nemají v úmyslu (alespoň prvotně) trvale zůstat v české zemi.

2.3.1.1.3 Třetí typ

Třetím typem jsou Ukrajinci, kteří plánují usadit se v Česku natrvalo. Bývají to partneři Čechů nebo osoby, které v Česku objevili „nový domov“ a nechtějí se vrátit zpět na Ukrajinu. U migrantů třetího typu je nejvíce patrný zájem o českou kulturu a historii, mnozí také přijímají české tradice a sdílejí s Čechy některé prožitky.

³³ NOVOTNÁ, Hedvika. Současná ukrajinská pracovní migrace a její integrace. In: *Migrace – tolerance – integrace II : Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 20. a 21. září 2005 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2005. str.309

2.3.1.2 Ukrajinský hodnotový systém

Ukrajinská kultura má s českou mnoho společného, vždyť se také jedná o slovanské národy. Proto ani základní hodnotový systém Ukrajinců není příliš odlišný od českého. Ale jisté rozdíly v něm lze přece jen shledat – *obecně je vyšší míra religiozity národní hrdosti reprezentované některými osobnostmi, díly a událostmi ukrajinských politických i literárních dějin. Uvedená hrdost může přecházet až v určitou nekritičnost a idealizaci vlastního národního celku, který je pak vnímán nikoli ve své reálné, ale spíše ve vysněné, až poněkud zkreslené podobě.*³⁴ Ukrajinské zvyky a tradice udržované tradiční skupinou vycházejí z pravoslavné církve, oslavovány jsou různé církevní svátky a výroční dny některých výrazných osobností národní minulosti (například narození básníka Tarase Sevčenka).

Ukrajínští migranti se ovšem často setkávají s nepochopením ze strany českého národa, které pramení ze specifík ukrajinských dějin a ukrajinsko-ruských vztahů. S nárůstem ukrajinských dělníků a levné pracovní síly (tzv. „gestarbajterů“) se na ukrajinské migranty začalo pohlížet jako na méněcenné pracovníky se sklonem ke kriminální činnosti. Tato představa o ukrajinském migrantovi se dostala do podvědomí české společnosti především díky zkresleným a jednostranným informacím českých médií. Skutečnost je však jiná – *obyčejný Ukrajinec se stará hlavně o to, aby vydělal peníze a nepřišel o ně.*³⁵

2.3.1.3 Vzdělávání Ukrajinců v České republice

Vzdělávání studentů z Ukrajiny v českých zemích má svoji historii, která se sahá až do 16. a 17. století, kdy jezdili Ukrajinci do Prahy a Olomouce studovat na zdejší vysoké školy. Z Ukrajiny pocházeli také dva významní vysokoškolští profesori vyučující v Praze od osmdesátých let 19.století, chemik I. Chorbačevskij a fyzik I.Puljij, kteří se odtud snažili prosadit zrovnoprávnění Ukrajinců s jinými národy rakousko-uherské i ruské monarchie.

³⁴ ZILYNSKYJ, Bohdan. Ukrajinci v České republice. In: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

³⁵ BURYÁNEK, Jan. *Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty* Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. str.412

Uvádí se, že právě vysokoškoláci byli na počátku 20. století nejaktivnějšími představiteli kulturního a společenského života ukrajinského společenství v české zemi, v té době vznikl i jejich zásluhou první ukrajinský spolek na českém území. V roce 1902 byl také zaznamenán první větší příliv ukrajinských studentů na českých univerzitách a nutno dodat, že *Československý stát projevil zejména v první polovině dvacátých let velké pochopení pro zájmy a potřeby uprchlíků z Ukrajiny a poskytoval jim rozsáhlou finanční podporu. Její rozsah umožnil např. založení a dlouholetou existenci několika ukrajinských vysokých škol.*³⁶ Finanční podpora poskytovaná v Československu ukrajinským studentům se časem ukázala jako dobrá investice, protože řada z nich úspěšně působila po dostudování v různých československých vědeckých institucích.

V Praze začaly působit také ukrajinské instituce jako ukrajinská univerzita, vysoký pedagogický institut a umělecká akademie a v Poděbradech rozvíjela činnost ukrajinská polytechnika. Ukrajincům mladší generace bylo umožněno studovat na ukrajinském gymnáziu a pro děti předškolního a mladšího školního věku byl zřízen ukrajinský internát.

Po březnu 1939, kdy byly české země ovládnuty nacistickým Německem, se situace (nejen) pro studující Ukrajince znatelně zhoršila. Ty ukrajinské školy, které nebyly zrušeny, působily za druhé světové války v dosti obtížných podmínkách. Řada ukrajinských studentů byla v té době též vězněna, protože propagovala na české půdě boj za nezávislý ukrajinský stát.

Situace se nezlepšila ani po roce 1945, naopak byly zrušeny zbylé ukrajinské školy na českém území a byla zlikvidována většina národnostních spolků a institucí³⁷.

³⁶ ZILYNSKYJ, Bohdan. Ukrajinci v České republice. In: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

³⁷ *Nejtěžší ránu znamenalo zrušení Muzea osvobozovacího boje Ukrajiny v Praze, budovaného od poloviny dvacátých let 20. století pouze z ukrajinských finančních prostředků. Jeho pozemek v Praze na Pankráci, bohaté sbírky písemností i různých muzeálií a finanční aktiva byly zabaveny. Tento diskriminační krok československých úřadů nebyl napraven alespoň symbolickým způsobem ani po událostech z konce roku 1989.* [ZILYNSKYJ, Bohdan. Ukrajinci v České republice. In: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.]

Nepříznivé podmínky pro ukrajinské studenty trvaly až do roku 1989, poté se díky polistopadovým událostem opět obnovila činnost mnoha spolků a institucí.

V současné době je mají ukrajinští studenti na českých školách poměrně velké zastoupení (příloha). Je to hlavně díky početnosti ukrajinské menšiny v České republice, velká část ukrajinských rodin se rozhodne usídlit v Česku natrvalo a jejich děti poté navštěvují české školy. Trendem je také přijet do České republiky vystudovat a následně získat dobře placené zaměstnání ovšem s plánovaným návratem na Ukrajinu, a to po získání zkušeností a finanční jistotě.

2.3.2 Běloruská komunita

Bělorusko považujeme za zemi geograficky i kulturně české kotlině tak vzdálenou, že o osudech jejích obyvatel v podstatě nic nevíme. Málokdo také zaznamenal, že v České republice stále více roste počet migrantů z Běloruska (viz Příloha č. 2: Cizinci v ČR – migrace rok 2006). Důvodem běloruské migrace jsou především nepříznivými politické okolnosti v zemi, proto je nutné nahlédnout i do této problematiky.

2.3.2.1 Situace v Bělorusku

Současný život v Bělorusku je do značné míry ovlivněn tamější politickou situací, tyto vlivy se ne příliš pozitivně odrážejí jak v ekonomických, sociálních tak i v kulturních sférách.

2.3.2.1.1 Politická situace v Bělorusku

Bělorusko bylo po dlouhou dobu součástí ruského impéria, sotva se stalo v roce 1918 nezávislou republikou (ovšem velmi poznamenanou 1. světovou válkou), bylo obsazeno bolševiky a násilím připojeno k Sovětskému svazu. Po rozpadu Sovětského svazu se stalo Bělorusko v roce 1991 znovu svobodné a nezávislé. Demokracie, která v té době zavládla, neměla však dlouhé trvání.

V roce 1994 se stal běloruským prezidentem Alexandr Lukašenko, který těžil velké podpory ze strany Ruska, od té chvíle se o Bělorusku nedá hovořit jako o demokratické zemi. První kroky směrem k diktátorské vládě učinil Lukašenko již v prvních dvou letech po svém zvolení, kdy rozpustil tehdejší parlament a ústavní soud, veškerou moc ve státě – výkonnou, ústavní i zákonodárnou soustředil pod vlastní dohled. Nynější ústava – upravená podle představ Lukašenka – je plná nesrovnalostí a nespécifických ustanovení, prezident má navíc právo vetovat všechny zákony a vydávat vlastní dekrety s platností zákonů, díky nimž prakticky vládne. Jako další prostředek k upevnění autoritářské moci slouží Lukašenkovi média – pod jeho kontrolu spadá 95% procent běloruských sdělovacích prostředků, není proto divu, že může kdykoli kohokoli obvinít podle své libovůle. Média se Lukašenkovi stala jakousi zbraní proti jeho politickým odpůrcům a zastáncům běloruské samostatnosti.

Prezident má pět vlastních rezidencí, ochranu o síle více než 2000 mužů, a dokonce má k dispozici i jeden zimní stadion pro své soukromé potřeby³⁸, a to vše bez ohledu na to, že se Bělorusko již delší dobu potýká se špatnou ekonomickou situací a je do značné míry finančně závislé na Rusku (výměnou za politiku vedenou k sjednocování obou zemí).

Na situaci v Bělorusku, které je patrně jedinou evropskou zemí, kde jsou v takovém rozsahu porušována lidská práva, upozorňují zahraniční pozorovatelé již dlouhou dobu a poukazují na zmanipulované výsledky voleb. *Běloruská spisovatelka Světlana Aleksijevič říká, že vláda vyvolává u lidí ty horší vlastnosti a že zvyky otroctví pronikly do vědomí v takové míře, že Bělorusové nemohou v dohledné době být svobodní. V podmínkách diktatury nelze, aby došlo k demokratickému způsobu předání moci ve volbách.*³⁹

2.3.2.1.2 Život v Bělorusku

*Život v Bělorusku není jednoduchý, stejně jako v jiných zemích, kde je průměrná měsíční mzda v přepočtu přibližně 40 dolarů a kde co nezničila válka, zničil komunistický režim. Rozhodně ovšem neodpovídá tamější život tuzemským divokým představám o východní Evropě. Zřejmě největším překvapením pro předsudky ovlivněného Čecha po příjezdu do Běloruska je skutečnost, že všechno funguje na první pohled téměř normálně. Infrastruktura nabízí vše, na co je našinec zvyklý, chodit v hlavním městě po ulici ve dne i v noci je v podstatě "bezpečné".*⁴⁰ Přesto v tomto policejním státě, kde je díky velkému počtu příslušníků milice pouliční kriminalita neviditelná, lze potkat cizince jen velmi výjimečně. Celkově je Bělorusko velmi izolovanou zemí.

³⁸ BURYÁNEK, Jan. *Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty* Praha: Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., 2002. str. 431

³⁹ <http://www.svobodnebelorusko.cz/o-belorusku/belorusko-v-promenach-casu>

⁴⁰ <http://dalky.cz/cteni/c-belorusko-zeme-neznama.html>

V Bělorusku panuje velký rozdíl mezi životem na venkově a životem v hlavním městě Minsku. Nejen, že se v Minsku koncentruje běloruská inteligence, ale je zde daleko větší přístup k nezávislým médiím. Rozdílný je proto i postoj k politické situaci v zemi. *Část obyvatelstva dokonce sentimentálně vzpomíná na sovětské časy. Současná velice nízká životní úroveň pak pochopitelně u někoho vyvolává nostalgii. Většina obyvatelstva však nemá přístup k nezávislým informacím a státem kontrolovaná média jdou pochopitelně na ruku vládnoucímu režimu.*⁴¹ Jde většinou o staré lidi, mladá generace je již skeptičtější – má zájem o vzdělání a informace ze světa.

Úředním jazykem v Bělorusku je běloruština a ruština. Skutečností ovšem je, že ruština převládá nad běloruštinou. Praktické užívání běloruštiny je ve městech výsadou opozice. Na ulici v hlavním městě však běloruštinu slyšet není, veškerá konverzace se odehrává právě v ruštině. Ruší se také školy, kde se vyučuje běloruský jazyk. Prezident Lukašenko otevřeně směřuje k unii s Ruskem, po získání absolutní moci změnil i některé národní symboly a nahradil je symboly ze sovětské éry. Původní běloruská vlajka (bílo-červeno-bílá) a znak se tak staly znamením odporu vůči současné vládě. Tyto skutečnosti způsobují, že slábne povědomí běloruské národní identity ve společnosti.

Města v Bělorusku jsou čistá a plná zeleně, avšak chybí zde dostatečné množství obchodů. *Nejdůležitější jsou univerzální obchody, kde mimo potraviny koupíte mnoho spotřebního zboží, sortiment je ale skromný. Zboží domácí produkce má všude přednost.*⁴² Nakupování se v Bělorusku značně liší od nakupování v českých obchodech. *„Nikdy například nedostanete zboží do ruky, pokud nemáte zapláceno. Nákup není úplně jednoduchý: Vystát u každého z několika pultů frontu, u každého se zeptat, kolik stojí požadované zboží (případně si nechat potraviny zvážít), vystát frontu u pokladny, nadiktovat druh a počet potravin, po zaplacení s účtenkami ještě jednou vystát u pultů frontu na zboží. Většinou se nezdraví ani neděkuje.*⁴³ Rozdíly jsou i v oblasti společenského života. Bělorusové se daleko více scházejí a navštěvují se navzájem. Dalo by se říci, že mají větší potřebu se sdružovat než Češi. *Fascinující pohled skýtá podvečerní panelové sídliště s debatujícím hloučkem lidí téměř před*

⁴¹ http://zpravodajstvi.ecn.cz/txt_zpr_full.stm?x=144432

⁴² <http://www.belorusko.cz/view.php?cislocianku=2006120006>

⁴³ http://zpravodajstvi.ecn.cz/txt_zpr_full.stm?x=144432

každým vchodem. Jedním z důvodů je naprostá absence zařízení alespoň vzdáleně se podobajících české hospodě. Zbývá tedy plenér, chodby domů, či návštěva přátel.⁴⁴

2.3.2.2 Česko-běloruské vztahy

I když jsou v současném Bělorusku snahy o diskreditaci demokratických hodnot a západoevropské civilizace⁴⁵, mají Bělorusové o České republice poměrně fundované informace. Což je do jisté míry dáno blízkostí obou kultur i některými historickými souvislostmi, na příklad mezi lety 1517 – 1519 byla v Praze vydána první Bible psána v běloruštině, která je jedním ze symbolů běloruské národní identity, i řada historických publikací naráží na výňatky z husitského hnutí. Zvláště v opozičních kruzích má Česká republika dobré jméno. Česká republika podporuje Bělorusko v boji proti totalitnímu režimu, *pokládá Bělorusko za jednu ze svých zahraničně-politických priorit a považuje řešení nepříznivé situace v Bělorusku za důležitý cíl pro i celou EU, a to nejen z politického a bezpečnostního hlediska, ale také s ohledem na běloruské obyvatelstvo a celkovou stagnaci rozvoje země.*⁴⁶ Oceňovány jsou hlavně aktivity Václava Havla⁴⁷, který se stal pro běloruskou inteligenci obrovskou autoritou. Také není náhodou, že jedna z opozičních organizací nese název Charta 97, vznikla právě po vzoru české Charty 77.

2.3.2.3 Bělorusové v České republice

Jak už bylo uvedeno, do České republiky přichází čím dál více migrantů z Běloruska⁴⁸, a to nejčastěji z politických důvodů – buď byli ve své zemi pronásledováni, nebo jim bylo znemožněno vykovávat své povolání kvůli opozičním politickým názorům, resp. nemohli studovat na vysoké škole, některým dokonce doma

⁴⁴ http://zpravodajstvi.ecn.cz/txt_zpr_full.stm?x=144432

⁴⁵ Běloruské hromadné sdělovací prostředky záměrně podávají o Západních zemích a Evropské unii zkreslené informace, které mají vyvolat představu, že v těchto zemích vládne zmatek, násilí, nezaměstnanost a chudoba.

⁴⁶ <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=44265&ido=1&idj=1>

⁴⁷ Václav Havel mimo jiné poukazuje na důležitost umožnění svobodomyslným Bělorusům vzdělávání a rozvoje běloruské kultury a národnostních tradic v České republice, nelze-li toho dosáhnout v Bělorusku.

⁴⁸ Z průzkumu, který vyšel v běloruských médiích, vyplývá, že by chtěl emigrovat každý třetí Bělorus, tj. 33,5%. Cílem běloruských migračních tendencí není pouze Česká republika, ale i Německo (11,4%), USA (7,2%), Polsko (5%), Rusko (4,3%) a pobaltské státy (2,9%).

[http://svobodne-belorusko.wz.cz/belorusove_chteji_emigrovat.htm]

hrozila smrt⁴⁹. V Bělorusku totiž funguje tzv. telefonický soud, kdy se soudce o rozsudku telefonicky radí s Prezidentskou kanceláří, pokud je tedy nepohodlná osoba nařčena či obviněna, nemá možnost se bránit ani právně ani mediálně.

Česká republika udělila azyl již 227 Bělorusů (viz Příloha č. 3: Cizinci v ČR r. 2006). Mezi žadateli o azyl v České republice nejsou pouze političtí migranti, ale ze značné části i ekonomičtí žadatelé, kteří nemají k odchodu ze své země prokazatelné politické důvody, ale chtějí v Česku legálně žít a pokusit se najít práci. Patří sem podnikatelé, kteří buď *v Bělorusku nemají dostatečné ekonomické podmínky k rozvíjení svých obchodních záměrů*, a nebo *kteří nemohou podnikat ve své zemi z politických důvodů*.⁵⁰

Mezi žadateli o azyl, u kterých byly prokázány politické důvody, převládají lidé s vyšším vzděláním a lidé aktivní, neboť právě takoví lidé bývají nepohodlní pro jakýkoliv totalitní režim. Naopak v České republice jsou inteligentní a aktivní Bělorusové dobře přijímáni a, protože se zpravidla naučí hovořit česky velmi rychle díky podobnosti jazyků, není pro ně tolik obtížné sehnat v České republice kvalifikovanou práci.⁵¹

Vedle uprchlíků žijí v České republice i studenti, kterým česká vláda nabídla stipendium, dále pak novináři pracující na Rádiu Svobodná Evropa a v neposlední řadě námezdní dělníci – pracovní migranti. Černík ovšem uvádí, že pracovní migrace z Běloruska se České republiky dotýká pouze okrajově, nejvíce odcházejí Bělorusové za prací do Ruska, *kam odešla třetina migrantů na krátkodobý pracovní kontrakt v roce 2000 (Rusko absorbovalo přibližně 75% veškeré migrace z Běloruska v období 1998 – 2000)*.⁵²

⁴⁹ „Od roku 1999 beze stopy zmizeli dva přední opoziční politici Zacharanka a Hančar, novinář ruské televize ORT Zavadskij a podnikatel Krasouski. Lidé, kteří kdysi spolupracovali se zmizelými, mají důvodné obavy o svůj život a bezpečí svých rodin.“ [Projekt Varianty, Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. str.434]

⁵⁰ BURYÁNEK, Jan. *Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty* Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. str.434

⁵¹ „Například vůbec prvními běloruskými uprchlíky po roce 1996 byli MUDr. Sergej Jurčenko a RNDr. Vladislav Jandjuk. Pan Jurčenko pracuje jako kardiolog v Motolské nemocnici a pan Jandjuk je vyhledávaným programátorem.“ [Projekt Varianty, Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. str. 434]

⁵² ČERNÍK, Jan. Migrační potenciál SSSR, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, problematika ekonomické migrace. In: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. str. 76-77

Mezi běloruskými migranty jsou i takoví, kteří do České republiky nepřišli ani z politického ani ekonomického důvodu, nýbrž kvůli vědomí historické tradice. Jedná se především o osobnosti působící v kulturní oblasti, na příklad básníci a hudebníci Siaržuk Sokalau-Vojuš a Maxim Ščur či historička Hanna Surmač.

2.3.2.3.1 Vzdělávání Bělorusů v České republice

Vzdělávání Bělorusů v České republice není pouze záležitostí dnešní doby, kdy ovládá Bělorusko diktátorskými metodami prezident Lukašenko. Vzdělávat se do Českých zemí přicházeli Bělorusové již v dobách Karla IV. Studium na Universitě Karlově v Praze bylo velmi populární a podporované samotnými panovníky tehdejšího Velkoknížectví Litevského, jehož součástí byla i Bílá Rus.

Velký nárůst studentů z Běloruska a Ukrajiny zaznamenalo Československo i ve dvacátých letech dvacátého století, a to především díky finanční podpoře vlády a prezidenta T. G. Masaryka. Je uváděno⁵³, že v polovině dvacátých let navštěvovalo vysoké školy v Praze, Brně, Poděbradech a Bratislavě více než 100 Bělorusů, někteří z nich se později stali významnými osobnostmi (básníci Mikola Ilaševič a Uladzimir Žylka, filosof Tamaš Hryb, filolog Jan Stankievič, prezident Rady Běloruské národní republiky v exilu Alaksandr Orsa a mnozí další).

V současnosti přibývá v České republice čím dál více běloruských studentů, z nich většina byla ve své zemi postižena za odpor proti tamnímu režimu. *Po prezidentských volbách v Bělorusku a následných demonstracích vyčlenila letos v březnu česká vláda na podporu běloruských studentů, kteří patří k odpůrcům režimu, dvacet milionů korun.*⁵⁴ Zdroj také uvádí, že nejvíce Bělorusů má studovat na pražském ekonomickém institutu CERGE-EI, kde se jich plánuje přijmout do anglického studijního programu celkem třináct. Absolvují zde jeden semestr a poté se vrátí a budou pokračovat ve studiu na svých domovských univerzitách. V případě, že by studovali v České republice delší dobu, hrozí, že by se již nechtěli vrátit zpět do své země.

⁵³ http://euroasia.euweb.cz/1-2001_ve_marian.htm

⁵⁴ http://svobodne-belorusko.wz.cz/belorusti_studenti_do_ceska.htm

Běloruská opozice by tím přišla o významné síly, potřebuje totiž vzdělané lidi na pomoc proti boji s totalitním režimem a k budování občanské společnosti. Na druhou stranu se objeví názory, že je nutné, aby zde běloruští studenti zůstávali na celé studium a získali kompletní vzdělání, které kvalitnější než v Bělorusku, pro tento účel tedy není jeden semestr dostačující. Každopádně se obě strany shodují na tom, že Bělorusko potřebuje elity, které by mohly po pádě Lukašenkovy vlády převzít řízení země. Proto Česká republika dbá na to, aby zde studovali především ti, kdo byli v Bělorusku pronásledováni režimem, a ne studenti pocházející z rodin vysoce postavených Lukašenkových funkcionářů.

Nabídka studia na českých vysokých školách proniká do běloruských opozičních kruhů zásluhou spolupráce českého velvyslanectví v Minsku s tamní opozicí. Díky nabídce relativně vysokému počtu míst pro studenty, která se k zájemcům dostává i skrze inzerci v opozičních novinách, je v Česku více studentů než v jiných západních zemích (více jich je už jen v Polsku).

Zkušenosti běloruských studentů se studiem v České republice jsou většinou pozitivní, nejen, že se stávají samostatnější a získávají nové zkušenosti a nové poznatky, ale dostává se jim u nás i kvalitního vzdělání. Tuto skutečnost potvrzují i slova Marie Paraskun, běloruské studentky Vysoké školy podnikatelské v Ostravě: *V Bělorusku bych nemohla získat vysokoškolské vzdělání platné v cizině, navíc bakalářské studium tam trvá 5 let (díky předmětům ideologie). Vysoká škola podnikání je vybavena velkým množstvím počítačů s rychlým přístupem na internet. Všechny přednášky a mnoho dalších informací o škole můžeme najít přímo na internetu. Je to velká výhoda.*⁵⁵

⁵⁵ http://www.vsp.cz/menu/verejnost/news/napsali_o_nas/sebe_sama_nasla.htm

2.3.3 Gruzínská komunita

Gruzínská komunita nepatří zrovna k těm nejpočetnějším v České republice (Český statistický úřad uvádí ke dni 31.12.2006 celkový počet 476 Gruzínců v ČR, viz Příloha č.3: Cizinci v ČR r. 2006) , a to ani z hlediska zemí bývalého SSSR ani v globálním porovnání se všemi komunitami existujícími na českém území. Není proto divu, že se o i ani moc nemluví.

Pobyt Gruzínců v České republice má především ekonomický charakter, což má na svědomí velmi špatná hospodářská situace v současné Gruzii. Většina informací, které jsou o Gruzii k sehnání, se proto týká ekonomických a politických událostí v této zemi a o gruzínské kultuře a její působení na území České republiky se takřka nic nedozvídáme.

2.3.3.1 Situace v Gruzii

Jak už bylo uvedeno, hybnou silou způsobující migraci Gruzínců je nepříznivá ekonomická situace v zemi, je tedy na místě věnovat několik slov k představení současných poměrů v Gruzii.

Gruzie nikdy za svou historii nezažila dlouhé trvání míru, důvodem byly časté geopolitické války velmocí usilující o strategické území Gruzie. Samostatnosti a nezávislosti se Gruzie těšila v letech 1918 až 1921, poté ji však čekalo sedmdesát let sovětské okupace. Po rozpadu Sovětského svazu došlo Gruzii, stejně jako ve většině postsovětských zemí, k prudkému poklesu životní úrovně. Ukázalo se, že Gruzie, která během sovětské éry vyvážela zemědělskou produkci do ostatních svazových republik a byla oblíbenou turistickou destinací, nemůže v nových podmínkách samostatnosti efektivně fungovat. Po získání nezávislosti v roce 1991 narušil gruzínskou ekonomickou stabilitu rozvoj klientelismu, korupce a míra šedé ekonomiky. K nepříznivé situaci v zemi také přispěla občanská válka a konflikty v Abcházii a Jižní Osetii.

Výdělečná činnost venkovské populace se omezila na výrobu a prodej zemědělských produktů, ale obyvatelstvo měst bylo a částečně ještě je odkázáno na pomoc příbuzných ze zahraničí a na dodávky humanitární pomoci. Ekonomický kolaps země byl doprovázen drastickým propadem životní úrovně a strmým nárůstem chudoby⁵⁶. Podle údajů Světové banky z roku 2001 se 54% obyvatel země nacházelo pod hranicí chudoby (2001).

Situace v Gruzii se začala pomalu zlepšovat po takzvané revoluci růží, která proběhla v listopadu 2003. Od revoluce se nová vládní skupina v čele s prezidentem Saaakašvilim snaží zmodernizovat celou zemi a zamezit korupci a šedé ekonomice. K velké nelibosti Ruska, avšak s velkou podporou domácího obyvatelstva, usiluje nová gruzínská vláda o integraci do Evropské unie a vstup do NATO.

2.3.3.1.1 Gruzínský hodnotový systém

V Gruzii má náboženství větší význam než v České republice. Gruzínci jsou křesťané Před přijetím křesťanské víry (v 5. století) byli předkové Gruzínců převážně zoroastriisté, což je připomínáno prostřednictvím legend a svátků, kde je hlavní postavou sv. Jiří (Georgi) – patron Gruzie, po němž je celá země pojmenována.

Pro gruzínskou rodinu je typické dominantní postavení otce (odžachi), který je hlavou rodiny. V Gruzii je také velmi silný kult předků – podle příjmení se dá dokonce určit lokalitu původu jedince a jeho etnickou příslušnost. Příbuzenská pravidla jsou daná v Gruzii univerzálním zvykovým právem (adat). V úplnosti je toto právo aplikováno pouze v odlehlých horských oblastech; celkově je rozdíl mezi zvyklostmi na venkově a ve městech – *to, co je na venkově postihované tabu, je ve městě pouze pohoršující přestupek⁵⁷.*

⁵⁶ <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=162>

⁵⁷ <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=162>

2.3.3.2 Gruzínská migrace

Občanská válka a konflikty v Abcházii vyvolaly značný odliv obyvatelstva. Významnou část emigrantů tvořili v té době členové etnických nebo náboženských menšin v Gruzii – Řekové, Židé, Arméni, Ázerbajdžánci a Rusové, kteří se vraceli zpět do země jejich předků nebo do rozvinutých evropských zemí. Tento trend způsobil, že během 90. letech zmizela v podstatě celá židovská diaspora v Gruzii, také u ostatních tradičních diaspor Řeků a Arménů se výrazně snížily počty. Zdrucující je informace neoficiálního zdroje, která uvádí, že v letech 1991 až 2005 emigrovalo ze země přibližně jeden milion Gruzínců (z původních pěti milionů obyvatel). Masové migraci nepomohla zabránit ani Revoluce růží.

Důvodem gruzínské migrace je ve většině případů snaha zlepšit svoji životní úroveň a podpořit rodinu v Gruzii. Výdělků ze zahraničí, které migranti posílají domů svým příbuzným, tvoří významnou část místních příjmů a jsou pro mnohé Gruzínce jedinou šancí na přežití.

Další nepříliš povzbudivou informací týkající se gruzínské migrace je, že *podle gruzínského Národního centra pro výzkum populace převyšuje vzdělání emigrantů vysoce gruzínský průměr, což znamená, že odcházejí nadějní a vzdělaní.*⁵⁸ Stát a jiné mezinárodní organizace proto začaly s programy na prevenci migrace, které mají zajistit, aby gruzínští odborníci zůstávali v zemi.

Nejčastějším útočištěm se pro gruzínské migranty stává Rusko, po té Turecko, Evropa a částečně i USA. V letech 1993 a 1997, kdy odcházela z Gruzie největší vlna migrantů, se konsolidovala v České republice současná gruzínská komunita. Také v současné době zaznamenává Česká republika nárůst gruzínských migrantů v zemi. Pro Gruzínce se totiž stává Česko čím dál víc atraktivnější, je to částečně způsobeno díky zlepšující se české ekonomické situaci a částečně díky členství ČR v Evropské unii a čerstvému vstupu do tzv. Schengenského prostoru. Svou roli pro volbu Česka jakožto cílové stanice migrace sehrávají i historická souvislosti obou zemí a jazyková podobnost češtiny s ruštinou.

⁵⁸ <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=515597>

Tendence Gruzínců je však vracet se zpět do Gruzie. Příčinou je silná vazba k vlasti, což vyplývá i z výzkumů IOM Tbilisi: „...*pokud by měli (Gruzínci) šanci zlepšit své socio-ekonomické postavení, raději by zůstali ve své vlastní zemi.*“⁵⁹

2.3.3.3 Česko-gruzínské vztahy

Českou republiku pojí s Gruzii – ač by se to na první pohled nemuselo zdát – řada historických paralel. Například – *jak Česká republika, tak i Gruzie získaly poprvé svou nezávislost po dlouhém období (imperialistické) nadvlády v roce 1918. Následně, během dlouhého období socialistického přátelství, měly obě země těsné ekonomické a kulturní vztahy. V dubnu roku 1989 pak byla Gruzie jedním z prvních států, které protestovaly proti dalšímu trvání nedemokratického režimu a žádala o nezávislost, ve stejné roce ČSSR zažila „sametovou revoluci“.* Nejdůležitějším prvkem pojící obě země je ovšem „ruská zkušenost“.

Prvním významným krokem k vedoucím k prohloubení česko-gruzínských vztahů bylo otevření nového zastupitelského úřadu České republiky v Tbilisi v roce 2000. Nutno podotknout, že česká ambasáda v centru Tbilisi, jejíž budova patří k nejmodernějším v celé Gruzii, plní svou funkci pro všechny státy jižního Kavkazu. Otevření gruzínské ambasády v České republice po tomto kroku na sebe nenechalo dlouho čekat a došlo k němu v roce 2006.

V současnosti jsou vztahy obou zemí hodnoceny jako „velmi dobré“. Gruzii má ze strany České republiky podporu jak v iniciativě vstoupit do NATO, tak ve snaze o evropskou integraci. Česká republika podporuje Gruzii také v oblasti vojenské a ekonomické (v roce 2005 výrazně vzrostl český vývoz do Gruzie⁶⁰). V oblasti humanitární není však pomoc České republiky příliš intenzivní.

Dobré vztahy obou zemí potvrdila i (v současnosti již bývalá) gruzínská ministryně zahraničních věcí Salome Zourabichvili, která ve svém projevu zmínila podobnost české „sametové revoluce“ s gruzínskou „revolucí růží“ a vyjádřila naději,

⁵⁹ <http://www.mvcr.cz/azyl/spoluprace/reaizatori.iom.html>

⁶⁰ http://ihned.cz/c4-10076520-21136860-00000K_d-neprehlizejme-gruzii-ma-nam-co-nabidnout

že Gruzie využije české zkušenosti v oblasti transatlantské a evropské integrace. Zároveň oznámila, že Gruzie od června 2005 ruší vízovou povinnost pro občany České republiky.⁶¹

V kulturní oblasti mají největší podíl na prohlubování česko-gruzínských vztahů především české a gruzínské komunity. Z iniciativy české menšiny v Gruzii vznikl v Tbilisi Český krajský spolek Zlatá Praha a vedle něj funguje v Tbilisi také Asociace gruzínsko-českých vzájemných vztahů. V jedné ze základních škol v Tbilisi dokonce vyučuje český jazyk a literatura. A zajímavostí je, že v gruzínském městě Gori existuje muzeum československo-gruzínského přátelství, jež bylo zřízené ještě v komunistické éře. V České republice existují také gruzínské krajské spolky, avšak žádné z nich dosud nedokázalo vyvinout nějaké rozsáhlejší aktivity a tím sjednotit krajany žijící v České republice. Výjimkou je Spolek přátel Gruzie, který začal v roce 2005 vydávat v Česku gruzínský časopis nazvaný Samšoblo, jež se zabývá hlavně životem gruzínské komunity v ČR a s tím souvisejícími otázkami. Tak doufejme, že další aktivity přispívající k české informovanosti o této komunitě na sebe nenechají dlouho čekat.

2.3.3.4 Vzdělávání Gruzínců v České republice

Vzdělávání Gruzínců v České republice nemá pravděpodobně tak významnou historii, protože neexistuje příliš zmínek k této problematice. V současnosti je známo, že studuje v České republice na základě českých vládních stipendií přibližně 20 studentů.

Díky nově otevřeným studijním programům v anglickém jazyce se na různých vysokých školách v poslední době počet gruzínských studentů výrazně zvýšil. Tento trend pak bude mít pravděpodobně vzestupný charakter, jelikož se v Gruzii české vzdělání těší pověsti jednoho z nejkvalitnějších v oblasti střední a východní Evropy.⁶²

⁶¹ <http://www.globalpolitics.cz/clanek/cesko-gruzinske-vztahy.html>

⁶² <http://www.globalpolitics.cz/clanek/cesko-gruzinske-vztahy.html>

3. Vzdělávání cizinců v České republice

Obecně lze říci, že cizinci studující v Česku mají stejná práva a povinnosti jako občané České republiky. Právo na vzdělání náleží cizincům již podle Listiny základních práv a svobod.

Vzdělávací soustava v České republice zahrnuje předškolní zařízení, základní školy, střední školy, pomaturitní studium, konzervatoře, vyšší odborné školy a vysoké školy. V případě středních a vysokých škol je podmínkou k bezplatnému studiu znalost češtiny. Český stát se v podstatě nestará (s výjimkou žadatelů o azyl a azylantů) o výuku češtiny pro cizince, neupravuje ani povinnosti základních škol zřídit speciální kurzy českého jazyka pro cizince, kteří vyučovací jazyk neovládají. Pokud jde o stipendia a další poskytované služby a výhody, jsou všechny česky studující osoby postaveny naroveň. Vzhledem k zastaralé legislativě je získání stipendia na střední škole, stejně jako pro občany, fakticky nemožné.

Všechny podmínky studia cizinců jsou vymezeny ve školském zákoně, který v §20 stanovuje podmínky vzdělávání cizinců v ČR. Vzdělávat se na základních, středních a vyšších odborných školách mohou cizinci, kteří pobývají oprávněně na území České republiky. Zákon rozlišuje možnosti vzdělávání na dvě skupiny cizinců - občany Evropské Unie, kterým přisuzuje stejná práva jako občanům České republiky a dále ostatní cizince (cizince z tzv. třetích států). Cizincům z tzv. třetích zemí umožňuje studovat v případě, že nejpozději při zahájení vzdělávání prokáží řediteli školy oprávněnost pobývat na území ČR.

Důležitou informací pro zahraniční studenty také je, že vysvědčení ZŠ, SŠ, VOŠ a VŠ, vydaná zahraničními školami států, se kterými Česká republika uzavřela mezinárodní smlouvu o vzájemném uznávání rovnocennosti dokladů o vzdělání, se nenostřifikují, vydávají se pouze potvrzení o uznání rovnocennosti.

V České republice navštěvovalo ve školním roce 2006/2007 školy 45 987 dětí, žáků a studentů - cizinců. Více než polovinu z nich (zhruba 25 tisíc) tvořili studenti vysokých škol, více než čtvrtina pak navštěvovala základní školu, 6 % mateřskou a 12 % některý druh střední školy. Z tohoto srovnání vyplývá, že cizinci výrazně více

studovali na vysoké škole a výrazně méně na středních školách⁶³. Možnost studovat na vysokých školách v České republice využívají zejména studenti ze Slovenska, Ruska, Ukrajiny, Vietnamu a Velké Británie (viz Příloha č.4: Cizinci na MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ 2006/07 a Příloha č.5: Cizinci v na VŠ 2006/07).

3.1 Související legislativa

K právním předpisům Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR), jimiž se řídí vzdělávání cizinců, patří:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 20 Vzdělávání cizinců;
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách);
- Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kursů českého jazyka pro azylanty čj. 21 153/2000-35 (vydáno 4. 6. 2000, účinnost od 1. 7. 2000, uveřejněno ve Věstníku MŠMT ČR č. 7/2000.

Vzdělávání cizinců vychází z těchto šesti principů:

- 1) *po dobu povinné školní docházky je poskytováno bezplatné vzdělávání v základních a speciálních školách včetně vzdělávání při výkonu ústavní a ochranné výchovy cizincům:*
 - *kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu na území ČR,*
 - *kterí na území ČR pobývají přechodně, a to kterým byla udělena krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů, dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů a bez víza,*
 - *kterým byl na území ČR udělen azyl nebo kteří jsou účastníky řízení o azylu, s vízem za účelem strpění pobytu a za účelem dočasné ochrany;*

⁶³ Fakt, že tak málo cizinců navštěvuje střední školu lze interpretovat v souvislosti s počty dětí v mateřských a základních školách: jedná se zřejmě o děti dlouhodobě nebo trvale usazených cizinců, většinou mladých, kteří se v ČR začali usazovat a zakládat rodiny ve výraznější míře až od 90. let: Jejich děti jsou ještě v nižších typech k škol, do věku středních škol teprve dorůstají (důkazem pro toto tvrzení je i pozvolný nárůst počtu zahraničních studujících na těchto školách od roku 2002/03).

- 2) *stejným kategoriím cizinců je poskytováno bezplatné vzdělávání i ve středních školách;*
- 3) *cizincům vzdělávajícím se na vyšších odborných školách je stanovena stejná finanční úhrada jako občanům České republiky;*
- 4) *na realizaci ústavní a ochranné výchovy cizinců se stanoví stejná finanční úhrada jako občanům České republiky;*
- 5) *cizinci, kteří se vzdělávají na školách v ČR, studují za stejných podmínek jako občané České republiky;*
- 6) škola nemá za povinnost žáka - cizince doučovat českému jazyku mimořádnou formou studia.⁶⁴

3.2 Základní škola

V České republice je cizincům do 15 let, stejně jako českým občanům, poskytováno vzdělávání na základních školách veřejných bezplatně. Na cizince se také vztahuje povinná školní docházka, která je v České republice devět let.

Základní otázkou žáků-cizinců je jejich jazyková vybavenost a schopnost sledovat vyučování v českém jazyce, které jim může po nástupu do základní školy dělat značné problémy. O to smutnější je skutečnost, že školy nejsou zákonem povinni zřídit speciální kurzy českého jazyka pro tyto žáky. Škola nemá ani povinnost – s výjimkou dětí žadatelů o azyl a azylantů do věku 15 let – doučovat žáky cizince českému jazyku speciální formou studia.

Žáci cizinců mají k poskytování služeb zpravidla stejný přístup jako české děti (například není činěn rozdíl v otázce stravování, příspěvku na školní potřeby, bezplatného poskytování učebnic apod.) Jediné omezení se týká dávek státní sociální podpory vztahující se ke školní docházce dětí, ty mohou být cizinci vyplaceny až po uplynutí jednoho kalendářního roku nepřetržitého pobytu na území České republiky.

⁶⁴ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_vzdelavani-souvisejici_legislativa

3.3 Střední škola

Přístup cizinců ke vzdělání na českých středních školách se nijak neliší jiných zemí Evropské unie. Možnost bezplatného studia v České republice mají cizinci (s krátkodobým, dlouhodobým pobytem, s vízem za účelem strpění pobytu a dočasné ochrany, žadatelé o azyl a azylanti), pokud mají ukončené základní vzdělání a dále úspěšně splní podmínky přijímacího řízení příslušné střední školy. V rámci přijímacího řízení musí však žák-cizinec, na rozdíl od českého žáka, složit i zkoušku z českého jazyka a prokázat schopnost plynně reagovat na běžné otázky v českém jazyce.

Jedinou úlevou týkající se jazykové vybavenosti je pro žáky-cizince možnost upuštění od kvalifikace českého jazyka v prvním roce jejich docházky (jak na základní, tak na střední škole). Stejně jako v případě základní školy, nemusí ani střední škola zajišťovat pro žáky cizinců jazykovou přípravu či doučování. Pouze žáci - azylanti ve věku 15 až 18 let mohou projít jazykovou přípravou (stejně jako dospělí žadatelé o azyl a azylanti) v rámci státního integračního programu. Příslušníci národnostních menšin v České republice mají navíc možnost vzdělávání v mateřském jazyce. Takto vzdělávání je ovšem realizováno mimo majoritu, v rámci národnostního školství.

Stipendia a hmotné zabezpečení jsou cizincům studujícím na střední škole udělena (dle školského zákona) s přihlédnutím k prospěchu a jejich sociálním poměrům. Stipendia jsou řešena řádem každé školy (stejně jako na vysokých školách).

Odlišná situace je u středních odborných učilišť, kde řeší hmotné i finanční zabezpečení žáků školský zákon a má na něj ze zákona nárok každý žák bez ohledu na národnost, státní příslušnost či formy pobytu. Rovnost mezi žáky platí i v případě stravování a ubytování v domovech mládeže a bezplatného zapůjčení učebnic sociálně slabým žákům.

3.4 Vysoká škola

Podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a změně doplnění dalších zákonů, platí obecná zásada, že cizinci (bez ohledu na to, zda mají povolený krátkodobý, dlouhodobý nebo trvalý pobyt podle obecných předpisů o pobytu cizinců) mají možnost studovat na veřejných vysokých školách v České republice bezplatně a za stejných podmínek jako čeští občané, a to v případě studia v českém jazyce.⁶⁵ Pokud by chtěl cizinec studovat v České republice vysokou školu v jiném jazyce než v českém (většinou jde o anglický jazyk), je povinen dle zákona o vysokých školách hradit si toto studium z vlastních prostředků. Hradit je třeba také další formy vzdělávání - rekvalifikační studium, programy celoživotního vzdělávání, univerzity třetího věku apod.

Vysoké školy poskytují absolventům středních škol, ukončených maturitou, případně absolventům vyšších odborných škol vzdělání ve třech úrovních - bakalářské, magisterské a doktorandské, přičemž podmínkou je absolvování přijímacího řízení, jehož součástí je většinou přijímací zkouška. Uznání dokladů o ukončení středoškolského studia, které je předpokladem přijetí na vysokou školu, je v pravomoci této vysoké školy, stejně jako určení podmínek přijetí, počet přijímaných uchazečů o studiu. Stejně je tomu i s podmínkami studia cizinců. Zákon vysokým školám pouze ukládá pouze povinnost splnění závazků, jež vyplývají z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. Podmínkou ve většině případů bývá složení přijímacích zkoušek v českém jazyce a pak následné studium v českém jazyce.

Co se týče přístupu k stipendiím a hmotnému zabezpečení stanovuje zákon o vysokých školách, jaké druhy stipendia lze poskytnout studentu vysoké školy ze státní dotace. Každá škola si pak sama upravuje přidělování a výplaty stipendií podle svého stipendijního řádu. Nejčastěji se jedná o prospěchová, mimořádná a stipendia doktorská stipendia. Vedle stipendií hrazených ze státní dotace lze také udělovat stipendia z jiných zdrojů škol (například ze stipendijního fondu). Jediné omezení se týká cizinců studujícím v cizím jazyce, na které se možnost vyplácení stipendií zpravidla nevztahuje.

⁶⁵ Jestliže však překročí standardní dobu studia prodlouženou o rok, jsou mu určeny poplatky za každý zahájený měsíc studia, které se liší podle typu školy a náročnosti přípravy.

Přístup k ostatním službám, poskytovaných vysokou školou, a výše jejich úhrad platí pro cizince i české občany stejně.

Zvláštní kategorií co se týče stipendií, jsou tzv. vládní stipendisté, kteří studují v České republice v rámci zahraniční rozvojové pomoci. *Gestorem stipendijních míst je MŠMT a MZV. Pro léta 2003 – 2007 bylo zřízeno každoročně 200 stipendijních míst. Přihlášeným studentům je nejprve poskytnuto roční stipendium k absolvování jazykové a odborné přípravy (u doktorského studia pouze půlroční). Po absolvování této přípravy musí studenti úspěšně složit přijímací zkoušky na vysokou školu. Na základě této zkoušky je pak 100 studentům poskytnuto stipendium pro studium bakalářské nebo magisterské a 100 studentům pro studium doktorské. Stipendium pokrývá nezbytné náklady na pobyt a studium.*⁶⁶

Bohužel se v systému týkajícího se studia zahraničních studentů na vysokých školách v České republice objevují praktické nedostatky. Například, *dle zákona o pobytu cizinců činí lhůta k vyřízení žádosti o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem studia 60 dnů a jednou z náležitostí žádosti je doklad o přijetí ke studiu. V řadě případů však student obdrží doklad o přijetí ke studiu pouze několik týdnů před plánovaným začátkem studia a vízum mu z tohoto důvodu není uděleno včas. S popsáním problémem se často setkávají např. studenti, kteří hodlají do ČR přicestovat v rámci studijního pobytu Erasmus Mundus*⁶⁷.

Ke zlepšení obrazu České republiky a k celkovému zvýšení efektivity studijních pobytů zahraničních studentů v Česku by proto určitě přispělo, kdyby studenti obdrželi potvrzení o přijetí ke studiu od české vysoké školy nejpozději 3 měsíce před zahájením studia. Současně by měli být více informováni o patřičné vízové povinnosti.

⁶⁶ http://www.diskriminace.info/dp-migrace/komparacni_studie_cela.phtml#odkaz8

⁶⁷ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/informace-pro-vs-ve-veci-studia-zahranicnich-studentu-na-vysokych-skolach-v-ceske-republice>

4. Výzkumná část

Tématem bakalářské práce je „Vybrané problémy migrace lidí z post-sovětských zemí studujících v České republice“, i výzkumná část se tedy zabývá touto otázkou. Migrace je totiž zásadní změna v životě migranta a nese se sebou řadu problémů, s kterými se migrující musí potýkat. V případě post-sovětského migranta se setkáváme – jak už bylo popsáno v 2. kapitole – s jakousi averzí či nezájmem vůči této skupině cizinců. Je to skutečně jev v české společnosti nebo je to jen výplodem médií? A sehrává skutečně důležitou roli původ migranta v českém prostředí? Výzkum se tedy do značné míry dotýká otázky adaptace post-sovětského migranta do českého prostředí.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit a popsat, v čem a jak se v českém prostředí odráží skutečnost, že student pochází ze země bývalého Sovětského svazu, a to z pohledu studenta zmíněného původu, zjednodušeně řečeno, jak vnímá a hodnotí život a studium v českém prostředí student z post-sovětské země vzhledem ke svému specifickému původu.

4.2 Výzkumné otázky a úkoly

Formulace výzkumné otázky:

- V jakých oblastech života a studia a jakým způsobem se v českém prostředí odráží skutečnost, že student pochází ze země bývalého Sovětského svazu?

Podotázky:

- V kterých konkrétních oblastech života se projevuje specifčnost původu a jaký má dopad na život v ČR?
- Jaký má specifčnost původu dopad na studium v ČR?

Hlavní úkoly výzkumu:

- zjistit a popsat náhled studenta z post-sovětské země na život a studium v českém prostředí, a to z hlediska jeho specifického původu;
- posoudit v kterých oblastech života a studia se odráží specifčnost post-sovětského původu.

Dílčí úkoly:

- posoudit, zda a jaké jsou rozdíly mezi jednotlivými zkoumanými národnostmi studentů z post-sovětských zemí;
- zhodnotit nastavení českého prostředí vůči migrantům – studentům z post-sovětských zemí, což by mělo vyplynout z kontextu.

4.3 Plán výzkumu

Výzkum byl zaměřen sice na menší zkoumaný vzorek, ale získané informace měly mít hlubší povahu, umožňující lépe nahlédnout pod povrch zkoumaných jevů, což již od začátku udávalo výzkumu jasný *kvalitativní charakter*.

Jak uvádí Handel: „*Hlavním úkolem (kvalitativního výzkumu) je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce*“⁶⁸.

Jako kvalitativní metoda pro zpracování celého výzkumu byla aplikována tzv. *zakotvená teorie*. Jedná se o *návrh hledání specifické „substantivní“ teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby*.⁶⁹ Nebo jak též uvádí Miovský: „*Zakotvená teorie je teorie induktivně ověřená z procesu zkoumání jevu, který reprezentuje*.“⁷⁰

⁶⁸ HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. str. 52

⁶⁹ HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. str. 243

⁷⁰ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006. str.226

Důležitou výhodou této metody je její plastičnost, tedy že ji lze v rámci definovaných pravidel upravovat dle potřeb výzkumníka a předmětu výzkumu. Mezi další výhody patří i možnost integrovat v rámci kvalitativní analýzy data získaná odlišným způsobem a současně využívat různých přístupů v samotné analýze.

S metodou zakotvené teorie pracuje výzkumník tak, že nechává při zkoumání fenoménu či problémové oblasti prostor pro „vynoření“ toho, co je významné, aniž by to dopředu předjímal či jakkoliv označoval. *Celá analytická práce směřuje k identifikaci ústřední kategorie zkoumaného materiálu, jež je centrem hierarchické sítě kategorií. Identifikace a propracování kategorií se děje v několika vzájemně se prolínajících fázích, kdy se celý analyzovaný materiál opakovaně zpracovává. Tento proces se nazývá teoretické kódování.*⁷¹

Při tvorbě zakotvené teorie se využívají zpravidla tři typy kódování:

- otevřené;
- axiální;
- selektivní kódování.

4.4 Výběr

Pro výzkum byli záměrně z migrantů vybráni studenti, protože cílem výzkumu bylo nejen zhodnotit náhled na život v České republice, ale i náhled na studium v českém prostředí. Preferovala jsem vysokoškoláky, protože lze u nich předpokládat jakýsi rozhled a vyšší úroveň projevu.

Výběr byl ovšem v určitém směru náhodný, a to tím, že jsem se nezaměřila na konkrétní země, ale vyptávala jsem se po studentech z jakékoliv post-sovětské země. Výsledně jsem získala kontakt na pět studentů ukrajinské, gruzínské a běloruské národnosti, což jsem brala jako důkaz, že tady takoví studenti existují a že se o nich ví. Až poté jsem se rozhodla k jakési selekci – když mi byli doporučeni další studenti

⁷¹ HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. s.245

z jiných výše zmíněných post-sovětských zemí, tak jsem odmítala kvůli nedostatku prostoru v práci.

Respondent č.1:

Miroslav z Ukrajiny (Chryst, Podkarpatská Rus), 21 let. Momentálně se vzdělává prostřednictvím kurzu angličtiny a samostudiem, rád by v příštím roce studoval na vysoké škole. Hlásí se na MU na Fakultu sociálních studií na obor Sociální politika a také na Fakultu informatiky a ještě se hlásí na obor Anglický jazyk a literatura. V ČR žije již dva a půl let, jako důvod uvedl hlavně studium a následné získání práce, v ČR by chtěl získat trvalý pobyt.

Respondent č.2:

Kateryna z Ukrajiny (Západoukrajinská oblast), 25 let. Studuje v češtině na MU FSS dva obory: Ruský jazyk a literaturu a Sociální politiku a sociální práci. Nejvíce se zajímá o zpěv, turistika a volejbal. V nejbližší době by chtěla dostudovat. V ČR je již 2,5 roku, účelem bylo studium, ale chtěla by tady zůstat na trvalo. Dokonce se za ni přistehovala její rodina a všichni mají již trvalý pobyt.

Respondent č.3:

Valery z Běloruska, 22 let. Studuje na MU Fakultě sociálních studií obory: Psychologie a Genderová studia, 6. semestr bakalářského studijního programu. V České republice žije již čtvrtým rokem, přijel sem za účelem studia jako vládní stipendista české vlády.

Respondent č.4:

Vakhtang z Gruzie (Tbilisi), 27 let, studuje na Právnické fakultě MU Mezinárodní právo veřejné (doktorandský program, 6. semestr). Do České republiky přijel v roce 1999 za účelem studia, na šestileté vládní stipendium České republiky. V budoucnosti by chtěl pracovat v nějaké mezinárodní organizaci s tím, že již má za sebou nějakou praxi a rád by na to navázal.

Respondent č.5:

Russo z Gruzie, 20 let, studuje na Filozofické fakultě Palackého univerzity v Olomouci obor: Japonská a anglická filologie (6. semestr, bakalářský program), v češtině. Zajímá se o japonskou kulturu a literaturu a v budoucnu by chtěla překládat z japonštiny do gruzínštiny. Do České republiky přijala před čtyřmi lety společně s rodiči, kteří chtěli zkusit žít v Evropě a podnikat v Praze, kde si otevřeli gruzínskou restauraci.

Žádného respondenta jsem osobně neznala, pouze o Russo (Gruzie) a Kateryně (Ukrajina) jsem věděla několik informací zprostředkovaně.

4.5 Získávání dat

Pro získání patřičných dat byl zvolen tzv. *rozhovor pomocí návodu* (polostandardizovaný). Návod představoval předem připravený seznam otázek, respektive témat, které jsem vnímala jako podstatné pro můj výzkum a které měly být v rámci rozhovoru probrány.

Výhodnost rozhovoru s návodem spatřuje Hendl v tom, že „...*dává tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k interview. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.*“⁷²

⁷² HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. str. 174

4.5.1 Připravený seznam okruhů

A. Život v ČR

- pobyt (*Délka a důvod?*);
- názor na české lidi, kulturu, mentalitu (*Charakteristika? Lišili se od představ? České přátele nebo spíše cizince (jaké)?*);
- největší potíže po příchodu (*Jak dlouho ti trvalo než jsi zapadl(a)?*);
- kulturním nepochopení, averze (*Vůči rusky mluvícím? Xenofobie? Diskriminace?*);
- kulturní rozdíly;
- spokojenost (*Co se ti na životě tady líbí? Co ti vadí? Dokážeš si představit, že bys tady zůstal(a) na trvalo?*).

B. Studium v ČR

- důvod (*Proč právě ČR?*);
- názor na studium (*Jak hodnotíš? Doporučil(a) bys jej?*);
- spokojenost se studiem (*Co se ti líbí? Co se ti nelíbí? Obtíže?*);
- studentský život;
- rozdíly (*Český student vs. cizinec? Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi? ČR vs. země původu?*);

4.5.2 Realizace rozhovorů

Rozhovory byly uskutečněny v období březen – duben 2008, probíhaly v klidném prostředí „na neutrální půdě“ (většinou šlo o kavárenském prostředí). Respondenti byli předem seznámeni s tématem výzkumu, ale přesné otázky neznali (měla tím být dosažena jakási spontánnost). Zároveň byl každý respondent požádán, aby si vyčlenil pro rozhovor daný čas (záměrně nadsazený), jednak proto, aby nebyl nikdo ovlivněn časovou tísní, a jednak pro prostor k případnému rozvinutí rozhovoru.

Rozhovory byly zvukově zaznamenávány (mp3 přehrávač), následně přepsány a dále kódovány.

4.5.3 Interpretace jednotlivých rozhovorů

Kvůli značné délce rozhovorů (cca 40 minut) a nepodstatnosti některých informací, jsem se pokusila interpretovat obsahy a hlavní myšlenky jednotlivých rozhovorů, což by mělo posloužit k snazší orientaci. Kvůli velkému rozsahu byly interpretace jednotlivých rozhovorů uloženy jako součást Přílohy č. 6: Interpretace rozhovorů.

4.6 Analýza dat

4.6.1 Kodování

Pod pojmem kódování v kontextu zakotvené teorie rozumíme operace, pomocí nichž jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a opět skládány novými způsoby, což je ústředním procesem tvorby nové teorie.⁷³

Po provedení identifikace a rozřídění významových jednotek zkoumaného jevu bylo provedeno nejprve otevřené kódování, poté axiální a následně selektivní kódování.

4.6.1.1 Otevřené kódování

Na základě pojmové přitažlivosti, jsem ze získaných dat vytvořila kategorie a jejich subkategorie, které jsem se snažila označit adekvátními pojmy. Poté jsem ze subkategorií vyvodila vlastnosti a rozložila je do tří dimenzí (pozitivní – neutrální – negativní).

Proces kódování má za úkol podněcovat objevování nejen kategorií, ale právě také jejich vlastností a dimenzí, na kterých se tyto vlastnosti nacházejí.

⁷³MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006. str. 228

4.6.1.1.1 Kategorizace otevřeného kódování

1. Kategorie: „Život v ČR“

Subkategorie:

- „Jistota v ČR“
 - Všichni respondenti si chválili, že jim Česká republika nabízí více pracovních, ale hlavně studijních příležitostí a možnost něčeho dosáhnout („Pracovní a studijní možnosti“).
 - Někteří oceňovali i to, že v Česku funguje systém („Funkčnost institucí“): Russo – zdravotnictví, Miroslav – zákon, Valery je rád za celkovou stabilitu v ČR.

- „Přístup lidí“
 - Všichni respondenti se shodli na tom, že v podvědomí českých lidí panuje jakási averze vůči jejich původu („Averze vůči původu“), ať již v podobě xenofobie, diskriminace nebo narážek na ukrajinského dělníka. Lišili se však ve zkušenostech s tímto jevem: Miroslav a Vakhtang se s tím nesetkali osobně, ale o jeho existenci vědí.
 - Tři z pěti respondentů také naznali, že přístup ze strany institucí není vždy korektní („Špatný přístup institucí“): Vakhtang si stěžuje na cizineckou policii, Valery také na cizinecký úřad a na nemocnice, Kateryna obecně na úřady.
 - Určitého rozdílu v přístupu mladší generace, především spolužáků si povšimli tři respondenti („Neutrální přístup mladých“).

- „Kulturní rozdíly“
 - Většina respondentů se shodla na tom, že se jejich kultura v mnohém podobá české. Největší podobnost shledávají v jazyku, nebylo pro ně tedy těžké naučit se češtinu, protože je podobná ruštině, kterou všichni respondenti ovládají („Podobnost ČJ a RJ“).
 - Ale jisté kulturní rozdíly spatřují. Většinová shoda je v názoru, že Češi jsou individualisté a že nejsou příliš otevření („Uzavřenost, individualita Čechů“).

- Zajímavý je pohled na rodinné vztahy, dva respondenti pocítují, že má rodina v českém prostředí menší hodnotu než v jejich kultuře a že rodinné vztahy tolik nefungují („Rodina nemá takový význam“).
- Dva respondenti poukázaly na rozdílnost některých kulturních tradic a zvyklostí: Russo – oslava Velikonoc, Valery – zvyklost zdravení a děkování v obchodech apod. („Jiné kulturní tradice“).

2. Kategorie: „ Studium v ČR“

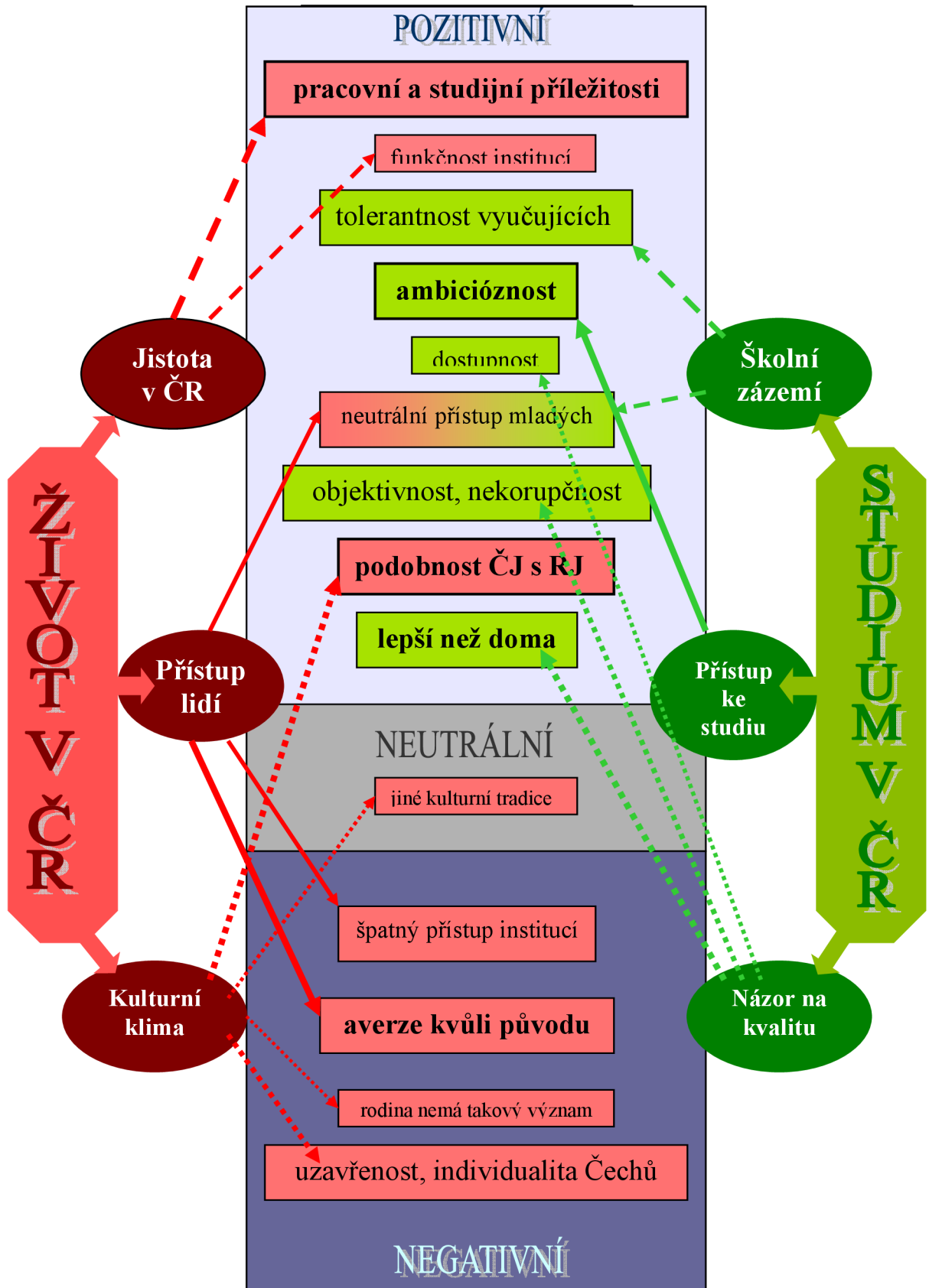
Subkategorie:

- „Školní klima“
 - Co se týče přístupu českých vyučujících k post-sovětským studentům, shodli se všichni, že na jejich původ nikdo nehledí, naopak jsou k nim vyučující tolerantní a například ani výrazně neřeší chyby v jejich českém projevu („Tolerantnost vyučujících“). Valery se navíc setkal s podporou ze strany profesorů.
 - A jak již bylo naznačeno v kategorii „Přístup lidí“, mladí lidé moc nehledí na specifčnost původu post-sovětského migranta, to platí i o spolužácích („Neutrální přístup spolužáků“ = „Neutrální přístup mladých lidí“). S jediným náznakem nepřátelství od spolužáků se setkal Valery, což bylo způsobeno především jeho ambiciózností.
- „Přístup ke studiu“
 - U všech respondentů byla velmi výrazná snaha něčeho dosáhnout („ambicióznost“): Miroslav – přihlášky na tři vysoké školy, Kateryna – studium dvou oborů, Valery – též studium dvou oborů, Vakhtang – doktorandské studium, praxe v zahraničím, Russo – náročné studium japonštiny. Všichni hovořili o svých cílech velice ctížádostivě a u většiny z nich byly znát výsledky jejich péle a snaživosti.
- „Názor na kvalitu studia“
 - Názor na kvalitu studia vybraného oboru se u každého respondenta lišil. Všichni se však shodli, že Česká republika obecně nabízí kvalitnější

vzdělávání a informace než je poskytováno v zemi jejich původu („Lepší než doma“).

- Kromě Russo všichni respondenti si chválili, že v Česku neexistuje na vysokoškolské půdě korupce. Všichni se ale shodli, že je škola k nim jako k cizincům přístupuje objektivně, o čem svědčí například přijímací řízení stejné pro všechny („Objektivnost, nekorupčnost“).
- Zvláště pak Miroslav s Katerynou si chválili finanční dostupnost, respektive bezplatnost studia v ČR („Dostupnost (finanční, materiální“).

4.6.1.1.2 Schéma otevřeného kódování

4.6.1.2 Axiální kódování

Axiální kódování je souborem postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány prostřednictvím vytvořených spojení (vazeb) mezi kategoriemi.⁷⁴

Při axiálním kódování jsem postupovala nejdříve tak, že jsem identifikovala hlavní jev, kolem kterého se kupí vlastnosti zjištěné otevřeným kódováním, a poté jsem jednotlivé souvislosti uspořádala podle charakteru do kategorií – příčinné podmínky, kontext, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce a následky.

4.6.1.2.1 Schéma axiálního kódování

<p>PŘÍČINNÉ PODMÍNKY <i>(události vedoucí ke vzniku jevu)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ špatné ekonomické, popř. politické podmínky v zemi původu ➤ potřeba kvalitního vzdělání ➤ lepší studijní, pracovní podmínky v ČR ➤ blízkost kultury a jazyka
<p>FENOMÉN <i>(ústřední jev)</i></p>	<p style="text-align: center;">Studijní migrace do ČR ze zemí bývalého SSSR</p>
<p>KONTEXT <i>(konkrétní soubor vlastností náležící jevu- fenoménu)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ odloučení od rodiny ➤ odlišnost kultur ➤ zkušenosti s nepříznivou ekonomickou či politickou situací ➤ rozdílnost vzdělávacího systému ➤ odlišnost přístupu ke studiu ➤ jazykové nedokonalosti
<p>INTERVENUJÍCÍ PODMÍNKY <i>(strukturní podmínky usnadňují, nebo naopak zesilují strategie jednání nebo interakce)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ převedení na migranta zodpovědnosti za nepříjemné historické souvislosti spojené se sovětskou érou a z toho plynoucí negativistické postoje vůči migrantovi (averze, xenofobie, diskriminace) ➤ kulturní nepochopení ➤ tolerantnost vyučujících ➤ objektivita, nezkorumpovanost na školách
<p>STRATEGIE JEDNÁNÍ A INTERAKCE <i>(strategie pro zvládnutí jevu nebo reagování na něj za definovaných podmínek)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ být dobrým reprezentantem své země ➤ nutnost přizpůsobit se českému prostředí (jazyk, zvyklosti, ...) ➤ pochopit specifika české kultury ➤ větší snaha dosáhnout kvalifikovanosti
<p>NÁSLEDKY <i>(výsledky a důsledky jednání a interakce)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ přejímání některých českých zvyklostí ➤ vyšší studijní výsledky ➤ nové zkušenosti z cizí země

⁷⁴ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. str. 228

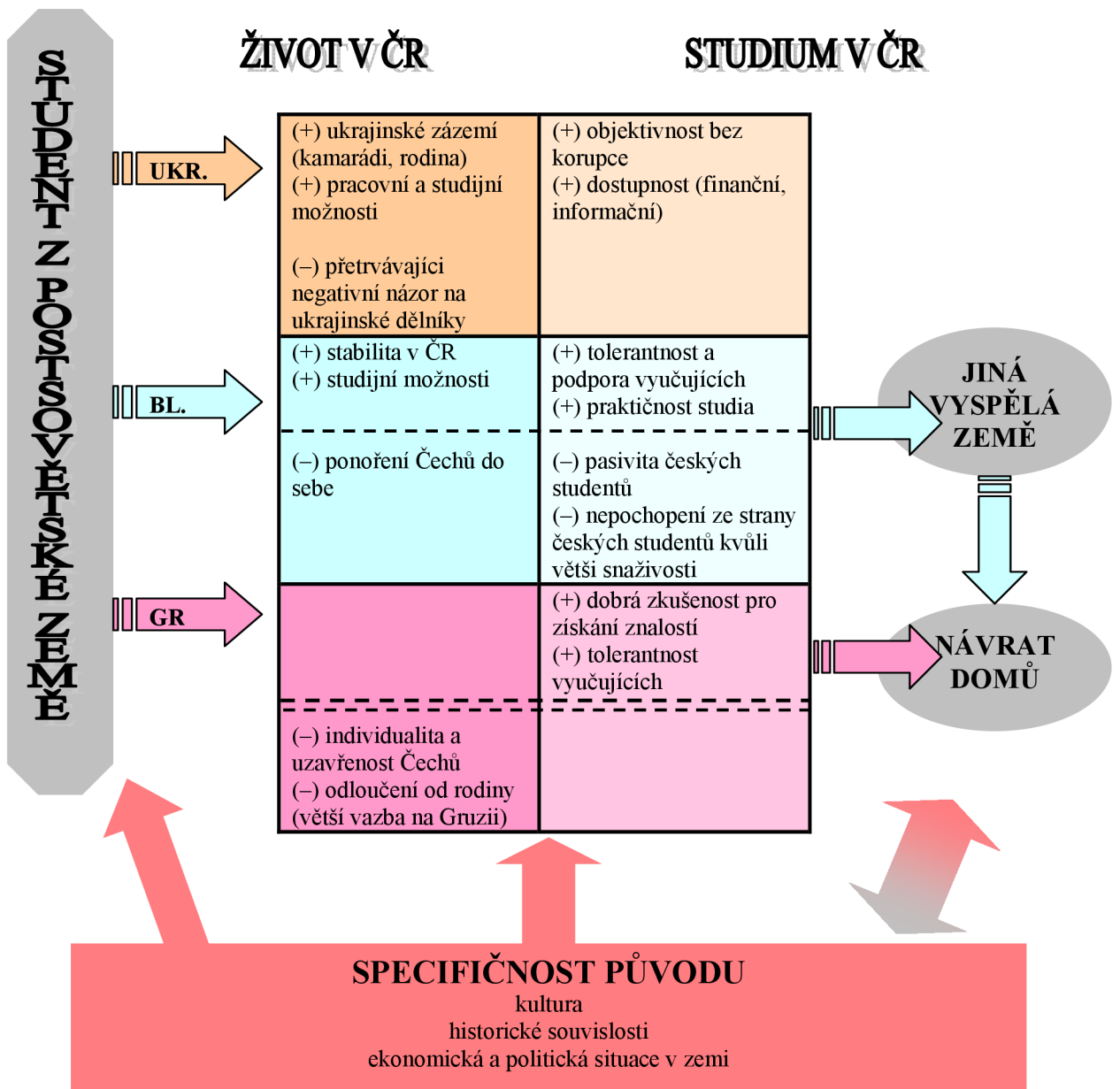
4.6.1.3 Selektivní kódování

Selektivní kódování je proces, kdy po výběru (identifikaci) centrální kategorie tuto kategorii systematicky uvádíme do vztahu s ostatními popsányi kategoriemi. Tyto vztahy dále ověřujeme a konceptualizujeme. Je-li třeba, pak je dále rozvíjíme a prohlubujeme jejich popis⁷⁵.

Jako centrální kategorii jsem vybrala „specifičnost původu“, abych zmapovala jeho vliv na příslušníky jednotlivých národností – ukrajinské, běloruské, gruzínské – co se týče jejich vnímání života a studia v českém prostředí. Pomocí selektivního kódování bylo tedy možno určit jak se liší názory jednotlivých národností. Abych docílila objektivního náhledu (i když zjištění kvůli malému počtu respondentů nelze zcela zobecňovat) zasadila jsem do kategorií „Život v ČR“ a „Studium v ČR“, ty specifické vlastnosti, na kterých se příslušníci dané národnosti výrazně shodovali v porovnání s příslušníky ostatních národností (v případě Valeryho – jediného Bělorusa – šlo pouze o názory lišící se od ostatních národností), a jejich hodnocení (pozitivní – negativní). Při vyhodnocování shodností jednotlivých vlastností jsem zjistila, že existuje jakási specifičnost každého národa, která se týká plánování budoucnosti v České republice, což je také pro lepší představu zaznamenáno v diagramu.

⁷⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum*. Praha: Grada Publishing, 2006. str 230

4.6.1.3.1 Schéma selektivního kódování

4.7 Interpretace výsledků

Otevřené kódování poskytlo obraz českého prostředí, jak je vnímáno z pohledu studenta pocházejícího z post-Sovětské země. Byly identifikovány jednotlivé oblasti, do kterých se prolíná vliv původu studentů a následně zhodnoceny – zda se jedná o pozitivní, neutrální nebo negativní jevy. Z diagramu poté vyplynulo, že české prostředí je velice kladně nastaveno, z hlediska vzdělání – pozitivně bylo hodnoceno jak vysokoškolské zázemí, tak celková kvalita studia. Výhrady se vyskytly v malé míře. Dá se tedy říct, že post-sovětský původ studenta se odráží pozitivně jak na přístupu k studiu, tak na hodnocení studia v Česku.

O něco málo lichotivě vyšel názor na život v českém prostředí. Zde se specifická povaha původu odráží spíše negativně, a to především v přístupu české společnosti – ze strany starších lidí a institucí. Bylo potvrzeno, že jistá forma averze vůči post-sovětským migrantům stále přetrvává, tudíž nejde jen o stereotypní záležitost, ale o skutečný jev v české společnosti, který má výrazně negativní charakter. Další nelichotivou skutečností je, že český národ působí uzavřeně až chladně, což se odráží i do rodinných vztahů. Vzhledem k vysoké rozvodovosti, soudím, že na tomto názoru něco pravdy bude.

Axiální kódování pomohlo zjistit návaznost jevů a vlivů původu, které doprovází celý proces migrace studenta ze post-sovětské země do České republiky. Z tabulky jde vyčíst, jak spolu některé jevy (vlastnosti) vyvozené otevřeným kódováním souvisí. Je to většinou vliv ekonomické či politické situace v zemi, z které student pochází, a s tím spojená nekvalitnost vzdělávání v zemi původu, které největší podíl na rozhodnutí odcestovat z rodné země. Tento vliv se pak projevuje jak v oblasti života, tak v oblasti studia v ČR. Vědomí špatné situace v zemi společně s kulturními zvyklostmi původního národa se odráží na strategiích jednání těchto migrantů tak, že berou studium v Česku jako velkou příležitost a výzvu zároveň – jsou ambicióznější a snaživější (například Valery se snaží stát odborníkem, aby se dokázal postarat o matku a bratra; Vakhtang chce přispět nabytými zkušenostmi ke zlepšení situace v Gruzii; Miroslav by se rád dostal na dobře placenou pozici, aby zaopatřil budoucí rodinu apod.). S kulturními odlišnostmi se migranti vyrovnávají většinou přizpůsobováním svého chování českému (například Valery zdraví a děkuje v českých obchodech, Kateryna

ohlašuje své návštěvy, Russo slaví Velikonoce českým způsobem apod.). A částečně se i projevují i negativistické postoje vůči postsovětským migrantům, které buď ovlivňují strategie chování migranta (např. Valery a Kateryna uvedli, že se o to více snaží v dobrém světle reprezentovat svoji zemi), nebo mu alespoň znelibují život v České republice (např.: Russo by již nikdy díky tomu nechtěla být imigrantkou). Následkem studijního pobytu v českém prostředí je student obohacen nejen o nové znalosti a vyšší kvalifikaci (kterou ovšem získá svou pílí), ale i o nové zážitky, zkušenosti a o některé znaky české kultury.

Pomocí selektivního kódování se daly porovnat odlišnosti v hodnocení života a studia studentů z hlediska jednotlivých národností. Bylo tedy zjištěno, že ukrajinští studenti jsou relativně spokojeni jak se studiem, tak se životem v ČR. jediným výrazným negativem je shledáván stereotypní pohled na Ukrajince jako na podřadné, nevzdělané dělníky. Možná právě díky převládajícím pozitivním jevům a také díky ukrajinskému zázemí, které v Česku nalézají, nemají ukrajinští studenti (migranti) tendenci vracet se zpět na Ukrajinu (usilují o trvalý pobyt v ČR).

Z pohledu běloruského studenta lze již nalézt více negativních rysů, a to jak ve společnosti, tak na vysokoškolské půdě. Jde většinou o specifika české povahy. U Valeryho je také patrný silný vliv jeho původu, respektive ekonomické a politické situace v jeho zemi, na strategie jeho chování – chtěl by co nejrychleji dosáhnout kvalifikovanosti, proto by rád odjel ještě do jiné vyspělé země (Anglie, Amerika), kde by mohl získat opravdu kvalitní vzdělání a zkušenosti, až poté by se chtěl vrátit do Běloruska.

U gruzínských studentů je patrná silná vazba na rodinu a na Gruzii, která je láká zpět do rodné země, sám Vakhtang uvedl, že Gruzínci se mají tendenci vracet zpět do země. Vzdělávání v České republice berou spíše jako dobrou zkušenost pro získání znalostí, ty však chtějí uplatnit ve své zemi (i tady by se dalo říct, že je to dáno vlivem špatné ekonomické situace, na jejíž zlepšení by se rádi podílely nabytými zkušenostmi).

Po návratu do původní země jsou pak ovlivněni nejen získanými znalostmi, ale také některými kulturními rysy české společnosti, které si při pobytu v Česku (ať vědomě či nevědomě) osvojily, což na diagramu znázorňuje obousměrná šipka vlivů.

Závěr

Úkolem bakalářské práce bylo popsat problematiku lidí ze zemí bývalého Sovětského svazu studujících v České republice. V obecné rovině jsem se proto snažila postihnout otázky týkající se migrace a vzdělávání cizinců v České republice, aby byl čtenář seznámen se základními problémy, které zasahují jakéhokoliv migranta studujícího v českém prostředí. Poté jsem si pokládala otázku, s jakými problémy migrace se potýkají konkrétně migranti z post-sovětských zemí studující v České republice. Odpovědět jsem se snažila jak v teoretické části, kde jsem rozebrala problematiku post-sovětských migrantů a příslušníků ukrajinské, běloruské a gruzínské komunity v ČR, tak v praktické části pomocí kvalitativního výzkumu.

Cílem kvalitativního výzkumu bylo zjistit a popsat, v čem a jak se v českém prostředí odráží skutečnost, že student pochází ze země bývalého Sovětského svazu, a to z pohledu studenta zmíněného původu. Výzkum zároveň poskytl náhled, jak otevřeně působí české prostředí k těmto migrantům. V oblasti vzdělávání byly zjištěny mnohá pozitiva, což na české školství vrhá dobré světlo. Ovšem z hlediska přístupu české společnosti byly shledány více negativa než pozitiva.

Znamená to tedy, že jistá averze vůči migrantům ze zemí bývalého Sovětského svazu v české společnosti přetrvává a nevytváří zcela optimální prostředí pro tuto skupinu migrantů. Nejsme to nakonec my sami, kdo vytváří pomyslnou bariéru mezi námi a východním světem? A není to škoda? Proč vzhlížet k Západnímu světu, když kultura z Východu je nám mnohem bližší?

Pozitivním zjištěním ovšem bylo, že mladší generace již nepůsobí tolik nepřátelsky vůči post-sovětským migrantům. Doufejme tedy, že je to známka pozitivního posunu v myšlení české společnosti a že předsudky vůči Východu už pomalu ale jistě ztrácí na intenzitě, což by znamenalo další přiblížení české mentality k multikulturnímu smýšlení.

Resumé

Bakalářská práce pojednává o problematice specifické skupiny migrantů – migrantů z post-sovětských zemí, kteří se vzdělávají v České republice, a jejich názorem na dopady post-sovětského původu na oblast života a studia v českém prostředí.

V teoretické části je nejprve z obecného pohledu popsán fenomén migrace, jeho pojmy a některé problémy, jež s tímto fenoménem souvisejí. Druhá kapitola se pak konkrétněji zabývá problematikou migrantů z post-sovětských zemí, přicházejících do České republiky. Záměrně je pak v této kapitole podán obraz o životě a vzdělávání příslušníků ukrajinské, běloruské a gruzínské komunity v České republice, protože výzkum se dotýká právě zmíněných národnostních skupin. Obecné otázky vzdělávání cizinců v České republice je pak věnována třetí kapitola, která nabízí představu o tom, s čím se musí (nejen) post-sovětský migrant jako zahraniční student v České republice potýkat.

Výzkumná část se zabývá otázkou, jak vnímá a hodnotí život a studium v českém prostředí student z post-sovětské země vzhledem ke svému specifickému původu. Poskytuje tak obraz nastavení českého prostředí vůči migrantům z post-sovětských zemí, studujících v České republice.

Summary

Baccalaureate work covers with problems of specific group of migrants from post-soviet countries, who are studying in Czech Republic, and with their opinions of impacts of post-soviet origin on the life and study sphere in Czech environment.

In theoretical part is described the phenomenon of migration firstly from generally aspect, its terms and problems referring to this phenomenon. The second chapter concretely deals with questions of post/soviet migrants arriving to Czech Republic. In this chapter there is purposely presented the image of life and education of Ukrainian, Byelorussian and Georgian nationals lived in Czech Republic, because the research is focused on these post/soviet nationalities. The third chapter called 'The Educating of foreigners in Czech Republic' offers the view of (not only) post-soviet migrant studying as a foreign student in Czech Republic.

The research part deals with question how the quality of life and education in Czech environment is sensed and evaluated by post-soviet students, with the accent of their specific origin. By force of this research there is also pointed the attitude of Czech society to post-soviet migrants studying in Czech Republic.

Použitá literatura

Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR. Praha: Multikulturální centrum Praha, 2007. 86 s. ISBN 978-80-239-9597-8.

BIRICH, Tomáš. a kol. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)piše o cizincích v českém tisku.* Praha: Multikulturální centrum Praha, o.s, 2003. 94 stran. ISBN: 80-239-1137-6.

BURYÁNEK, Jan. *Interkulturní vzdělávání : příručka nejen pro středoškolské pedagogy : projekt Varianty* Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002. 518 s. ISBN 80-7106-715-6

DVOŘÁKOVÁ, Martina. *Mezinárodní migrace v ČR* [rukopis]. Brno: MU Přírodovědecká fakulta, 2006. 78 l.

HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum.* Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

LINHART, Jiří. *Slovník cizích slov pro nové století.* Litvínov: Dialog, 2003. 412 s.

Migrace – tolerance – integrace II : Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 20. a 21. září 2005 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2005. 392 s. ISBN 80-86224-51-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum.* Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN: 80-2471-362-4.

SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci* (Esej o multietnické společnosti). Překlad Karolina Křížová. Praha: Dokořán, s.r.o., 2005. 134 s. ISBN 80-7363-022-2.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice.* Praha : Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN: 978-80-7367-097-9.

UHEREK, Zdeněk a kol. *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. ISBN:80-85010-69-0.

VALENTA, Milan a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 115 s. ISBN 80-244-0586-5.

Vítejte v České republice. Organizace pro pomoc uprchlíkům. 2. rozšířené vydání.

Internetové zdroje

<http://aktualne.centrum.cz>

<http://dalky.cz>

<http://euroasia.euweb.cz>

<http://ihned.cz>

<http://svobodne-belorusko.wz.cz>

<http://www.belorusko.cz>

<http://www.cizinci.cz>

<http://www.czso.cz>

<http://www.diskriminace.info>

<http://www.globalpolitics.cz>

<http://www.msmt.cz>

<http://www.mvcr.cz>

<http://www.mzv.cz>

<http://www.svobodnebelorusko.cz>

<http://zpravodajstvi.ecn.cz>

<http://www.vsp.cz>

Seznam schémat

Schéma č. 1: Schéma otevřeného kódování str. 66

Schéma č. 2: Schéma axiálního kódování str. 67

Schéma č. 3: Schéma selektivního kódování str. 69

Seznam příloh

Příloha č. 1: Slovníček základních pojmů (text)

Příloha č. 2: Cizinci v ČR – migrace rok 2006 (tabulka)

Příloha č. 3: Cizinci v ČR r. 2006 (tabulka)

Příloha č. 4: Cizinci na MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ 2006/07 (tabulka)

Příloha č. 5: Cizinci v na VŠ 2006/07 (tabulka)

Příloha č. 6: Interpretace rozhovorů (text)

Přílohy

Příloha č. 1: Slovníček základních pojmů (text)

ADAPTACE (encyklopedie.seznam.cz)

Prizpůsobení se etnika změněným podmínkám způsobu života, aniž se změnila podstata etnika a jeho projevy kultury a způsobu života (**bilinvismus**, pronikání a svébytné přizpůsobování cizích jazykových a kulturních prvků).

AKULTURACE (encyklopedie.seznam.cz)

Je proces sociálních a kulturních změn, ke kterým dochází v důsledku kontaktu různých kultur. Akulturace souvisí s difúzí kulturních prvků a s migrací etnik v prostoru. Na úrovni jednotlivce pak akulturace vystupuje jako proces sociálního učení.

ANTISEMITISMUS (www.euractiv.cz)

„Antisemitismus je určité vnímání Židů, které může být popsáno jako nenávisť k Židům. Slovní a fyzické projevy antisemitismu jsou zaměřené proti židovským či ne-židovským jedincům, a/nebo jejich majetku, proti institucím židovské komunity a proti náboženským předmětům" (EUMC a OSCE/ODIHR). Za projev antisemitismu je považováno i negativní postoje vyjadřované různými prostředky vůči státu Izrael, který je chápán jako židovské společenství. Projevy antisemitismu jsou trestné tehdy, je-li to dáno zákonem toho kterého státu (např. v některých zemích popírání holocaustu nebo šíření antisemitských materiálů).

ASIMILACE (encyklopedie.seznam.cz)

Proces postupného splývání kulturních, sociálních, etnických a jiných skupin, v němž jedna ze skupin ztrácí své jazykové, specifické kulturní a sociální rysy a přejímá rysy druhé skupiny. Proces asimilace vrcholí formálním zánikem určité skupiny. V podmínkách národnostního, náboženského a jiného útlaku má asimilace násilný charakter.

CIZINEC (BIRICH, Tomáš. a kol. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum Praha, o.s., 2003)

Cizincem je v ČR fyzická osoba, která není státním občanem České republiky. Práva a povinnosti cizinců upravuje Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

Pobyt cizince může být od roku 1999 pouze trvalý, v ostatních případech musí cizinec disponovat vízom do devadesáti nebo nad devadesát dní.

Počet cizinců v České republice během devadesátých let postupně vzrůstal. Na konci roku 2002 bylo u nás podle Českého statistického úřadu kolem 231 tisíc cizinců. Nejpočetnější skupinou cizinců jsou u nás Slováci (asi 61 tisíc), dále Ukrajinci (59 tisíc), Vietnamci (27 tisíc), Poláci (necelých šestnáct tisíc) a Rusové (téměř třináct tisíc).

DISKRIMINACE (www.stop-discrimination.info)

Diskriminace je rozdílné zacházení, které někoho znevýhodňuje, aniž by k tomu existovaly rozumné a relevantní důvody. Diskriminací se také rozumí neuznávání rovnosti jednoho člověka s druhým; omezování nebo popírání práv určitých kategorií obyvatelstva. Rozlišují se dvě hlavní formy:

Přímá diskriminace: K přímé diskriminaci dochází tehdy, když se s osobou zachází méně příznivě než s jinou ve srovnatelné situaci kvůli jejímu rasovému či etnickému původu, náboženství či přesvědčení, zdravotnímu postižení, věku či sexuální orientaci.

Nepřímá diskriminace: K nepřímé diskriminaci dochází tehdy, když by nepochybně neutrální ustanovení, kritérium nebo praxe znevýhodňovala lidi kvůli jejich rasovému či etnickému původu, náboženství či přesvědčení, zdravotnímu postižení, věku či sexuální orientaci, pokud takovou praxi nelze objektivně ospravedlnit legitimním účelem.

ETNOCENTRISMUS (encyklopedie.seznam.cz)

Tendence přijímat a hodnotit všechny životní jevy z hlediska tradic a hodnot vlastní skupiny, která se stává všeobecným měřítkem všech hodnot. Termín etnocentrismus, široce používaný v soudobé sociologické a etnografické literatuře, zavedl americký sociolog W. G. Sumner (*1840 - †1910) pro sklon prvobytných skupin zveličovat rozdíly mezi vlastní a cizí skupinou, spatřovat ve své skupině ztělesnění veškeré pravdy a dobra a chovat se přezíravě a nepřátelsky k těm, kteří jsou mimo jejich skupinu. Cit

sounáležitosti s určitou skupinou však naprosto neznamená vždy nepřátelství k druhým; v prvobytné společnosti se vyvíjely i vztahy spolupráce a přátelství mezi etnickými skupinami; v třídní společnosti se vztahy mezi národnostmi a národy a s nimi spjaté stereotypy utvářejí v závislosti na třídních vztazích; jsou to reakční třídy, které zasévají nedůvěru a nenávisť mezi národy. Stupeň etnocentrismu závisí mimo jiné na šíři a intenzitě styků členů jedné skupiny s druhou. Přátelské styky mezi různými etnickými a jinými skupinami vedou k lepšímu vzájemnému porozumění a pochopení vlastních i cizích stanovisek.

IDENTITA (www.varianty.cz)

Pojem identity je používán ve dvou základních významech: jako identita osobní nebo skupinová:

a) identita osobní zahrnuje jak sebepojetí, tak i způsob, jímž jsme chápáni druhými. Identita jedince se utváří v průběhu jeho života na základě kategorií věku, pohlaví, společenského postavení. Během času je identita jedince utvářena na základě rozmanitých společenských rolí, které vyplývají ze situací, v nichž se daný jedinec nachází (studentka, kamarádka, spolučestující, učitelka, manželka, matka atd.). Identita jedince je souborem všech jeho rolí a je také určována jeho příslušnostmi k různým skupinám.

b) identita skupinová je klíčovým principem seskupování lidí do různých společenských skupin. Členy vlastní skupiny poznáme na základě společných kulturních stereotypů, společenských institucí a životního stylu, spolu s jazykem. Na základě těchto společných znaků se členové jedné skupiny odlišují od skupin ostatních. Identita může být dána jak narozením do dané skupiny (etnická, náboženská či rasová), tak přijetím společenských pravidel na nichž daná společnost funguje v průběhu výchovy. Některé formy identity jako je například identita národní, etnická či rasová se mohou dostávat do konfliktu s ostatními, a to když je považována za jediný možný způsob identifikace jedince se skupinou.

INTEGRACE (www.varianty.cz)

Na rozdíl od asimilace je integrace procesem, při kterém se obě strany, vstupující do vzájemného kontaktu něčeho vzdávají, aby zároveň něco získaly. Z pohledu imigranta vyžaduje tento přístup ochotu přizpůsobení se základním pravidlům hostitelské společnosti, z pohledu této společnosti pak zase ochotu ponechat dostatek prostoru pro projevy „menšinové“ kultury a upravení přístupu ke vzdělávání, zaměstnání a rozhodování tak, aby byly v ideálním případě uspokojeny zájmy obou stran. Všem jsou dána stejná práva ve všech společenských sférách, aniž by se očekávalo, že se nově příchozí zbaví svých specifik. V zemích praktikujících integrační modely soužití s cizinci (např. Francie, Austrálie, Kanada...) zůstává imigrační populace často odlišena od většinové svým jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem po několik generací.

INTERKULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (IKV) (www.varianty.cz)

Cílená a záměrná příprava na život v multikulturní realitě, příprava na sociální, politické i ekonomické

aspekty interakce mezi lidmi s odlišnou etnickou, národní identitou. Snahou IKV je vytvářet způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní, komunikovat a kooperovat s příslušníky jiných sociokulturních skupin a obecně zlepšovat vztahy mezi majoritou a minoritami. IKV usiluje o vybavení účastníků vzdělávacího procesu interkulturními kompetencemi. IKV vychází z přesvědčení, že mnohé z negativních stereotypů, na kterých je založeno předsudečné jednání vůči minoritním skupinám, jsou dětem a mladým lidem vtištěny v rámci vzdělávacího procesu, který je v národních státech orientován takřka výhradně na předávání majoritní (národní) kultury a jejích hodnot.

KULTURNÍ RELATIVISMUS (www.varianty.cz)

Jádrem koncepce kulturního relativismu je předpoklad, že jednotlivé kultury jsou jedinečnými a neopakovatelnými entitami. Z tohoto důvodu je nutné posuzovat každou kulturu pouze v jejím vlastním kontextu, v souvislostech jejích vlastních hodnot, idejí, norem a tradic. Je totiž zřejmé, že mnoho kulturních prvků, které jsou v souladu s hodnotami a obyčejí kultur, jejichž jsou součástí (kanibalismus, infanticida či kynofagie), nevyhovuje normám a zvykům kultur jiných (např. té naší, evropské). Opačnou pozici - tedy posuzování odlišných kultur měřítky kultury vlastní - označujeme jako etnocentrismus.

Vzhledem ke skutečnosti, že kulturní relativismus nabízí perspektivu, v níž je možné nahlížet jiné kultury s patřičnou úctou, respektem a tolerancí (a je tak v tomto smyslu koncepcí opoziční ke všem formám nacionalismu, rasismu, fašismu apod.), vytváří teoretické podloží téměř všech koncepcí multikulturalismu. Je však třeba říci, že na rozdíl od etnocentrismu, který je kulturám vlastní, je kulturní relativismus doposud spíše programem a ideou než popisem reálného stavu.

KULTURNÍ VZORCE (www.varianty.cz)

Kulturní vzorce představují obecně přijímaný a napodobovaný soubor hodnot, norem, podob chování a uspořádání institucí dané společnosti (kultury), jako takové tvoří součást kulturní tradice, jejich vliv se projevuje v procesu enkulturace členů společnosti. Za kulturní vzorce můžeme považovat např. i modely pro chování v určitých společenských rolích. Dodržování a respektování kulturních vzorců je obecně součástí optimální a bezkonfliktní existence jedince v dané společnosti, zároveň jsou konstitutivní součástí samotné kultury.

LIDSKÁ PRÁVA (www.varianty.cz)

Komplexní soubor právních a společenských ustanovení vytvořený Organizací spojených národů. Základem tohoto souboru právních norem je Charta OSN a Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948. Lidská práva byla utvořena v souladu s evropským kulturním a historickým vývojem, tedy na zásadách občanské společnosti, právního státu a koncepci univerzální lidské přirozenosti jako autonomního subjektu. Kulturní odlišnosti v mnoha společnostech na světě zpochybňují univerzální platnost lidských práv, a tak dochází k dilematům mezi tolerancí ke kulturním odlišnostem a prosazováním lidských práv.

MENŠINA (www.euractiv.cz)

Termín „menšina“ není nijak univerzálně definován, a to ani v evropském právu, ale nejvíce užívanou bývá definice Francesca Capotortiho sestavená pro OSN v roce 1971. Podle ní je menšinou početně menší, nedominantní skupina občanů příslušného státu, vlastníci nějaké etnické, náboženské nebo lingvistické znaky odlišující je od zbytku populace, která musí projevit náznak společného úsilí o zachování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka. Podmínky počtu a státní příslušnosti již dnes nejsou většinou považovány za tolik významné.

MIGRACE (www.varianty.cz)

Migrací je označován proces prostorového přemísťování osob přes hranice, spojený se změnou místa bydliště na dobu kratší či delší, případně natrvalo. Podle směru migrace se rozeznává emigrace (vystěhovávaní) a imigrace (přestěhovávaní). Každý individuální pohyb nabývá ovšem obou těchto forem - z jedné oblasti se emigruje, do druhé se imigruje, pokud je nám parametrem stěhující se člověk. Ve vztahu ke konkrétní oblasti (zdrojové či cílové) se jedná o dva toky pohybu. Statisticky se migrace podchycuje dvěma způsoby: 1. zkoumáním migrace obyvatelstva vybraného územního celku, 2. zkoumáním migračních toků mezi dvěma oblastmi. Je nutné rozlišovat mezi migrací a ostatními formami prostorového pohybu, které vedou pouze k dočasné změně bydliště - dojíždka, vyjíždka, cestování. Pro všechny formy prostorových pohybů obyvatelstva se používá souhrnný pojem mobilita (hybnost). Migrací vnitřní označujeme pohyby uvnitř hranic vymezené oblasti - vnitrostátní migrace. Migrací vnější rozumíme trvalý, dlouhodobý či krátkodobý proces přesunu jednotlivců či skupin lidí v prostoru přes hranice země - mezinárodní migrace. Migrant je každý člověk, který překročí mezinárodně uznávané hranice a zůstává v jiné zemi déle než rok (dle definice OSN).

Dobrovolná migrace vyplývá z vlastní iniciativy migranta. Můžeme hovořit o migraci individuální, kolektivní, případně masové. Exodus (hromadná migrace) může být vyvolán přírodní katastrofou nebo válkou. Nedobrovolná migrace zahrnuje vyhoštění, evakuaci (vyklizení za účelem ochrany). Demografie migraci měří, zaznamenává objem migrace - migraci hrubou (úhm přistěhovaných a vystěhovaných z určité územní jednotky za určité období) a migrační přírůstek - migraci čistou (rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných). Naproti tomu sociologie a kulturní a sociální antropologie se zaměřují na motivy a dopady migrace, její vliv na životní styl, sociální strukturu, příbuzenské svazky atd.

MIGRANT (BIRICH, Tomáš. a kol. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturální centrum Praha, o.s, 2003)

Mezinárodní migranti jsou lidé, kteří žijí mimo stát původu déle než jeden rok. Do této široké definice se vejde asi 150 milionů lidí na celém světě, tedy necelá tři procenta populace planety v roce 2000. Počet migrantů se od roku 1975 zdvojnásobil. Šedesát procent migrantů žije ve více rozvinutých zemích světa, čtyřicet procent v těch méně rozvinutých. Nejvíce migrantů podle výše uvedené definice žije v Evropě (asi 56 milionů), Asii (50 milionů) a Severní Americe (41 milionů). Široké spektrum migrantů zahrnuje jak migranty dobrovolné, tak nucené migranty a uprchlíky.

Migranty jsou také vnitřně vysídlené osoby (Internally Displaced Persons - IDPs), jejichž počty se odhadují kolem 22 a 25 milionů osob.

Česká republika nevede statistiky o migrantech, resp. osobách, které u nás pobývají déle než rok.

MULTIKULTURALISMUS (www.varianty.cz)

Multikulturalismus představuje pozitivní koexistenci různých společenských a kulturních skupin se specifickými systémy institucí, tradic, významů, postojů a hodnot na území jednoho politického celku. V rámci multikulturního soužití by měly být respektovány kulturní zvláštnosti jednotlivých skupin a měla by být respektována jejich kulturní identita včetně jazyka, přičemž příslušníci těchto skupin by měly mít stejná práva a povinnosti vůči státu, ve kterém žijí.

Multikulturalismus znamená též úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Soužití je založeno na principech tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem multikulturalismu je interkulturní výchova.

OBČAN ČR (BIRICH, Tomáš, a kol. *Nečitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s, 2003)

Státní občanství ČR se podle Zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky nabytím, osvojením, určením otcovství, nalezením (u fyzické osoby mladší 15 let nalezené na území ČR) či prohlášením nebo udělením.

Státní občanství České republiky lze na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje současně tyto podmínky:

- a) má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje,
- b) prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní státní občanství, nebo prokáže, že pozbyla dosavadní státní občanství, nejde-li o bezdomovce nebo osobu s priznaným postavením uprchlíka na území České republiky,
- c) nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,
- d) prokáže znalost českého jazyka.

K 31. 12. 2002 bylo v ČR 10 203 269 občanů.

OBČANSKÁ SPOLEČNOST (www.varianty.cz)

Pojem lze chápat různým způsobem. Například jako aktivní angažování se v politických stranách a pravidelné využívání voličského práva. Spíše je však občanská společnost synonymem pro síť nejrůznějších občanských sdružení a spolků, fungujících mimo státní strukturu. Jejím klíčovým pojmem je občan, jeho požadavky a aktivity a způsob, jakým maximálně využije prostor, který mu demokratická společnost poskytuje k formulování svých požadavků a kontrole politické moci.

PŘEDSUDDKY (Novák, Tomáš: *O předsudcích*, Brno Doplněk, 2002)

Předpojatost vyplývá z hodnotových vzorců chování, tradic, zkušeností, informací (resp. dezinformací) a ze sociální percepce. Vede nás k takovým závěrům a interpretacím, které jsou akceptovány jako pravdivé bez jakýchkoliv důkazů. Obvykle je naše domněnka o lidech ovlivněna hodnotami, informacemi a zkušenostmi s podobnými jedinci a my vyvozujeme závěry na základě věcí, ve které věříme a jež očekáváme.

Předsudky jsou často sdíleny širokým okruhem lidí, proto jsou vnímány jako pravdivé. Jejich zobecňování vede k vytváření stereotypů vázaných na ostatní skupiny. Takovéto zobecňování nemá negativní dopad, pokud je lze doložit ve skutečnosti. Např. - Italové jedí špagety. Češi mají rádi vepřo-knedlo-zelo. Francouzi mají dobré víno.

Generalizace začne vadit tehdy, když hodnotím někoho na základě jednoho rysu - třeba barvy kůže, oblečení, momentálního chování apod. a na základě těchto charakteristik jej považuji za méněcenného. Nevědomé používání stereotypů, které je spojeno s nedostatkem informací, může vést k segregaci mezi jednotlivými skupinami.

RASA (www.varianty.cz)

Pojmem rasa se v jeho původním, biologickém významu míní velká skupina lidí, kteří vykazují charakteristické vrozené, geneticky předávané znaky. Rasa je klasifikační jednotkou, do jednotlivých ras spadají nositelé přesně definovaných fyzických znaků (například určité barvy pleti, výšky postavy, barvy očí, vlasové struktury atp.). Biologický termín rasa byl vlivem politického vývoje ve 20. století (rasistické teorie a různá "konečná řešení" na základě příslušnosti k rase za druhé světové války, politika apartheidu např. v JAR, rasová nerovnost v USA až do 60. let atp.) a vlivem moderních vědeckých objevů na poli antropologie a genetiky zdiskreditován, mnoho společenských i přírodních vědců navrhuje nepoužívat tento sporný termín.

Slovo rasa se stalo součástí lidského povědomí, běžné slovní zásoby. V tomto smyslu rasa představuje skupinu osob, která sama sebe vnímá - a je také ostatními vnímána - jako odlišnou na základě

určitých biologicky předávaných znaků. Rasa tedy není pouze biologickou, ale především sociální a kulturní kategorií. Rasa je sociálním konstruktem, který existuje primárně v představách lidí.

RASISMUS (Šišková, Tatjana: Výchova k toleranci, Praha Portál, 1998)

Ideologie či přesvědčení, které předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva. Rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou pak tvůrčí a jsou nositeli civilizace a pokroku, jsou určeny k vládnutí. Nižší rasy jsou charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti a je třeba je vést. Rozlišujeme dále tzv. měkký rasismus: nevyhraněný a latentní společenský postoj, který se neprojevuje jako promyšlená a veřejně propagovaná ideologie. Tento postoj je spíše považován za důvodné výhrady proti způsobu života těch, jichž se týká (Romové, Vietnamci a další cizinci). Protože jej obvykle v uvedené nevyhraněné a špatně rozeznatelné podobě sdílí široká veřejnost, není vnímán jako nezdravý jev, ale jako celospolečensky sdílená norma. Tvrdý rasismus je naopak agresivní podobou tohoto postoje. Jeho projevy již mají podobu veřejně proklamovaných ideologií, např. fašismu, šovinismu, nacionalismu, apartheidu apod.

jejich nositeli jsou různá společenská a politická organizační seskupení, v krajních případech i státní orgány a instituce. Tento druh rasové nenávisti a její projevy jsou snadno rozeznatelné, a to i pro širokou veřejnost.

RASOVÁ DISKRIMINACE (Šišková, Tatjana: Výchova k toleranci, Praha Portál, 1998)

Výraz rasová diskriminace znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života. Rasová diskriminace zahrnuje dva druhy tohoto chování:

Diskriminace úmyslná, vědomá: úmyslné chování, směřující k jednotlivému příslušníku diskriminované skupiny s konkrétním obsahem (například upírání určitého zaměstnání)

Diskriminace strukturální: v tomto případě je diskriminace vlastností určitých systémů a procedur, které pak, aniž by chtěly úmyslně diskriminovat určitou handicapovanou skupinu lidí, jsou pro ni obtížně dostupné, protože nepočítají s jejími odlišnostmi a možnostmi (například vzdělávací systém, který nebere v úvahu jazykové možnosti Romů).

Za rasovou diskriminaci nejsou považována zvláštní opatření, učiněná výhradně pro zajištění přiměřeného rozvoje některých rasových nebo etnických skupin nebo jednotlivců, kteří potřebují takovou ochranu, jež může být nezbytná k tomu, aby jim zabezpečila rovné užívání nebo výkon lidských práv a svobod, pokud ovšem tato opatření nevedou k zachování rozdílných práv pro různé rasové skupiny a pokud nezůstanou v platnosti po dosažení cílů, pro které byla přijata. (Tato právní definice je obsažena v Mezinárodní úmluvě OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace č. 95/1974 Sb. čl. 1, 2. Protože mezinárodní úmluvy jsou v ČR postaveny svojí právní silou nad zákon - viz. Ústava ČR, čl. 10 - je tato definice platná pro všechny vnitrostátní právní předpisy.)

RASOVÉ NÁSILÍ (Šišková, Tatjana: Výchova k toleranci, Praha Portál, 1998)

Pod tímto termínem rozumíme násilné chování (ve smyslu fyzického násilí) s rasovým motivem, jehož objektem je neindividualizovaný příslušník rasově odlišné skupiny. V případech rasového násilí je podstatné, že "oběť nemá tvář", útočník napadá odlišnou rasu a konkrétní oběť je kýmkoliv z této skupiny zaměnitelná. Do této kategorie patří celá škála násilného chování, vymezitelná jako zabití, ublížení na zdraví, způsobení škody velkého rozsahu, užití různých druhů násilí, genocida, pogromy apod. Co přiřazuje tyto druhy obecně existujícího násilného chování pod množinu rasového násilí, je přítomnost rasového motivu.

SOCIÁLNÍ KONTROLA (www.varianty.cz)

Sociální kontrola je souhrnným označením všech mechanismů, které zajišťují řád a stabilitu společnosti. Sociální kontrola je principem, jehož prostřednictvím se zjišťuje, zda v chování jednotlivců či skupin nedochází k odchylkám od norem zakořeněných ve společnosti, a zároveň souborem prostředků, které působí (za použití nejrůznějších typů sankcí) na odstranění těchto odchylek. Sociální kontrola však nepůsobí pouze jako zpětné posuzování toho, zda je sociální chování přijatelné či přiměřené (a jeho případná náprava), ale i jako výchozí informace o tom, co je považováno za žádoucí, je tedy nejen regulačním, ale i normativním mechanismem v sociálním kontaktu.

SOCIOKULTURNÍ SKUPINA (www.varianty.cz) Sociokulturní skupinou se rozumí taková skupina lidí, kterou lze definovat na základě:

- rasy, barvy pleti (ačkoliv jsou rasistické teorie vědecky neudržitelné, barva pleti je stále příčinou společenské nerovnosti, diskriminace a útlačku)
- příslušnosti k socioekonomické vrstvě (elita - střední třída - nižší třída - „underclass“, tzn. vrstvy vyloučené z účasti na životě společnosti)
- rodové příslušnosti, angl. gender (muži - ženy)
- jazyka, národní identity (např. polská menšina v české části Slezska)
- sexuální orientace (gayové, lesbičky, bisexuálové)
- tělesné nebo duševní handicapovanosti (vozičkáři, zrakově či sluchově postižení, duševně nemocní, mentálně handicapovaní...)
- subkulturní příslušnosti (sprayeri, punks, „skejtáři“, skinheads, rastafariáni...)

STATUS (www.varianty.cz)

Nejobecněji vzato jde o souhrnné vyjádření sociální pozice člověka v určité společnosti či skupině, jež je zpravidla spojené s určitou mírou ocenění ze strany druhých a se souborem práv i povinností. Ralph Linton takto status definoval v souvislosti se svým vymezením role, kterou chápal jako dynamickou složku statusu. Tento americký sociální antropolog též rozlišil status připsaný a získaný.

Status připsaný je založen na charakteristikách, nad nimiž má jedinec jen velmi malou nebo žádnou kontrolu, je to společenské postavení, do něhož člověk vstoupí narozením a rodinným dědictvím. Patří sem např. rasa, etnicita, pohlaví či gender, ale i třeba věk, tedy charakteristiky, které nemohou být nahrazeny či změněny v souladu s individuálními schopnostmi.

Status získaný je naopak sociální pozice dosažená v důsledku osobních schopností, dovedností a úsilí jedince v otevřené - formální či tržní - soutěži s ostatními. Tento typ statusu charakteristický zejména pro moderní společnost utváří faktory, jako je např. vzdělání či zaměstnání. Ovlivnitelnost života sice na jedné straně vede k větší aktivitě, oproti tomu však zvyšuje míru nejistoty i určité nestability, charakteristické právě pro moderní kapitalistickou společnost, a zároveň může negativně ovlivňovat mezilidské vztahy.

STEREOTYP (www.varianty.cz)

Pojem vychází z řeckých slov stereos - pevný, strnulý a typos - označení, značka. V námi používaném kontextu jej v roce 1922 poprvé použil americký novinář Walter Lippmann, který jím v knize Public Opinion (Veřejné mínění) označil zafixovaný obraz v hlavě, jehož prostřednictvím vnímáme chování či vlastnosti členů společenských skupin v hlavních rysech jako jednotné, neměnné, dané. Ve společenských vědách rozlišujeme kategorie autostereotypů - představ o nás samých nebo o naší skupině - a heterostereotypů - představ o jiných skupinách. Tvorba stereotypů je ovlivňována mnoha faktory - skupinovými normami, výchovou, změnami ve společnosti, vlivem médií, osobní nebo zprostředkovanou zkušeností atd. Nejčastějšími projevy stereotypizace ve směru k druhým jsou diskriminace a předsudky, tedy odlišné chování k členům jiných skupin, založené pouze na faktu jejich příslušnosti k určité skupině.

UPRCHLÍK (www.varianty.cz)

Uprchlíkem se rozumí kterákoliv osoba nacházející se mimo svou vlast, která má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních, dále z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů. Tato osoba je neschopna přijmout ochranu své vlasti nebo ji ze shora uvedených důvodů a obav odmítá. Totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, která se do své vlasti nechce nebo nemůže vrátit (podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků, OSN, Ženeva 1951).

XENOFOBIE (www.varianty.cz)

(xénos - přichozí, fóbos - bázeň, úzkost) Xenofobie tedy označuje odpor, nepřátelství, nedůvěru ke všemu cizímu, strach před ním. V mnoha ohledech lze xenofobii považovat za zastřešující pojem pro všechny druhy etnocentrismu, eurocentrismu, rasismu a další koncepty, jejichž základ spočívá v dělení lidstva na my - oni, přičemž za měřítko toho, co je dobré, správné a přijatelné jsou apriorně považovány hodnoty, normy a ideje vlastní (tedy „ty naše“). Cizí, tudíž subjektivně prožívané jako nebezpečné, se stává obětí beránkem jakožto "snadno definovatelný" původce nesnázi. Musíme však zdůraznit, že se jedná o konstitutivní prvek všech lidských společenství, který zakládá možnost ustavení nejrůznějších typů lidských skupin vůbec, bez něhož by jejich soudržnost a trvání byly ohroženy či znemožněny. Základem této soudržnosti je totiž primární vymezení vlastní skupiny vůči skupinám jiným, a právě tento

rys je základním stavebním kamenem identity členů skupiny. Jinými slovy - vymezení se vůči „jiným“ (a také stereotypy a předsudky vůči nim) jsou rubem pozitivně chápané identity. Jedná se tedy o dvě strany téže mince, a nelze proto zavrhnout jednu a zároveň podporovat druhou. V uvedeném smyslu je tedy třeba xenofobii chápat jako hypertrofovanou pozitivní (a patrně evolučně výhodnou, tedy „přirozeným výběrem“ prověřenou) charakteristiku všech lidských společností.

Příloha č. 2: Cizinci v ČR – migrace rok 2006 (tabulka)

Zahraniční a vnitřní stěhování cizinců podle státního občanství, top 25 - rok 2006

External and internal migration by country of citizenship, top 25 - 2006

Pramen: Český statistický úřad

Source: Czech Statistical Office

Státní občanství	Přistěhovalí <i>Immigrants</i>	Vystěhovalí <i>Emigrants</i>	Migrační saldo <i>Net migration</i>	Obrat migrace <i>Gross migration</i>	Vnitřní stěhování <i>Internal migration</i>	Country of citizenship
Celkem	66 125	31 388	34 737	97 513	22 973	<i>Total</i>
Ukrajina	30 150	17 157	12 993	47 307	12 922	<i>Ukraine</i>
Slovensko	6 781	629	6 152	7 410	1 382	<i>Slovak Republic</i>
Vietnam	6 433	2 350	4 083	8 783	3 377	<i>Viet Nam</i>
Ruská federace	4 675	2 461	2 214	7 136	1 008	<i>Russian Federation</i>
Moldávie	2 377	1 234	1 143	3 611	1 115	<i>Moldova, Republic of</i>
Spojené státy	1 804	1 262	542	3 066	63	<i>United States</i>
Mongolsko	1 549	474	1 075	2 023	622	<i>Mongolia</i>
Čína	1 381	604	777	1 985	173	<i>China (including Hong Kong)</i>
Polsko	949	96	853	1 045	243	<i>Poland</i>
Bulharsko	830	673	157	1 503	141	<i>Bulgaria</i>
Německo	797	63	734	860	119	<i>Germany</i>
Bělorusko	782	462	320	1 244	247	<i>Belarus</i>
Kazachstán	460	269	191	729	156	<i>Kazakhstan</i>
Japonsko	454	413	41	867	35	<i>Japan</i>
Rumunsko	449	276	173	725	138	<i>Romania</i>
Makedonie	446	266	180	712	37	<i>the former Yugoslav Republic of Macedo</i>
Indie	377	182	195	559	28	<i>India</i>
Bosna a Hercegovina	366	262	104	628	84	<i>Bosnia and Herzegovina</i>
Turecko	353	164	189	517	50	<i>Turkey</i>
Srbsko a Černá Hora	315	177	138	492	48	<i>Yugoslavia, Federal Republic of</i>
Uzbekistán	304	164	140	468	61	<i>Uzbekistan</i>
Spojené království	269	22	247	291	44	<i>United Kingdom</i>
Arménie	224	99	125	323	71	<i>Armenia</i>
Chorvatsko	221	124	97	345	31	<i>Croatia</i>
Korea	200	114	86	314	7	<i>Korea, Republic of</i>
Ostatní	3 179	1 391	1 788	4 570	771	<i>Other</i>

Pozn.: pořadí dle přistěhovačích cizinců v roce

Data arranged according to immigrants

Příloha č. 3: Cizinci v ČR r. 2006 (tabulka)

Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31.12.2006

Foreigners: by category of residence, sex and citizenship; 31 December 2006

Pramen: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR

Source: Directorate of Alien and Border Police; MHL

Státní občanství	Celkem Total	z toho ženy incl.: Females	% žen % of females	Trvalý pobyt Permanent residence	z toho ženy incl.: Females	Azyl Asylum	z toho ženy incl.: Females	Přechodný EU/ /Dlouhodobý pobyt Temporary EU/ /Long-term residence	z toho ženy incl.: Females	Celkem povolení k pobytu Residence permits, total	z toho ženy incl.: Females	Víza nad 90 dní 90-days- and- over visa	z toho ženy incl.: Females
Celkem	323 343	128 443	40,0	139 185	66 391	1 887	790	155 164	52 047	296 236	119 228	27 107	10 215
Celkem EU 25	102 886	38 702	37,6	45 009	22 706	0	0	57 877	15 996	102 886	38 702	0	0
Belgie	357	83	23,2	155	30	-	-	202	53	357	83	-	-
Dánsko	249	62	24,9	92	17	-	-	157	45	249	62	-	-
Estonsko	47	22	46,8	28	16	-	-	19	6	47	22	-	-
Finsko	155	65	41,9	56	21	-	-	99	44	155	65	-	-
Francie	1 869	575	30,8	654	190	-	-	1 215	385	1 869	575	-	-
Irsko	319	68	21,3	103	20	-	-	216	48	319	68	-	-
Itálie	2 011	320	15,9	1 129	196	-	-	882	124	2 011	320	-	-
Kypr	48	7	14,6	34	4	-	-	14	3	48	7	-	-
Litva	286	153	53,5	113	80	-	-	173	73	286	153	-	-
Lotyšsko	90	58	64,4	58	36	-	-	32	22	90	58	-	-
Lucembursko	19	6	31,6	7	-	-	-	12	6	19	6	-	-
Maďarsko	535	197	36,8	388	141	-	-	147	56	535	197	-	-
Malta	18	8	44,4	7	4	-	-	11	4	18	8	-	-
Německo	10 109	2 368	23,4	4 220	1 406	-	-	5 889	902	10 109	2 368	-	-
Nizozemsko	1 717	495	28,8	551	132	-	-	1 166	363	1 717	495	-	-
Polsko	18 894	8 883	47,0	11 320	7 940	-	-	7 574	943	18 894	8 883	-	-
Portugalsko	70	20	28,6	28	6	-	-	42	14	70	20	-	-
Rakousko	3 022	595	19,7	1 196	358	-	-	1 826	237	3 022	595	-	-
Recko	805	259	32,2	720	240	-	-	85	19	805	259	-	-
Slovensko	58 384	23 494	40,2	22 472	11 420	-	-	35 912	12 074	58 384	23 494	-	-
Slovensko	192	66	34,4	150	51	-	-	42	15	192	66	-	-
Spojené království	2 873	620	21,6	1 088	170	-	-	1 785	450	2 873	620	-	-
Španělsko	361	122	33,8	179	63	-	-	182	59	361	122	-	-
Švédsko	456	156	34,2	261	105	-	-	195	51	456	156	-	-
Ostatní země celkem	220 457	90 741	41,2	94 176	43 685	1 887	790	97 287	36 051	193 350	80 526	27 107	10 215
Afgánistán	370	157	42,4	86	19	237	118	40	19	363	156	7	1
Albánie	221	76	34,4	119	33	13	4	78	38	210	75	11	1
Alžírsko	527	42	8,0	472	24	1	-	52	17	525	41	2	1
Angola	190	35	18,4	137	19	21	5	28	9	186	33	4	2
Argentina	61	29	47,5	40	17	-	-	14	9	54	26	7	3
Arménie	1 455	676	46,5	1 055	512	81	39	252	102	1 388	653	67	23
Austrálie	358	142	39,7	251	87	-	-	71	35	322	122	36	20
Ázerbájdžán	219	97	44,3	74	37	24	9	99	40	197	86	22	11
Bahrajn	30	9	30,0	3	1	-	-	22	5	25	6	5	3
Bangladéš	54	5	9,3	30	2	-	-	14	3	44	5	10	-
Belize	3	1	33,3	3	1	-	-	-	-	3	1	-	-
Bělorusko	3 438	1 971	57,3	1 521	1 009	227	97	1 482	780	3 230	1 886	208	85
Benin	40	6	15,0	33	6	-	-	7	-	40	6	-	-
Bolívie	53	11	20,8	28	3	-	-	24	7	50	10	3	1
Bosna a Hercegovina	1 738	657	37,8	1 393	567	11	5	266	75	1 670	647	68	10
Botswana	41	16	39,0	-	-	-	-	26	12	26	12	15	4
Brazílie	143	69	48,3	81	38	-	-	28	15	109	53	34	16
Bulharsko	4 660	1 681	36,1	2 781	1 025	25	12	1 479	533	4 285	1 570	375	111
Burkina Faso	11	3	27,3	9	1	-	-	2	2	11	3	-	-
Burundi	2	0	0,0	1	-	1	-	-	-	2	-	-	-
Čad	8	0	0,0	5	-	1	-	2	-	8	-	-	-
Černá Hora	4	1	25,0	3	1	-	-	1	-	4	1	-	-
Čína (vč. Hongkongu)	4 165	1 808	43,4	2 223	996	8	3	1 472	615	3 703	1 614	462	194
Dominika	1	0	0,0	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Dominikánská rep.	13	3	23,1	10	3	-	-	2	-	12	3	1	-
Džibutsko	3	2	66,7	1	1	2	1	-	-	3	2	-	-
Egypt	273	21	7,7	200	7	-	-	59	11	259	18	14	3
Ekvádor	64	20	31,3	29	8	-	-	33	11	62	19	2	1
Eritrea	3	0	0,0	1	-	-	-	2	-	3	-	-	-
Etiopie	68	13	19,1	33	6	10	1	20	5	63	12	5	1
Fidži	1	0	0,0	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Filipíny	84	66	78,6	39	38	-	-	34	20	73	58	11	8
Gambie	6	1	16,7	3	-	2	1	1	-	6	1	-	-
Ghana	100	23	23,0	50	5	18	10	23	4	91	19	9	4
Grenada	5	2	40,0	1	-	-	-	4	2	5	2	-	-
Gruzie	476	208	43,7	244	110	21	8	154	65	419	183	57	25
Guatemala	14	7	50,0	7	5	-	-	7	2	14	7	-	-
Guinea	54	11	20,4	21	5	6	1	26	5	53	11	1	-
Guinea-Bissau	13	3	23,1	10	2	-	-	3	1	13	3	-	-
Guyana	5	0	0,0	5	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Haiti	1	0	0,0	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Honduras	9	4	44,4	4	-	-	-	3	3	7	3	2	1
Chile	45	22	48,9	34	16	-	-	9	5	43	21	2	1
Chorvatsko	2 228	733	32,9	1 686	602	3	1	458	105	2 147	708	81	25

Státní občanství	Celkem Total	z toho ženy incl.: Females	% žen % of females	Trvalý pobyt Permanent residence	z toho ženy incl.: Females	Azyl Asylum	z toho ženy incl.: Females	Přechodný EU/ /Dlouhodobý pobyt Temporary EU/ /Long-term residence	z toho ženy incl.: Females	Celkem povoleni k pobytu Residence perms, total	z toho ženy incl.: Females	Viza nad 90 dní 90-days- and- over visa	z toho ženy incl.: Females
Indie	731	176	24,1	198	48	2	-	319	89	519	137	212	39
Indonésie	85	49	57,6	45	27	-	-	33	18	78	45	7	4
Irák	300	105	35,0	162	54	88	32	43	17	293	103	7	2
Irán	176	51	29,0	70	14	31	16	61	18	162	48	14	3
Island	22	8	36,4	9	3	-	-	13	5	22	8	-	-
Izrael	663	226	34,1	232	68	-	-	350	125	582	193	81	33
Jamaika	5	2	40,0	1	-	-	-	4	2	5	2	-	-
Japonsko	1 251	554	44,3	138	99	-	-	889	353	1 005	452	246	102
Jemen	190	58	30,5	115	32	-	-	67	24	182	56	8	2
Jihoafrická rep.	137	68	49,6	86	42	3	-	35	18	124	60	13	8
Jordánsko	194	24	12,4	131	16	1	-	50	8	182	24	12	-
Kambodža	16	5	31,3	5	3	2	-	9	2	16	5	-	-
Kamerun	29	5	17,2	19	4	-	-	5	1	24	5	5	-
Kanada	623	277	44,5	340	141	-	-	198	86	538	227	85	50
Kapverdy	9	3	33,3	5	-	-	-	3	3	8	3	1	-
Katar	1	0	0,0	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Kazachstán	2 452	1 378	56,2	1 582	916	73	40	579	310	2 234	1 286	218	112
Keňa	37	10	27,0	6	2	-	-	27	8	33	10	4	-
Kolumbie	119	58	48,7	59	31	-	-	56	27	115	58	4	-
Kongo	31	6	19,4	23	3	2	-	6	3	31	6	-	-
Kongo, dem. rep.	78	23	29,5	30	6	36	12	11	5	77	23	1	-
Korea	347	177	51,0	43	26	-	-	168	90	211	116	136	61
Korea, lid. dem. rep.	399	367	92,0	-	-	-	-	336	306	336	306	63	61
Kostarika	29	9	31,0	10	6	-	-	16	3	26	9	3	-
Kuba	233	69	29,6	181	50	27	10	23	8	231	68	2	1
Kuvajt	30	3	10,0	5	1	-	-	25	2	30	3	-	-
Kyrgyzstán	341	196	57,5	167	104	17	10	136	72	320	186	21	10
Laos	16	7	43,8	10	4	-	-	4	1	14	5	2	2
Lesotho	4	0	0,0	-	-	-	-	4	-	4	-	-	-
Libanon	240	32	13,3	188	25	-	-	50	7	238	32	2	-
Libérie	10	4	40,0	5	3	4	-	1	1	10	4	-	-
Libye	324	100	30,9	68	5	1	-	255	94	322	99	2	1
Lichtenštejnsko	3	1	33,3	1	-	-	-	2	1	3	1	-	-
Madagaskar	25	6	24,0	22	6	-	-	3	-	25	6	-	-
Makedonie	1 440	281	19,5	694	130	2	2	581	138	1 277	270	163	11
Malajsie	107	57	53,3	3	1	-	-	34	17	37	18	70	39
Maledivy	4	2	50,0	1	-	-	-	3	2	4	2	-	-
Mali	30	9	30,0	15	2	-	-	15	7	30	9	-	-
Maroko	174	17	9,8	143	11	1	-	24	6	168	17	6	-
Mauricius	19	10	52,6	6	5	-	-	6	2	12	7	7	3
Mauritánie	3	0	0,0	2	-	-	-	1	-	3	-	-	-
Mexiko	129	57	44,2	63	27	-	-	34	17	97	44	32	13
Moldavsko	6 206	2 272	36,6	1 227	601	8	5	3 423	1 159	4 658	1 785	1 548	507
Mongolsko	3 282	2 070	63,1	776	539	2	1	1 724	1 055	2 502	1 595	780	475
Mosambik	5	1	20,0	4	1	-	-	1	-	5	1	-	-
Myanmar (býv. Barma)	10	2	20,0	1	-	7	2	1	-	9	2	1	-
Namibie	26	11	42,3	2	2	-	-	19	7	21	9	5	2
Nepál	44	12	27,3	14	2	-	-	20	7	34	9	10	3
Niger	2	0	0,0	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Nigérie	304	40	13,2	214	20	19	6	54	10	287	36	17	4
Nikaragua	13	3	23,1	8	1	-	-	5	2	13	3	-	-
Norsko	113	28	24,8	42	10	-	-	71	18	113	28	-	-
Nový Zéland	83	32	38,6	35	9	-	-	29	12	64	21	19	11
Omán	1	1	100,0	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-
Pákistán	278	51	18,3	201	33	12	2	54	12	267	47	11	4
Palastína	111	16	14,4	51	11	1	-	56	4	108	15	3	1
Panama	12	1	8,3	4	-	-	-	7	1	11	1	1	-
Paraguay	20	4	20,0	1	-	-	-	14	2	15	2	5	2
Peru	125	38	30,4	73	21	-	-	43	14	116	35	9	3
Pobřeží slonoviny	45	3	6,7	41	2	-	-	4	1	45	3	-	-
Rumunsko	2 940	1 115	37,9	2 036	922	124	44	537	94	2 697	1 060	243	55
Rusko	18 954	10 032	52,9	8 888	5 044	390	188	7 928	3 918	17 216	9 150	1 738	882
Rwanda	3	0	0,0	-	-	1	-	-	-	1	-	2	-
Salvador	10	4	40,0	1	-	-	-	7	3	8	3	2	1
San Marino	1	0	0,0	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Saúdská Arábie	54	4	7,4	16	1	-	-	33	2	49	3	5	1
Senegal	43	2	4,7	36	2	2	-	4	-	42	2	1	-
Seychely	2	1	50,0	1	1	-	-	-	-	1	1	1	-
Sierra Leone	7	3	42,9	-	-	2	1	3	1	5	2	2	1
Singapur	22	17	77,3	4	3	-	-	12	8	16	11	6	6

Státní občanství	Celkem Total	z toho ženy incl.: Females	% žen % of females	Trvalý pobyt Permanent residence	z toho ženy incl.: Females	Azyl Asylum	z toho ženy incl.: Females	Přechodný EU/ /Dlouhodobý pobyt Temporary EU/ /Long-term residence	z toho ženy incl.: Females	Celkem povoleni k pobytu Residence permits, total	z toho ženy incl.: Females	Viza nad 90 dní 90-days- and- -over visa	z toho ženy incl.: Females
Somálsko	16	6	37,5	2	1	8	4	6	1	16	6	-	-
Spojené arab. emiráty	7	0	0,0	1	-	-	-	5	-	6	-	1	-
Spojené státy	4 212	1 618	38,4	2 275	759	-	-	1 155	480	3 430	1 239	782	379
Srbsko	103	51	49,5	39	11	2	1	16	7	57	19	46	32
Srbsko a Černá Hora	3 786	1 162	30,7	2 675	783	57	24	884	334	3 616	1 121	170	41
Sri Lanka	73	28	38,4	28	7	13	4	21	12	62	23	11	5
Súdán	55	13	23,6	32	9	10	-	12	4	54	13	1	-
Surinam	1	0	0,0	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Svatá Lucie	1	1	100,0	1	1	-	-	-	-	1	1	-	-
Sv. Tomáš a Principl	2	0	0,0	1	-	-	-	1	-	2	-	-	-
Sýrie	408	98	24,0	320	78	14	4	71	16	405	98	3	-
Švýcarsko	430	137	31,9	296	106	-	-	164	31	430	137	-	-
Tádžikistán	59	26	44,1	10	8	1	-	42	18	53	26	6	-
Tanzanie	20	2	10,0	15	2	2	-	4	-	19	2	1	-
Thajsko	282	249	88,3	59	56	-	-	148	128	207	184	75	65
Tchaj-wan	166	75	45,2	11	10	-	-	121	53	132	63	34	12
Togo	10	4	40,0	8	4	1	-	1	-	10	4	-	-
Tonga	3	2	66,7	3	2	-	-	-	-	3	2	-	-
Trinidad a Tobago	3	1	33,3	1	-	-	-	2	1	3	1	-	-
Tunisko	350	31	8,9	321	22	1	-	20	5	342	27	8	4
Turecko	825	229	27,8	325	57	18	4	301	81	644	142	181	87
Turkmenistán	26	21	80,8	4	4	4	5	15	12	24	19	2	2
Uganda	12	5	41,7	1	1	-	-	11	4	12	5	-	-
Ukrajina	102 657	40 223	39,2	25 408	14 165	63	25	61 268	20 467	86 739	34 657	15 918	5 568
Uruguay	12	7	58,3	7	4	-	-	4	3	11	7	1	-
Uzbekistán	519	198	38,2	70	44	23	7	300	114	393	165	126	33
Venezuela	44	20	45,5	28	13	-	-	15	7	43	20	1	-
Vietnam	40 835	17 478	42,8	30 538	13 088	56	12	7 880	3 479	38 454	16 559	2 381	919
Zambie	32	10	31,3	18	4	-	-	13	6	31	10	1	-
Zimbabwe	9	2	22,2	5	2	-	-	3	-	8	2	1	-
Bez státního občanství + nezjištěno	470	160	34,0	410	138	45	16	15	6	470	160	-	-

Příloha č. 4: Cizinci na MŠ, ZŠ, SŠ a VOŠ 2006/07 (tabulka)

Děti, žáci a studenti podle státního občanství na mateřských školách, základních, středních a vyšších odborných školách a konzervatořích ve školním roce 2006/07

Children, pupils and students at nursery schools, basic, secondary and higher professional schools and conservatories: by citizenship; school year 2006/07

Pramen: Ústav pro informace ve vzdělávání

Source: Institute for Information on Education

Státní občanství Citizenship	Mateřské školy Nursery schools		Základní školy Basic schools		Střední školy Secondary schools		Konzervatoře Conservatories		Vyšší odborné školy Higher professional schools	
	děti Children	% z cizinců % of foreigners	žáci Pupils	% z cizinců % of foreigners	žáci Pupils	% z cizinců % of foreigners	žáci Pupils	% z cizinců % of foreigners	studenti Students	% z cizinců % of foreigners
Celkem / Total	285 419	x	876 513	x	576 585	x	3 534	x	27 650	x
Česká republika Czech Republic	282 608	x	864 009	x	570 970	x	3 422	x	27 346	x
Cizinci celkem Foreigners, total	2 811	100,0	12 504	100,0	5 615	100,0	112	100,0	304	100,0
Celkem EU 25 EU 25, total	670	23,8	2 815	22,5	1 242	22,1	61	54,5	192	63,2
Ostatní evropské země Other European countries	902	32,1	4 769	38,1	2 437	43,4	38	33,9	91	29,9
Ostatní země Other countries	1 239	44,1	4 920	39,3	1 936	34,5	13	11,6	21	6,9
s trvalým pobytem With permanent residence	2 200	78,3	8 495	67,9	4 256	75,8	31	27,7	112	36,8
s přechodným pobytem With temporary residence	571	20,3	3 727	29,8	1 263	22,5	81	72,3	171	56,3
azylanti / Refugees	33	1,2	274	2,2	82	1,5	0	0,0	7	2,3
Vybrané země Selected countries										
Vietnam	1 011	36,0	3 452	27,6	1 310	23,3	0	0,0	3	1,0
Ukrajina	503	17,9	2 748	22,0	1 263	22,5	18	16,1	43	14,1
Slovensko	442	15,7	2 266	18,1	861	15,3	44	39,3	184	60,5
Rusko	181	6,4	913	7,3	640	11,4	11	9,8	25	8,2
Mongolsko	43	1,5	305	2,4	79	1,4	0	0,0	1	0,3
Kazachstán	15	0,5	227	1,8	152	2,7	1	0,9	8	2,6
Arménie	13	0,5	186	1,5	106	1,9	0	0,0	0	0,0
Bělorusko	32	1,1	190	1,5	100	1,8	3	2,7	8	2,6
Moldavsko	24	0,9	177	1,4	85	1,5	0	0,0	1	0,3
Čína	42	1,5	217	1,7	64	1,1	1	0,9	0	0,0
Srbsko a Černá Hora	41	1,5	177	1,4	64	1,1	0	0,0	0	0,0
Polsko	45	1,6	153	1,2	130	2,3	0	0,0	7	2,3
Rumunsko	18	0,6	139	1,1	59	1,1	0	0,0	2	0,7
Německo	72	2,6	141	1,1	127	2,3	1	0,9	0	0,0
Chorvatsko	30	1,1	120	1,0	57	1,0	1	0,9	3	1,0
Bulharsko	29	1,0	122	1,0	76	1,4	4	3,6	6	2,0
Spojené státy	24	0,9	115	0,9	41	0,7	2	1,8	1	0,3
Bosna a Hercegovina	14	0,5	78	0,6	56	1,0	0	0,0	1	0,3
Makedonie	11	0,4	48	0,4	16	0,3	0	0,0	0	0,0
Gruzie	4	0,1	37	0,3	21	0,4	0	0,0	1	0,3
Nizozemsko	20	0,7	56	0,4	13	0,2	0	0,0	0	0,0
Francie	19	0,7	12	0,1	14	0,2	0	0,0	0	0,0
Itálie	19	0,7	48	0,4	20	0,4	2	1,8	0	0,0
Japonsko	19	0,7	10	0,1	7	0,1	2	1,8	0	0,0
Spojené království	16	0,6	27	0,2	15	0,3	1	0,9	0	0,0
Turecko	11	0,4	29	0,2	6	0,1	2	1,8	2	0,7

Příloha č. 5: Cizinci v na VŠ 2006/07 (tabulka)

Vysoké školy - počty zahraničních studentů podle státního občanství - od akademického roku 1997/98 do 2006/07

Universities: foreign students by citizenship from 1997/98 to 2006/07

Pramen: Ústav pro informace ve vzdělávání

Source: Institute for Information on Education

Státní občanství / Citizenship	1997/98		1998/99		1999/00		2000/01		2001/02		2002/03		2003/04		2004/05		2005/06		2006/07	
	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci	celkem	z toho samoplatci
	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private	Total	Incl. Private
Vysoké školy v ČR Universities in CR	3 287	2 000	3 599	2 078	4 337	1 439	6 109	1 318	7 743	1 246	9 948	1 126	11 401	1 116	14 208	1 104	21 434	1 564	24 641	2 037
Celkem EU 25 EU 25, total	1 907	1 344	2 209	1 455	2 819	1 009	4 426	646	5 739	733	7 444	589	8 242	546	10 345	531	16 335	820	18 597	1 087
z toho:																				
Kypr	23	18	32	26	61	43	73	58	77	50	82	56	111	67	108	82	130	72	135	65
Německo	41	27	37	14	26	10	28	-	44	12	82	18	82	19	123	16	235	60	256	80
Polsko	80	18	64	20	118	1	77	1	88	2	92	1	112	-	128	1	291	2	299	1
Portugalsko	2	1	8	6	12	12	12	12	18	18	33	25	41	39	99	42	190	130	277	286
Řecko	663	641	658	640	641	510	428	398	297	277	193	178	133	116	109	81	116	78	140	93
Slovensko ¹⁾	951	480	1 150	497	1 771	185	3 501	125	4 918	97	6 660	53	7 437	21	9 387	13	14 564	11	16 503	19
Slovensko	18	18	19	16	18	2	15	3	23	7	20	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Španělsko	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	5	23	8	20	8	48	2	38	3
Spojené království	117	112	207	203	228	226	241	7	231	229	237	214	285	243	328	273	300	334	419	372
Švédsko	32	31	36	33	44	40	53	48	45	43	45	36	38	31	47	35	61	45	80	74
Vybrané země Selected countries	1 380	656	1 390	623	1 518	430	1 683	672	2 004	513	2 504	537	3 159	570	3 863	573	5 099	744	6 044	950
Albánie	10	2	12	2	12	-	13	-	19	-	21	-	32	-	48	-	48	1	52	1
Arménie	14	3	20	2	23	-	24	-	24	-	28	-	35	-	33	-	41	-	48	0
Báhrájn	32	32	55	53	74	74	66	65	82	62	61	61	40	38	32	30	24	23	22	18
Bělorusko	9	2	14	7	21	1	36	-	57	-	115	-	171	-	186	-	277	1	315	3
Bosna a Hercegovina	28	9	29	8	37	-	32	-	30	-	34	-	-	-	39	-	49	5	53	0
Bulharsko	30	16	35	21	39	-	42	2	43	1	50	-	61	1	74	2	110	5	126	6
Chorvatsko	29	11	22	8	31	-	30	2	37	2	39	3	40	1	39	1	68	2	75	3
Indie	12	11	16	14	24	2	27	27	36	36	39	37	48	45	53	49	81	60	101	66
Írán	38	38	-	-	24	-	20	17	25	20	31	24	32	19	30	13	36	14	42	16
Izrael	35	24	39	13	33	-	40	16	61	23	85	26	111	26	148	25	160	17	183	15
Jemen	76	31	49	5	38	-	38	1	26	1	21	-	26	-	21	-	47	4	44	3
Jordánsko	34	15	33	14	35	-	30	7	32	9	26	2	39	6	41	4	55	5	56	1
Kanada	23	21	25	22	24	-	28	23	25	19	26	18	27	18	31	21	36	21	44	24
Kazachstán	7	4	10	5	18	2	27	1	34	1	43	-	75	-	108	1	171	4	257	4
Keňa	15	5	17	3	22	4	19	2	26	2	29	3	23	4	22	4	19	2	22	4
Kuvajt	10	8	12	10	29	28	38	37	65	65	58	54	58	47	53	45	38	34	31	24
Libanon	37	6	34	4	38	6	46	4	49	5	50	5	45	6	38	3	47	3	39	4
Libye	12	8	9	7	15	14	12	7	20	10	45	28	50	34	59	46	91	69	69	53
Makedonie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	55	-	59	1	65	-	57	3
Moldavsko	1	1	2	1	28	-	12	-	19	-	27	-	32	-	33	-	51	-	62	0
Mongolsko	22	5	15	5	28	-	25	-	22	-	24	-	30	-	41	-	62	2	82	2
Norsko	21	20	30	30	41	36	51	47	59	56	73	72	102	98	144	99	196	188	244	209
Palestina	-	-	-	-	2	2	8	2	18	2	24	1	-	-	-	-	-	-	-	-

Příloha č. 6: Interpretace rozhovorů (text)

Respondent č.1:

Miroslav z Ukrajiny (Christ, Podkarpatská Rus), 21 let. Momentálně se vzdělává prostřednictvím kurzu angličtiny a samostudiem, rád by v příštím roce studoval na vysoké škole. Hlásí se na MU na Fakultu sociálních studií na obor Sociální politika a také na Fakultu informatiky a ještě se hlásí na obor Anglický jazyk a literatura. V ČR žije již dva a půl let, jako důvod uvedl hlavně studium a následné získání práce, v ČR by chtěl získat trvalý pobyt.

Že by rád studoval v České republice, si uvědomil, když jsem přijížděl na návštěvy za tetou (maminčina sestřenice, která je Češka). Jako turistu jej původně zajímala pouze česká kultura, pak zjistil, že Česko nabízí dobré studijní i pracovní příležitosti a tak se těchto příležitostí rozhodl chopit a odjel společně se svým kamarádem hledat štěstí do Brna.

Na české lidi má převážně kladný názor: „Češi jsou jako lidi v pořádku. Dá se s nimi vycházet.“ Sám má spoustu českých kamarádů, kterým nezáleží na tom, zda je Ukrajinec nebo Čech. Avšak drobné kulturní rozdíly v české společnosti pociťuje. Znatelný rozdíl pozoruje v slabších rodinných vazbách „Když jde o rodinu viděl jsem hodně případů, že prostě...ta rodina...jako každý žije tak jako by byl

sám... “ Na Ukrajině má rodina větší význam a celkově tam funguje větší rodinná pospolitost než v české společnosti. Další rozdíl vidí v tom, že „*Češi mají jiný myšlenkový postup*“, podle něj se zabývají více maličkostmi než Ukrajinci. A jako negativní zkušenost uvedl to, že Češi neumí říkat věci do očí. Několikrát se setkal s tím, že když měl Čech proti cizinci nějakou výhradu, tak místo toho, aby mu to řekl „na rovinu“, raději to držel v sobě a jednal proti němu za jeho zády.

V České republice si také všiml, že tu je spíše ateisticky založená společnost a náboženství nemá takový význam jako na Ukrajině. Příčinu vidí v tom, že zde lidé vyrůstali ve vědecké době a mají tedy realistický pohled na svět. Zároveň to ovšem nehodnotí to jako vyloženě špatný jev (ačkoliv je evidentně věřící). Jinak se v Brně cítí dobře, už jen proto, že mu zdejší prostředí (architektura) připomíná Ukrajinu. A sám sebe také hodnotí jako člověka, který nemá problém se přizpůsobit. Sám o sobě tvrdí, že má rád lidi, a že je společenský a proto se pohybuje nejen mezi Ukrajinci, ale i zná hodně Čechů, Bělorusů, Bulharů apod.

Ve volném čase se nejdřív učí a pak sportuje (basketball, fotbal, plavání). Na vlastní kůži nepocítil xenofobii ani nikdy na něj nebylo pohlíženo, jako na podřadného dělníka. „*Když jsem jako pracoval brigádně nebo tak, tak jsem dobře vycházel jako ze šéfa, jo, že to bylo vždycky v pořádku.*“ Ale měl možnost vidět, že na některé ukrajinské dělníky je špatně pohlíženo, i to ale chápe. Prý k tomu jsou často i důvody a tito dělníci nemají často žádné ambice: „*Oni třeba chlastají v práci a spí v práci a tak prostě...*“

Na životě v ČR se mu líbí, že tady funguje zákon a není tu korupce. A jedním z hlavních důvodů, proč se vůbec rozhodl studovat Česku, bylo že „*tu má člověk jistotu dostat se k nějaké té cíli*“ a po vystudování se může uplatnit v oboru a následně zajistit svoji rodinu. Na Ukrajině se třeba musí za všechno platit i například, pokud chce člověk pracovat v kanceláři. Korupci na Ukrajině ve školství nehodnotí dobře: „*To je špatně, když ti lidé vystudují a stávají se z těch lidí specialisté v tom oboru, protože na Ukrajině třeba je hodně chirurgů, kteří vystudovali za klobásu. Tak prostě jsou hodně smrti a takovejch věcí.*“ Proto je dobré, že v čeští profesori chtějí po studentech opravdové znalosti.

Na otázku, co se mu tady nelíbí, odpověděl, že se ještě nesetkal s takovým problémem, který by mu opravdu vadil. Jediné po čem se mu na Ukrajině stýská, jsou jeho rodiče a příbuzní, kamarádi. Co se týče studia v České republice líbí se mu představa, že může získat kvalitní bezplatné vzdělání (na Ukrajině musí člověk zaplatit i v případě, že vědomosti má) a následně se uplatnit v oboru a finančně zajistit budoucí rodinu. Studovat by tady chtěl v češtině, česky se naučil prostřednictvím kurzu, který rok a půl navštěvoval v rámci organizace Soze. Zajímavé bylo, že kurz vyučovala Češka, která neuměla rusky, takže pokud něco chtěla vysvětlit musela to ukázat. nyní navštěvuje kurz angličtiny v rámci multikulturního centra Celsuz. Ze zkušenosti svého kamaráda, ví, že čeští profesori nedělají rozdíl mezi českými nebo zahraničními studenty, proto se ani neočekává jiný přístup, pokud by se na vysokou školu dostal.

Respondent č.2:

Kateryna z Ukrajiny (melitopol, zapadoukrajinská oblast), 25let. Studuje v češtině na MU FSS dva obory: Ruský jazyk a literaturu a Sociální politiku a sociální práci. Nejvíce se zajímá o zpěv, turistika a volejbal. V nejbližší době by chtěla dostudovat. V ČR je již 2,5 roku, účelem bylo studium, ale chtěla by tady zůstat na trvalo. Dokonce se za ni přistehovala její rodina a všichni mají již trvalý pobyt.

Její rodina má české předky a vesnička, z které pochází je také česká a není jediná svého druhu. Je obvyklé, že se temnější obyvatelé postupně vracejí zpět do České republiky. Není proto divu, že bylo Česko pro Katerynu snadnou volbou; měla k němu rodinnou vazbu a česky rozuměla a znala zdejší zvyky.

O Ukrajincích hovoří jako o otevřených, společenských lidech, kteří jsou velmi pohostinní – pro návštěvu jsou se schopni i zadlužit. Proto byla po příjezdu do Česka překvapena – když chce někoho navštívit, musí se předem ohlásit. Co se týče Čechů, vnímá rozdíl mezi Čechy a Moravany. Po nějakou dobu žila v západních Čechách: „*To je tam strašný!*“. Má zkušenosti s tím, že pokud ji někdo nezná, tak ji málokdo pomůže.

Na vlastní kůži se setkala s českou averzí vůči Ukrajincům. „*Ze začátku to bylo hrozné. Jsem reagovala na to, že mě to připadalo hodně nespravedlivý, že Češi takhle diskriminují a říkají, že ti Ukrajinci jsou všichni stejný a když vidí ty Ukrajince, kteří tady pracujou a jsou třeba chudí a jsou málo vzdělání možná, neumí se nějak chovat... a podle toho posuzují celý ten národ.*“ Což ji osobně hodně vadilo, protože sama vystudovala na Ukrajině vysokou školu, a po příjezdu do Česka musela čelit různým narážkám, ze strany lidí, kteří nebyli tolik vzdělání. Ze začátku se s nimi hádala a snažila se jim něco dokázat, ale časem pochopila, že to nemá smysl. Kvůli takovému přístupu se začala první rok a půl stydět za to, že je Ukrajinka, protože ji někteří lidé dávali najevo, že má menší hodnotu. Snažila se také nemluvit rusky ani ukrajinsky na veřejnosti, aby nepoutala pozornost. Zvláště nepříjemnou situaci zažila v nemocnici, kde se lidé, s kterými sdílela nemocniční pokoj, podívovali nad tím, jak mohou být ve stejném pokoji s cizinkou. Jednalo se většinou o lidi starší 45 let. Kateryna rozumí tomu, co bylo, ale dějiny nezmění a nepřijela sem nikoho střílet. Naopak přístup studentů a mladých lidí je odlišný, spíše sklízí obdiv za to, že přijela a začala studovat dvě školy. „*No a prostě všichni se ptají – a jak to je u vás a proč? – tam už je úplně jiná dimenze toho rozhovoru, chování a tak.*“

Teď už se za svoji národnost nestydí a už je tomu asi rok, co naopak začala být hrdá na to, že je Ukrajinka. Proč by se za to měla stydět? Ona nemůže za to, jakou má Ukrajina ekonomickou situaci ani za špatnou reputaci, a nejsou všichni Ukrajinci takoví, jak si o nich myslí Češi. Taky jsou mezi nimi chytří lidé, kteří mohou něco dokázat, mohou vypadat hezky, také mají hezkou kulturu a své dějiny. A to se teď snaží reprezentovat, aby Češi viděli i tu druhou půlku Ukrajinců, lidi, kteří se snaží vzdělávat. Jsou tady zažité nějaké stereotypy – Ukrajinec se zlatými zuby a kostkovanou taškou – s tím se nedá moc dělat, ale záleží, jak se k nim bude člověk chovat.

V kontaktu je jak s Čechy, tak s Ukrajinci, mezi kterýma má hodně kamarádů. A je pyšná na to, že nezapomíná svou řeč. Navíc si myslí, že znalost ruštiny a ukrajinština má velkou budoucnost. Sama doučuje ruštinu a vidí, že je o tento jazyk velký zájem. Kateryna sama neměla problém spřátelit se s Čechy a nejt si mezi nimi přátelé. Ale stále se setkává s jistou formou diskriminace, především na úřadech. „*Když prostě přijdu, z něčí, nevím, že mám v bance třeba nějaké potíže nebo chtěla bych ...nevím, prostě to je jedno, a mluvím česky, všichni – prostě ze začátku se nedá poznat, kdo jsem, žejo – a pak když mě požádají o pas, o občanku, tak nic neříkám a vyndám ten svůj pas, normální ukrajinskéj červeněj, tak oni jak to uvidí, tak prostě momentálně se začnou chovat jinak.*“ Dnes už to bere z nadhledem a říká, že ji baví sledovat, jak se při pohledu na její pas, mění úředníkům výraz ve tváři.e

Na otázku, co se jí na životě v České republice nelíbí, odpověděla, že právě postoj Čechů k cizincům. Ale netvrdí, že jsou všichni odmítaví. A co se jí v Česku líbí? To, že se může sama o sebe postarat (pracovat, pokud potřebuje apod.) a to, že vůbec má tady takové možnosti..Na Ukrajině by totiž nebylo tak snadné sehnat práci a nešlo by si něco vyřídit bez známostí.

Rozdíly v kulturním životě nevnímá, spíše ale snaží udržovat ukrajinskou kulturu – s pár kamarádkami se spojily a utvořily sbor, kde zpívají v tradičních krojích ukrajinské písně, dokonce vystupují na festivalech. Kateryna to chápe jako jakousi formu představování Čechům ukrajinskou kulturu. „*Aby Češi viděli, že ta Ukrajina není jenom o práci, není o těch dělnících, ale je taky o něčem krásném...*“

V České republice studuje již třetím rokem, nejdříve navštěvovala tříměsíční kurz češtiny pro cizince a tam se dozvěděla o možnosti bezplatného studia, tak si poté podala přihlášky na univerzitu. Obor Sociální politika a sociální práce ji byl blízký, protože jej sama vystudovala na Ukrajině. Vysokoškolský diplom ji ovšem na Masarykově univerzitě neuznali, a tak musela projít běžným přijímacím řízením na magisterské studium, aby ji uznali bakalářský stupeň. Přijímací řízení ji přišlo ovšem lehké: „*Bylo to takové hodně lehké, jako mě se ptali na tu bakalářku, na praxi, kde jsem všude byla, co jsem viděla, proč tady chci studovat...spíš takhle. A ani na ty dovednosti moc jako se neptali...Mě se to zdálo takové nějaké strašně divné.*“ Raději se také rozhodla podat přihlášku na obor Ruský jazyk a literatura, aby měla větší šanci dostat se na vysokou školu. Předpokládala totiž, že s jejími znalostmi ruštiny nebude obtížné projít přijímacím řízením tohoto oboru. Přijímací testy z ruštiny byly nakonec obtížnější než ze sociální práce.

Studium v Česku hodnotí jako velice teoretické, tedy alespoň co se týče magisterského studia. „*To je takový...nějaký teoretický věci, který už znám, ale prostě tedka se to nějak roztahuje nebo...ani to nejde do hloubky. To je prostě je takový kolem...něco kolem něčeho.*“ Velice ji zklamalo, že nemají v rámci studia praxe. Myslela si, že bude navštěvovat různá zařízení, aby získala praktický přehled i o českých organizacích, o kterých se může teď dozvědět pouze z internetu. „*Já nevím jak to tam funguje, jak to tam vypadá. Já se tam nedostanu jenom tak prostě.*“

Ale po jiných stránkách se jí zdá české studium celkem na úrovni. Chválí si dostupnost zdrojů, možnosti studia literatury...A hlavně ve srovnání s Ukrajinou pociťuje volnost a svobodu studentského režimu. Je na každém, jak se rozhodne přistupovat ke studiu, podstatné jsou totiž výsledky.

Ačkoliv je v ročníku jediná cizinka, se spolužáky se hodně skamarádila. Z pohledu cizinky charakterizovala studium na české univerzitě takto: „*Přístup univerzity je neutrální, jim je to jedno spíš, ty lektori a ty přednášející, těm taky, je to takový... žádný diskriminace nebo něco takového, že bych se cítila jako nějak zvláštně.*“ Nikdy nebyl ze strany vyučujících žádný problém, jen pokud se psaly nějaké práce, se raději Kateryna předem omluvila za možné chyby v pravopise. Dokonce se jí jednou stalo, že ji při zkoušce profesor pobídl, ať se klidně vyjádří v ruštině, pokud si nemůže vzpomenout na český výraz.

V porovnání s ukrajinským školstvím, se zde nesetkala s úplatkářstvím. Na Ukrajině jsou dva typy škol – komerční a státní. Většina Ukrajinců raději zvolí komerční formu, kde má větší jistotu, že školu dokončí. Navíc dostat se na bezplatné státní studium je takřka nemožné, pokud se nezaplatí obrovská finanční částka nebo není člověk mimořádně nadaný. Při každé zkoušce ještě hrozí, že bude muset student zaplatit, a to bez ohledu, jestli umí nebo neumí. Což je všeobecně známá věc a každý o tom na Ukrajině ví. Zajímavé proto je, že je na Ukrajině spousta studentů, kteří mají zájem chodit na vysokou školu, i když po vystudování mají jen malou šanci uplatnit se. A pak jede do České republiky dělat zubař zednictví apod. Zase na druhou stranu, neví co bude za pět let, zda nebude větší nabídka pracovních míst; na patřičné pozice by se bez vysokoškolského studia nemohl dostat. Proto byla Kateryna trochu zaskočena přístupem českých studentů ke studiu. „*U nás je to takový, že už prostě, když ses dostal na tu univerzitu, tak seš rád, že jsi tady. A prostě dáš do toho všechno, co máš, i když se cítíš třeba nějak, že to není tvoje, no a co? Já jsem rád, že jsem tady!*“

Respondent č.3:

Valery z Běloruska, 22 let. Studuje na MU Fakultě sociálních studií obory: Psychologie a Genderová studia, 6. semestr. V České republice žije již čtvrtým rokem, přijel sem za účelem studia jako vládní stipendista české vlády.

Co se týče povahy, připadá mu český národ pasivní, spíše ponoření do sebe. Pasivitu uvádí na příkladu přístupu ke studiu studentů, kde spatřuje velký rozdíl mezi českými a běloruskými studenty: „*Když jsme jako doma – u nás, když studujeme vysokou školu, tak je tam opravdový boj o první lavice, třeba.*“ Běloruští studenti jsou kvůli tomu schopni přijít i o hodinu dřív do školy. Je to asi proto, že chtějí, aby si jich vyučující všiml, a snaží se něco dokázat.

To, že jsou Češi více ponoření do sebe, mu dělá velký problém, protože se s Čechy dostává na jinou úroveň rozhovoru. Běloruský národ je mnohem otevřenější. Původní představu o pobytu v České republice měl takovou, že bude žít vysokoškolským životem a bude mít spoustu kamarádů. Vysokoškolsky žije a zná jej celá fakulta, ale opravdových kamarádů má jen několik. Největší kamarádka, kterou tady našel, je cizinka – z Kazachstánu, s kterou se seznámil během přípravného kurzu v České republice a prošli spolu všemi potřebnými procedurami týkající se života a studia v ČR. Navíc podotýká, že se mu lépe navazuje přátelství s ženami než s muži.

Další kulturními rozdíly vidí v tom, jak se k sobě lidé navzájem chovají. V Bělorusku je společnost nastavena více patriarchálně, proto se i jinak chová muž k ženě. „*Když jsem jel s jednou kamarádkou šalinou, tak jsem ji při výstupu podal ruku, u nás to tak chodí a nic to neznamena...A ona mi řekla, jako – co je?...A ona zastává hodně feministické názory, stejně jako já, a ona mi vyloženě řekla – tady je vidět, že mezi je námi kulturní propast – a to mě zarazilo.*“ Tak teď si na některé věci dává pozor, ale některé věci cítí, že mu česká společnost toleruje, protože je cizinec.

Trvalo tedy delší dobu než měl pocit, že zapadl. Zezačátku cítil, že češi proti němu jako cizinci něco mají. Vyučující to tolerovali, naopak ho podporovali v různých činnostech a také oceňovali jeho tvořivost. Mezi studenty ovšem nedokázal nalézt takové pochopení jako mezi vyučujícími. Myslí si, že je to způsobeno jeho snaživostí, ta nepramení z toho, být z každou cenu nejlepší, ale v tom jak aktivně přistupuje ke studiu. například v diskuzích je téměř jediný kdo se hlásí o slovo. K aktivitě byl veden již v rodině odmalička, což souviselo s převratem v Bělorusku, kdy doma nic neměli a , aby něco získali, museli si to sami vybojovat. „*Bylo mi šest let, nebo sedm, a třeba neměli jsme co jíst ani jako ve městě,viš. A jedl jenom můj malý brácha, kterému bylo jen rok a půl. Moje matka ani já jsme nic nejedli...Tak jako já jsem to viděl na vlastní oči, všichni tu bídu, viš.*“ Protože osobně poznal život ve špatných podmínkách a nechce, aby se to zopakovalo, musí se více snažit. Cítí, že se musí stát odborníkem, aby vydělával peníze a podpořil svoji matku (otce nemá), která zatím ještě pracuje, přesto že je v důchodu. To, že ostatní studenti neberou studium vážně, se mu nelíbí a nevidí na jejich přístupu

žádná pozitiva. Pokud se dostali na vysokou školu, tak se mají chtít se něco dozvědět...Ale samozřejmě ne všichni se tak chovají.

V českém prostředí nalézá spíše více podobností než rozdílů. Je to tím, že jak běloruský tak český národ patří mezi slovanské. I když pociťuje, že se Česko více orientuje na Západ. „*Prostě všechno co je na Západě, je nejlepší. A to co bylo dříve dobré na Východě, tak to už není. A jelikož jsem z Východu, tak jsem jako špatnej.*“ Otevřeně s xenofobií se nesetkal, ale občas ho ve škole někdo nazve „cizincem“. Také pociťuje, že se na něj starší generace se dívá jinak než mladší, což spíše souvisí s minulým režimem a za to on nemůže.

Se špatným přístupem ze strany úředníků se setkal na cizinecké policii, kde musí přijít již o půl páté ráno, aby se dostal na řadu. Po dlouhém čekání ve frontě společně s ukrajinskými dělníky a Vietnamci, se cítí vyčerpan jak fyzicky tak morálně. Navíc je rozdíl, pokud jde o příslušníky „nevýchodních“ národností, například Američané nebo Švýcaři mají svoji speciální místnost a nemusí čekat ve stejné frontě jako on. Také je zaražen skutečností, že pracovníce na cizineckém úřadě neumí pořádně anglicky, několikrát se mu stalo, že dělal překladatele mezi úřednicí a anglicky hovořící cizincem.

V ČR se mu líbí stabilní život, díky kterému se může soustředit na studium. Vlastně to se mu tady líbí to, že je má možnost vzdělávání a může něčeho dosáhnout. Konkrétně na životě v Brně má rád klid, který tu panuje na rozdíl od rozruchu velkoměsta. sám totiž pochází z Minsku (hlavního města Běloruska). Ale vždy byl jeho sen studovat spíše ve velkoměstě typu New York, ale podotýká, že k tomu potřebuje hodně peněz. Vládním stipendistou se stal sice díky svému intelektu, ale pokud by chtěl studovat v Anglii nebo v Americe musel by být opravdu výjimečně nadaný nebo mít hodně peněz. Jako cizinec nemá tolik výhod, pokud by chtěl jet na nějakou konferenci nebo letní školu, musí si obstarat vízum a to ho stojí dost peněz. Ale po vstupu ČR do Schengenského prostoru je nemá tolik omezen pohyb. Mrzí ho ale situace se studenty v Bělorusku, kteří by chtěli odjet studovat třeba na Moskevskou univerzitu, a nemohou, protože dostat se tam je prakticky nemožné.

Do Běloruska jezdí dvakrát až třikrát ročně, ale už se necítí úplně jako doma, spíše jako na návštěvě. A zažívá rozporuplný stav, kdy jak v České republice, tak v Bělorusku je vnímán jako cizinec. „*Když jsem doma, tak jsem jakoby ten, kdo studuje v zahraničí, ale i tady jsem cizinec.*“ Zároveň se mu v běloruštině promítá český přízvuk a změnil se mu i způsob vyjadřování a chování. V Bělorusku například není zvykem omlouvat se, pokud se o sebe lidi zavadí, nebo v obchodech se nezdraví ani neděkuje. „*Když přijdu na pokladně (v Bělorusku) na řadu já, tak je pozdravím, řeknu: ‚Dobrý den!‘, a u nás je to nezvyk, obrovský nezvyk. U nás většinou, když řekneš dobrý den, tak ukážeš dokumenty, že seš z tajné služby... Víš, oni se leknou – ježiši, co je?‘*“ A to je tím, že si již zvykl na některé specifčnosti českého chování. Ale bere to jako obohacení, stejně jako on může obohatit českou kulturu, a tím, jak se bude chovat on sám. Cítí zodpovědnost za to, že reprezentuje svůj národ, i když naznává, že nevypadá

jako typický Bělorus (světlovlasý, modrooký), protože jeho rodiče pocházejí z Ukrajiny. A dodává, že Ukrajinky a Bělorusky jsou nejkrásnější ženy na světě.

Co se týče studia, musel Valery projít přípravným kurzem a poté úspěšně složit přijímací zkoušky, bez žádného zvýhodnění. Kvalitu studia hodnotí jako poměrně vysokou, výuka jeho oboru je zaměřena na praxi a to hodnotí obzvláště kladně. Relativně je se studiem spokojený, ale přesto by rád zkusil ještě něco jiného, jiný přístup, například uvažuje, že by zkusil studium v Praze nebo studium úplně v jiné zemi, s tím, že by se chtěl vrátit, protože se mu tady docela líbí. Ve srovnání se studiem v Bělorusku, se mu tady líbí praktičnost studia. Psychologii se věnoval již od svých sedmnácti let, přednášel a dělal semináře pro jednu firmu v Bělorusku, ovšem do budoucna ho práce v Bělorusku neláká, ačkoliv by se mohl v oboru uplatnit, finančně není profese psychologa dobře ohodnocená. Spousta Bělorusů, která má talent, proto odjíždí do Ruska, do Moskvy. Ho však Moskva neláká.

V České republice také pociťuje, že společnost dělá rozdíly mezi cizinci z Východu a cizinci ze Západu. *„Třeba když někdo přijde do obchodu nebo do kavárny, a řekne něco anglicky s tím anglickým přízvukem, tak to je úplně něco jiného... Oni se k němu budou chovat jako mnohem kladněji jo třeba než ke mě.“* Myslí, že je to tím, že do české republiky přijíždí mnoho ukrajinských dělníků, kteří mají v Česku nechvalnou reputaci. A Češi mají tendence zobecňovat tak, že pokud je z Východu, je na něj pohlíženo jako na Ukrajince, popř. jako na „Rusáka“, což ho uráží.

Ale jinak je se životem v České republice spokojený, navštěvuje kavárny, chodí rád do kina, rád cestuje po republice. Líbí se mu, že má díky studiu v Brně možnost setkat se s lidmi z celé republiky, dokonce rozpozná některé české přízvuky. Ale na trvalo by zde nechtěl žít, ale rád by se sem ještě někdy vrátil.

Respondent č.4:

Vakhtang z Gruzie (Tbilisi), 27 let, studuje na Právnické fakultě MU Mezinárodní právo veřejné (doktorandský program, 6. semestr). Do České republiky přijel v roce 1999 za účelem studia, na šestileté vládní stipendium České republiky. V budoucnosti by chtěl pracovat v nějaké mezinárodní organizaci s tím, že již má za sebou nějakou praxi a rád by na to navázal.

Ke studiu v České republice se dostal prostřednictvím vysoké školy v Tbilisi, kde navštěvoval první ročník. Ta ho konkursně vybrala jako vhodného kandidáta pro české vládní stipendium. Nejdříve byl poslán do Česka na rok a s tím, že pokud se dostane na vysokou školu, může pokračovat. Prošel přípravným kurzem v Poděbradech, kde se také naučil češtinu, české dějiny a světové dějiny, aniž by před tím uměl slovo česky. Pak bylo nutností dostat se na vysokou školu, aby mohl dále pobírat stipendium.

Gruzínce charakterizoval jako otevřené, pohostinné lidi, kteří nežijí úplně plánovitě do budoucna, spíše žijí ze dne na den, ale jsou většinou pracovití. Jako Gruzínek tedy spatřuje Čechy daleko konzervativnější, jsou více uzavřeni a rodinné vztahy jsou méně provázané, rodina v Česku nemá tak velký význam jak je tomu v Gruzii. Individualita je v Česku na vyšší úrovni než v Gruzii. V Gruzii hraje velkou roli z jaké rodiny člověk pochází a jakou má rodinnou historii. Jinak si myslí, že lidé mají v České republice více prožitou demokracii a západní civilizaci než je tomu v Gruzii.

Nejvíce se je v kontaktu s Čechy, mezi kterými našel mnoho přátel i jeho přítelkyně je Češka, ale také se pohybuje mezi jinými cizinci, Gruzínci v ČR moc není. Ale jak uvedl Vakhtang, stále jich přibývá, alespoň tedy vládních stipendistů. Původně byl ze svého ročníku jediný, v současnosti z Gruzie přijíždí až deset vládních stipendistů ročně. Česká republika začíná být u Gruzínců velmi populární, protože je součástí Evropské unie a je u ní velký ekonomický posun dopředu, navíc ani jazyková bariéra není tak velká jako například ve srovnání s Německem. I když v Německu je mnohem více Gruzínců, což je dané tím, že se v Gruzii na školách běžně vyučuje německý jazyk.

S kulturním nepochopením se setkal pouze v detailech a není tak výrazné, že by mu to vyloženě vadilo. Averzí proti jeho osobě nepocítuje: „*Já si myslím, že to obecně panuje takový názor, ale když je konkrétní případ třeba vůči mě, já jsem nikdy nepocítil, že by to bylo nějak zvlášť... Protože s kým já se stýkám, kde se pohybuju s těma lidma, tak od nich jsem nikdy nepocítil nic takovýho, protože jsou na úrovni, vysokoškoláci většinou, jsou vzdělaní a chápou, že ten svět není jenom Česká republika a EU*“ Myslí si, že se to projevuje u těch lidí, kteří jsou na nižších místech a projevuje se to taky vůči lidem, kteří tady vykonávají nějakou nekvalifikovanou práci, jako příklad uvádí ukrajinského dělníka působící zanedbaným dojemem.

Na úřadech je samotný systém nastavený tak, že cizinec není úplně vítán. Třeba cizinecká policie pracuje ne v úplně přátelském prostředí vůči cizincům, kolikrát jde o nedodržení lidských práv. Ale na druhé straně policisty chápe, protože pracují dennodenně s cizinci, kteří „*občas aji otravinou hodně, protože každý má problém a chce to vyřešit co nejvíc a občas se aji dostávají na hranici zákona, že prostě*

nemají tady povolení nějaké jako legální a tak.“ Na jedné straně nejsou české úřady vůči cizincům přátelské a cizinci k tomu taky přispívají.

Nejvíce mu na České republice vadí – ne ovšem z pohledu cizince, ale z pohledu mladého člověka – že zejména vystudovaní právníci, kteří končí studium, nemají patřičné ohodnocení. V Praze je situace ovšem lepší než v Brně.

Jako cizinci mu vadí systém nastavení pracovního trhu: *„Přesto, že česká vláda nařiká, že nemáme dostatek kvalifikovaných pracovníků, ten proces vyřizování povolení k práci a všechny s tím související věci, je tak těžké, že skoro se nedá to normálně udělat, což po tom má za následek, to že ti cizinci mají snahu pracovat nelegálně... což v podstatě je proti státním zájmům...“*

Žít na trvalo by v Česku nechtěl, rád by získal zkušenosti a poté se vrátil zpět do Gruzie. Jeho původní představou bylo v Česku studovat šest let, poté se ale rozhodl pro doktorandské studium, což znamenalo další tři roky, nyní hrozí, že zůstane ještě dva roky. Kontakt s Gruzii ovšem nikdy neztratil, protože tam má rodiče. Uznává, že obecně Gruzínci mají tendenci se vracet zpět do země. Je si vědom, že jeho životní úroveň tam nebude tak vysoká jako by byla tady, ale myslí si, že se svými zkušenostmi a znalostmi by v Gruzii mohl nalézt nějakou zajímavou práci. A Gruzie je pro něj zajímavá tím, že je ještě spousta věcí, které se tam musí zlepšit a jsou teprve na začátku vývoje. Není to penězích ale o jakémisi osobním vztahu ke své zemi a o pocitu užitečnosti.

Nikdy by své dítě nepustil na tak dlouho do ciziny, protože ví, co to obnáší. Ale to, že sem odjel bylo jen jeho rozhodnutí a je na to hrdý. Na druhou stranu nese odpovědnost i za negativní stánky, například, že rodiče zůstali sami v Gruzii, protože i jeho bratr odcestoval do ciziny.

Jako zahraniční student pocítoval určitou toleranci ze strany vyučujících, ale necítil se úplně výhod, protože u něj trvalo delší dobu než pochopil český text. Ale co se týče českých studentů, vnímá jedni jsou velice šikovné lidi, kteří jsou ale často asociální (tím chtěl říci, že se s nikým nebaví), druzí jsou „pohodáři – ten střed“, a třetí kategorie jsou ti, u kterých „to nějak dopadne“.

Ale většinou tady potkal skvělé lidi a je rád, že je poznal: *„Si myslím, že je to do budoucna, jak se říká: 'Kategorie investice, která se vyplatí vždycky'. Jsem slyšel, že dokonce jeden nějaký náš učitel v nějakém promočním obřadu prostě říkal, že: 'Nemyslete si, že odnášíte tady nějaké skvělé znalosti, nejdražší co odnášíte odsud je seznam vašich spolužáků, který do budoucna budou znamenat něco v tomto státě'“*. V době, než odjel do České republiky, byla v Gruzii hodně rozšířená korupce, a tak doufal, že v Česku bude situace úplně jiná. Časem ale zjistil, že tu známosti také hrají svoji roli a sem tam nějaká korupce se vyskytuje. Ale jde už o sofistikovaný způsob korupce, o skrytou formu.

Korupce se v Gruzii dříve dotýkala i vzdělávacího systému, po revoluci růži se však systém změnil od základu a již by ke korupci nemělo docházet. Ale v České republice se nikdy neseťkal s tím, že by někdo díky známostem získal lepší známku.

Co se týče kvality doktorandského studia na Právnické fakultě, nehodnotí jej příliš kladně: „*Dá se říct, že je v katastrofálním stavu, protože tady není tady není bádání, skutečně jako vědecké bádání...*“ Ale technické obory jsou poměrně kvalitní. Humanitní vědy jsou teprve ve vývoji a je potřeba je zlepšovat, jinak Česká republika neobstijí, proto je také důležité, aby tady byl i nějaký cizinecký prvek, který by přinesl nový pohled, nové zkušenosti.

Přesto v porovnání situací v Gruzii, kde právnické vědy, vyučují profesori, kteří učili za komunismu a celé školství se teprve rozvíjí, přináší Česká republika kvalitnější vzdělání. Ale pokud by měl volbu si vybrat zemi, kde by měl studovat, a nevěděl o České republice nic, tak by vybral určitě jinak, spíš Velkou Británií, kde je kvalita studia na vysoké úrovni.

Respondent č.5:

Russo z Gruzie, 20 let, studuje na Filozofické fakultě Palackého univerzity v Olomouci obor: Japonská a anglická filologie(6. semestr, bakalářský program), v češtině. Zajímá se o japonskou kulturu a literaturu a v budoucnu by chtěla překládat z japonštiny do gruzínštiny. Do České republiky přijala před čtyřmi lety společně s rodiči, kteří chtěli zkusit žít v Evropě a podnikat v Praze, kde si otevřeli gruzínskou restauraci.

Russo původně ani neplánovala, že zde bude studovat vysokou školu, ale stalo se a kvůli tomu v podstatě zůstává v České republice, ačkoliv její rodina se již vrátila zpátky do Gruzie.

Gruzínce by charakterizovala jako přátelská, veselé lidi, kteří se rádi navštěvují. Češi ji naproti tomu připadají většinou jako individualisté a proto v Česku obtížněji navazuje přátelství: „*Těžko najdeš dobrého kamaráda*“. Přijde jí, že Češi nevyhledávají tolik kontakty a „*jsou jen sami se sebou*“: „*...protože oni přijdou domů a pak jsou tam zavřeni a člověk ani neví jak se mají*.“ Nezvyklé pro ni také je, že se Češi jako kamarádi málo ozývají. V Česku se ale pohybuje většinou mezi Čechy, na fakultě je sice hodně cizinců, ale na svém oboru je jen jediná cizinka.

Na otázku, zda ji něco zaskočilo po příjezdu do České republiky, odpověděla, že byla zpočátku nadšená z Prahy, ale asi rok ničemu moc nerozuměla, protože neuměla vůbec česky. Po roce v České republice se rozhodla přihlásit na vysokou školu do Prahy i do Olomouce. Nakonec se úspěšně dostala na univerzitu v Olomouci, protože přijímací zkoušky v Praze byly obtížnější. Před nástupem na vysokou školu měla za sebou střední školu v Rusku, kde před tím nějakou dobu s rodiči pobývala.

S kulturními rozdíly se setkává, nejvíce ji překvapilo, jak se v Česku slaví Velikonoce, ale spíše ji tato tradice pobavila než vadila. Xenofobii pocítila především v Praze: „*To bylo v Praze, když člověk mluví rusky, tak to není moc příjemný, ty lidi se pak nechovají moc hezky. To se stalo v kavárnách nebo v nějakých v restauracích nebo v hospodě. Ale když jsem mluvila gruzínsky, tak oni na to moc nereagovali..*“

Na životě v Čechách se jí líbí prostředí – jak funguje zdravotnictví, že lidé mohou studovat na vysoké škole. S Gruzii to ovšem moc porovnat nemůže, protože si více vzpomíná na studium v Rusku a tam bylo studium náročnější. Na druhé straně jí na životě v ČR ji nejvíce vadí uzavřenost lidí. Pokud to porovná i s Ruskem, tak v Rusku jsou lidé také otevřenější, možná je to tím, že se tam člověk setká s více národností. „*Možná to bude tím, že tam je víc... hodně moc jiných národností... Ve třídě jsem měla vždycky hodně těch Ukrajinců a lidí z jiných prostě zemí jako z Ázerbajdžánu z Arménie... Možná je to tím.*“ V České republice by nechtěla zůstat. „*Chci se vrátit. Mám pocit, že to byla dobrá praxe v zahraničí, ale už bych nechtěla být imigrantem.*“ Chtěla by se vrátit do Gruzie, ale zároveň hrozí, že se vrátí do Moskvy, kde momentálně pracují její rodiče.

O studiu si myslí, že je poměrně na vysoké úrovni a (vzhledem k oboru) dosti náročné. „Studentský život tady nějak moc neužívám, protože je toho strašně moc na naučení, a na to ani nějak nemám čas.“ Z přístupu učitelů ani spolužáků nikdy nepocítila že je cizinka, naopak vyučující ji tolerují případné chyby v českém písemném projevu. Co se týká získávání znalostí, studium v Česku by doporučila.